

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**VERGİ GELİRLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ
İÇİN BİR PANEL VERİ ANALİZİ**

**DANIŞMAN
DOÇ.DR. BURCU GÜVENEK**

**HAZIRLAYAN
MUAMMER SAMİ DEMİRHAN**

KONYA – 2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Muammer Sami DEMİRHAN
Numarası	154226002002
Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı Muammer Sami DEMİRHAN

Numarası 154226002002

Ana Bilim / Bilim Dalı İktisat / İktisat

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı Doc.Dr. Burcu GÜVENEK

Tezin Adı Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi:
Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma 07./01./2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Doc.Dr. Volkan ALPTEKİN (Üye)

Prof.Dr. Zeynep KARAGÖR (Üye)

Doc.Dr. Burcu GÜVENEK (Danışman)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muammer Sami DEMİRHAN	
	Numarası	154226002002	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktor ☐
	Tez Danışmanı	Doç.Dr.Burcu GÜVENEK	
Tezin Adı	Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi		

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 OECD ülkesinin 1998-2012 dönemlerindeki vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel veri analizi tekniği ile incelenmesidir. Çalışmamızda vergilendirme, Türk Vergi Sistemi, ekonomik büyüme kavramı ve ekonomik büyüme teorileri incelenmiştir. Vergi gelirlerinin ekonomik büyümeye etkisini ne ölçüde olduğunu panel veri analizinden yararlanılarak incelemesi yapılmıştır. OECD'nin resmi sitesinden alınan verilerle EViews-8 programı kanalıyla panel birim kök testleri olan Breitung, İm, Paseran, Adf, Levin, Lin, PP, Fisher ve Chi-square'ne göre sonuçlar elde edilmiştir. Elde ettiğimiz veride, vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı bulgusuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Gelirleri, Türk Vergi Sistemi, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Analizi,

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muammer Sami DEMİRHAN	
	Numarası	154226002002	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat/İktisat	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç.Dr.Burcu GÜVENEK	
Tezin İngilizce Adı	The Impact Of Tax Revenues On Economic Growth: A Panel Data Analysis For Selected OECD Countries		

SUMMARY

The purpose of this study is the examination of the relationship between the tax revenues and the economic growth of 20 OECD countries, which Turkey is also included, between the period of 1998 and 2012 according to the panel data analysis technique. In our study Turkish Tax System, taxation, the concept of economic growth and the theory of economical growth were examined. The impact of the tax revenues on economic growth was examined by using panel data analysis technique. Obtaining the data from the OECD's official website by using EView-8 program the panel unit root tests Breitung, İm, Paseran, ADF, Levin, Lin PP, Fisher ve Chi-Square were performed. Due to our obtained data from tests, it has not been observed any significant relationship between tax revenues and economical growth

Key Words : Tax, Tax Revenues, Turkish Tax System, Economic Growth, Panel Data Analysis.

TEŐEKKÜR

Yüksek Lisans tez çalışmamın gerçekleştirilmesini özen ve titizlikle takip eden, bilgi ve tecrübesiyle yoluma ışık tutan, bilimsel birikimlerini benimle paylaşan, tez danışmanım Doc.Dr. Burcu GÜVENEK'e,

Çalışmamda desteklerini gördüğüm Prof.Dr. Mehmet MUCUK'a,

Yorucu ve uzun bir süreç boyunca yakın zamanda aramıza katılacak olan oğlum Mehmet Asaf'la birlikte manevi olarak beni destekleyen eşim Havva'ya,

Hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan anneme, babama ve kardeşlerime her şey için,

Sonsuz teşekkürler...

Kardeşim İsmail Esad'ın aziz hatırasına...

Muammer Sami DEMİRHAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
SUMMARY	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİLENDİRME VE TÜRK VERGİ SİSTEMİ

1.1. Vergilemeye İlişkin Temel Kavramlar.....	4
1.1.1. Vergi Kavramı	4
1.1.2. Verginin Konusu.....	5
1.1.3. Vergi Alacaklısı	6
1.1.4. Vergi Mükellefi.....	7
1.1.5. Vergi Sorumlusu	13
1.1.6. Vergiyi Doğuran Olay	14
1.2. Türk Vergi Sistemi.....	16
1.2.1. Türkiye’de Uygulanan Vergilerin Sınıflandırılması.....	17
1.2.1.1. Ödemede Kullanılan Araçlara Göre	17
1.2.1.2. Vergiye Konu Olan Nesneye Göre	17
1.2.1.3. Yükümlünün Kişisel Durumuna Göre	18
1.2.1.4. Matrahlarına Göre.....	18
1.2.1.5. Tarife Yapılarına Göre.....	19
1.2.1.6. Kapsamlarına Göre	19
1.2.1.7. Uygulama Süresine Göre	19
1.2.1.8. Niteliklerine Göre	20
1.2.2. Türk Vergi Sisteminde Konularına Göre Vergilerin Uygulanışı.....	20
1.2.2.1. Gelirden Alınan Vergiler	20
1.2.2.2. Servetten Alınan Vergiler	21
1.2.2.3. Harcamalardan Alınan Vergiler	21
1.2.3. Vergilerin Makro Etkileri	22
1.2.4. Vergilerin Mikro Etkileri	23
1.2.5. Türkiye’deki İşletmeler Açısından Vergi	24
1.2.6. İşletmelerin Vergi Davranışı.....	27

1.2.6.1. İşletmelerin Vergiden Kaçınması	27
1.2.6.2. İşletmelerin Vergi Kaçırması	28
1.3. Türkiye’de Vergi Uygulamaları ve Rakamlar	29

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

2.1. Ekonomik Büyüme Kavramı	33
2.2. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri	35
2.2.1. Beşeri Sermaye	35
2.2.2. Fiziksel Sermaye	37
2.2.3. Yapısal ve Kurumsal Politikalar	37
2.2.4. İnovasyon ve Ar-Ge	38
2.2.5. Ekonomik Performans	39
2.2.6. Ticari Açıklık	40
2.3. Ekonomik Büyüme Teorileri	40
2.3.1. Geleneksel Büyüme Teorileri	41
2.3.1.1. Klasik Büyüme Teorileri	41
2.3.1.2. Sosyalist Büyüme Teorisi	43
2.3.1.3. Keynesyen İktisadi Doktrini	43
2.3.1.4. Schumpeter Büyüme Teorisi	44
2.3.2. Yeni Büyüme Teorileri	44
2.3.2.1. Neoklasik (Solow-Swan) Büyüme Teorisi	45
2.3.2.2. İçsel (Endojen) Büyüme Teorisi	46
2.3.2.3. Harrod-Domar Büyüme Teorisi	49
2.4. Ekonomik Büyüme ve İşletmeler	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ GELİRLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ İÇİN BİR PANEL VERİ ANALİZİ (1998-2012)

3.1. Ekonomik Büyüme Üzerinde Vergilemenin Etkileri	55
3.1.1. Ekonomik Büyüme ve Vergi İlişkisine Genel Bir Bakış	56
3.1.2. Arz Yönlü İktisat ve Vergi Yaklaşımı	60
3.1.3. Laffer Eğrisi	61
3.2. Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş Oecd Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi (1998-2012)	64
3.2.1. Literatür Araştırması	64

3.2.2. Verilerin Tanımlanması ve Ekonometrik Yöntem.....	69
3.2.2.1. Panel Veri Yöntemi	69
3.2.2.1.2. Panel Veri Yönteminin Kullanmanın Dezavantajları	74
3.2.2.1.3. Panel Veri Birim Kök Testleri	75
3.2.2.1.4. Panel Veri Modelleri.....	78
3.3. Ampirik Bulgular ve Yorumlanması	79
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA.....	90
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre Mükellef Sayıları ve Vergi Gelirleri.....	30
Tablo 2. Panel Birim Kök Testleri (İnal, 2009)	76
Tablo 3. Birim Kök Testi Sonuçları (GDP Değişkeni).....	82
Tablo 4. Birim Kök Testi Sonuçları (TREV Değişkeni).....	83
Tablo 5. Vergi ve GSYİH Serilerine Ait Pedroni Koentegrasyon Testi Sonuçları....	84
Tablo 6. Vergi ve GSYİH Serilerine Ait Kao Koentegrasyon Testi Sonuçları	85
Tablo 7. Vergi ve GSYİH Serilerine Ait Fisher Koentegrasyon Testi Sonuçları	85
Tablo 8. Sabit Etkili Panel Veri Regresyon Tahmin Sonuçları	86

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ticari Kazancın Tespiti	26
Şekil 2. Laffer Eğrisi (Yıldırım, 1989).....	62
Şekil 3. Gdp Serisinin Açıklayıcı İstatistikleri	80
Şekil 4. Gdp Değişkenine İlişkin Zaman Yolu Grafiği	80
Şekil 5. Trev Serisinin Açıklayıcı İstatistikleri	81
Şekil 6. Trev Değişkenine İlişkin Zaman Yolu Grafiği.....	82

GİRİŞ

İnsan toplulukları yüzyıllar boyunca herhangi bir ekonomik büyüme kavramını bilmeden yaşaya gelmiştir. Bunun temel nedeni bu toplumların bazı sosyal kurumlara ve ekonomik büyümenin ön koşulu olan temel düzenlemelere sahip olmamasıdır (Parasız, 2003: 10). Ekonomik büyüme; emek ve sermaye gibi faktörlerin arzındaki artışların veya üretimde kullanılan faktörlerdeki birim başına düşen hâsıla oranındaki artışın potansiyel milli gelirden yaptığı yükselmedir (Turhan, 2007: 14). Ekonomik büyüme gelişmiş ülkeler kadar gelişmekte olan ülkeler açısından da önem taşıyan bir konudur (Seyidoğlu, 2006: 829).

Yapısal değişim olmadan da ekonomik büyüme gerçekleşebilir. Kişi başına gelirin reel olarak artması ve bunun yanında üretimde olan artış ekonomik büyümeyi tanımlarken, nitelikten çok nicelik yönüyle meydana gelen değişikliktir (Han, 2004: 3). İktisadi büyüme, fert başına düşen hasıladaki artışları ima etmekte olup, bu artışlar fiyat değişimlerinden arınan artışlardır. İktisadi büyüme sorunu, genellikle bir uzun dönem sorunu olarak kabul görülmektedir bunun nedeni, uzun dönemde ülkenin üretim ölçeğinde veya potansiyelinde görülen genişlemeler veya daha üretken kullanılması neticesinde (yani üretim faktörlerinin miktarlarındaki ve/veya üretkenliklerindeki artışlarla) ortaya çıkartılabileceğinden, iktisadi büyüme sorunu, genellikle bir uzun vade sorunu olarak kabul edilir. Bu sebepten dolayı büyüme kavramına makroekonomik yönüyle bakılacak olursak daha çok arz cephesince belirlenmektedir. Diğer bir değişle iktisadi büyüme kuramının konusunu ülkenin sahip olduğu üretim olanakları eğrisinin dışarıya doğru veya uzun dönem toplam arz eğrisinin sağa doğru kaymasına yol açan sebeplerdir. Görülen bu kaymalarda, hükümetlerin, üretim faktörlerinin verimliliklerini artırıcı eğitim ve teknoloji politikalarının ve fiziki sermaye stokunu artırıcı altyapı yatırımlarının da etkili olduğunu söyleyebiliriz (Kibritçioğlu, 1998: 208). Ekonomik büyüme hedefine ulaşmada, hükümetlerin uyguladıkları vergi politikası da belirleyici olabilmektedir.

Ekonomi politikasının dallarından biri olan maliye politikası, bir ekonomide temel makroekonomik araçlara ulaşmak için kamu harcamalarının ve bunun yanında kamu gelirlerinin büyüklük ve bileşiminde yapılması gereken düzenlemelerdir (Ataç,

2009: 36). Devletin fonksiyonları; mali, sosyal ve ekonomik niteliktedir. Bu fonksiyonların yerine getirilebilmesi amacıyla, önemli finansal kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. İşte devletin yüklendiği fonksiyonları gerçekleştirmek amacıyla, anayasal sınırlar içerisinde başvurduğu ve değerlendirdiği çeşitli kaynaklardan elde ettiği gelirin tamamına, kamu gelirleri adı verilmektedir (Akdoğan, 2009: 101).

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla kamu harcamalarının yapılması ve bunların da kamu gelirleri ile finanse edilmesi gerekmektedir. Kamu hizmetlerinin bir kısmının bedava olarak toplumun geneline sunulması bu hizmetlerin zorunlu ödemeler ile finansmanını gerekli kılmaktadır. Yani kamu kesimi ihtiyaç duyduğu gelirin belli bir bölümünü gerçek ve tüzel kişilerden devletin yaptırım gücüne dayanarak elde etmektedir. Gözlemlenen bir diğer konu da dünyada makro dengelerin öneminin giderek artmasıdır. Vergi konuları ve iktisadi büyüme ülkelerde yeni araştırmalar yapmakta etkindir. Ülkemizde vergi gelirleri bütçeyi oluşturan gelirler arasında önemli bir paya sahiptir. Bilineceği üzere, vergi gelirleri kamu harcamalarının finansmanında kullanılan en temel kaynaktır. Dolayısıyla ülkeler vergilerle finanse edilen kamu harcamalarını toplumun kalkınması açısından verimli olacak yatırımlara aktarabilirlerse büyüme üzerinde etkin sonuçlar elde edilebilmektedir. Tüm bu sebeplerden dolayı vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin tespit edilmesi birçok açıdan taşıdığı önem büyüktür.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin temel makroekonomik hedeflerinden biri olan büyüme merkantilistlerden günümüze kadar birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu alandaki çalışmalar özellikle büyüme modelleri çerçevesinde büyümenin dinamikleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Söz konusu çalışmalarda yer alan büyüme dinamiklerinden biri de vergi gelirleridir. Bu araştırmanın amacı vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel veri analizi ile tespit edilmesidir. Çalışmada içinde Türkiye'nin de bulunduğu 20 OECD ülkesinin vergi gelirlerinin ekonomik büyümeye etkisi 1998-2012 yılları için araştırılmıştır.

Bu kapsamda öncelikle vergilendirme konusu ve Türk Vergi Sistemi temel yapı taşlarıyla ortaya konmuş sonrasında ekonomik büyüme kavramı ve ekonomik büyüme teorileri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Sonrasında ise konu ile ilgili önceden yapılmış çalışmalar özetlenmiş, analizde kullanılacak panel data yöntemi

açıklanmış ve son olarak ekonometrik analiz kısmına geçilerek vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olup olmadığı tablo ve grafiklerle ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİLENDİRME VE TÜRK VERGİ SİSTEMİ

1.1. Vergilemeye İlişkin Temel Kavramlar

Vergiye oluşturan unsurlar olan, vergi kavramı, verginin konusu, vergi alacaklısı, vergi borçlusu, vergi mükellefi, vergi sorumlusu, mükellefin ödevleri ve vergiyi doğuran olay gibi kavramlar ele alınacaktır.

1.1.1. Vergi Kavramı

Çağdaş devlet anlayışı içerisinde farklı kamu ihtiyaçlarını karşılama görevini üstlenen devlet, bu görevlerin gerektirdiği finansmanı karşılamak amacıyla, geniş ölçüde vergi uygulamalarından yararlanır (Akdoğan, 2001: 1). Mali, iktisadi, sosyal, hukuki, politik, hatta ahlaki yönleri ile kurumsallaşmış sağlam bir düşünce sistemine kavuşan vergi zaman içinde kavram ve anlam olarak bazı farklılıklar geçirmiştir. Köken itibarıyla vergi, hediye edilen, karşılık beklenmeksizin verilen bir değeri ifade eden Türkçe bir terimdir. İleriki zamanlarda gönüllü olma özelliğini muhafaza edip geleneksel bir yükümlülüğe bürünmüş ve en son olarak da zorunlu ödeme halini almıştır (Çoban, 2008: 4).

Devlet için başka bir yol ürettiği mal ve hizmetlere uygulanan bedel bulunmaktadır. Burada ticari işletme görevini devlet üstlenmektedir. Ancak bu yol da oldukça zordur, hatta savunma gibi kamu hizmetlerinde kişileri kullanımlarına göre bir yükümlülüğe bağlı kalması imkânsızdır. Devletin finansman ihtiyacını gidermenin diğer bir yolu da borçlanmadır. Devlet vatandaşından ya da dışarıdan borç alabilir, ancak kişilerin devlete borç vereceği miktar oldukça sınırlıdır. Ayrıca vatandaşın devlete verdiği borç, vadesini doldurduğu zaman faiziyle birlikte geri ödenmek zorundadır. Tüm bu durumlara alternatif finansman kaynağı ise vergi gelirleridir (Çelikkaya, 2013: 3-4).

Kamu giderlerini temin etmek gayesiyle kanunlarla gerçek ve tüzel kişilere mali durumlarına göre getirilen karşılıksız bir yükümlülük kazandıran vergi, nezdinde vergiyi doğuran olay meydana gelen kişiler itibarıyla kanundan

kaynaklanan bir borç ilişkisi ortaya çıkartır. Borçlusu mükellef, alacaklısı devlet olup, para ile yerine getirilir (Şenyüz, 2005: 35). Vergi gelirlerini oluşturan kalemler ise, irat, kar ve servet getirisi üzerinden alınan vergiler, mülkiyet hakkından alınan vergiler, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri, uluslararası ticaretten ve muameleler nedeniyle elde edilen kazançlar üzerinden alınan vergiler, idari harçlar ve ücretler ile sanayi dışı ve arazi satışlardan ötürü elde edilen gelirden kaynaklanan vergiler ve diğer vergiler gibi çeşitli vergilerin yekunundan oluşur (Tecim, 2008: 39).

1.1.2. Verginin Konusu

Verginin üzerinden alındığı nesne verginin konusunu oluşturur. Hukuki bir muamele, ekonomik bir değer, fiziki bir varlık, bir fiil, bir olay vb. maddi ya da gayri maddi unsur olarak da ifade edilebilir. Vergi kanunlarında, ilk olarak verginin konusunun ne olduğu anlatılmaktadır. Bazı vergi kanunları, ilgili vergi konusunun adıyla geçmektedir (Pehlivan, 2007: 49). Servette yaşanan değişiklik, mal ya da hizmet veya üretim ve tüketim faaliyetleri verginin konusunu oluşturabilmektedir. Verginin konusu; bir mal veya hizmet olabileceği gibi, bir üretim veya tüketim işlemi ya da servet vergiye konu olarak alınmış olabilir. Verginin konusu. İlgili vergi yasanında açık olarak izah edilmiş olması şartını taşımaktadır. Uygulanan vergi sisteminde, verginin konusu mükelleflerce kuşku duyulmayacak şekilde ve yasayla belirtilmesi büyük önem taşımaktadır (Akdoğan, 2001: 10-11).

Anayasamız, göre vergi konuları ekonomik yapıyı esas alan mali duruma uyumlu olmasını sağlar. Bu yüzden vergi her eylem veya hukuki durum üzerine konulması mümkün olmaktadır. Anayasamızda soyut olarak geçen mali durumun günümüz için somut ifade biçimi uygulamalarda “gelir”, “servet” ve “harcama” olarak ortaya konmuştur (Şenyüz, 2005: 36).

Verginin konusu gereği, ekonomik bir unsur olup, üzerine vergi konulmuş ve bu sebeple doğrudan ya da dolaylı bir şekilde verginin kaynağını oluşturan şeydir. Ülkemiz vergi sisteminde, yasa koyucu bazı öğeleri verginin konusu olarak belirlemiştir. Örneğin Gelir vergisi, “gerçek kişi verginin konusunu oluştururken, bu kişiler tarafından gerçekleşen bir takvim yılında elde ettikleri kazanç ve iratların safi tutarları” olarak belirlemiştir. Kurumlar Vergisine göre verginin konusu ise “Kurum

Kazançları”dır. Servet veya servetin sahibinin değişmesi ise Veraset ve intikal vergisinin konusunu oluşturmaktadır. Verginin konusu Emlak vergisinde, “Türkiye sınırları içindeki bina, arazi ve arsalar” olarak tanımlanır. KDV’de verginin konusu teslim, hizmet, ithalat ve diğer işlemlerdir (Yurtseven, 2010: 24).

1.1.3. Vergi Alacaklısı

Devlet, verginin alacaklısı olarak rol almaktadır. Devlet bu rolü kanunlara göre belirlemiş olup, vergi alacaklısını şöyle belirlemiştir; vergi alacağını tahsil etmeyi gerçekleştirecek olan kurum kamu idaresidir. Vergi alacağını gerçekleştirecek olan kurum vergi daireleridir. Bunlar, vergi tarh ve tahsil yetkisine sahiptirler. Mükellefleri belirleyen vergi tarh, tahakkuk ve tahsil işlemlerini yapan dairedir. Kanunlarda mükelleflerin hangi vergi dairesine bağlı olacağı belirlenmiş, Maliye Bakanlığı bu görevi üstlenmiş ve vergi dairesi değişiklikleri hususunda yetkili merciidir (Ünsal, 2006: 17).

Devlet tarafından vergi işleminin zorla gerçekleştirilmesi verginin en önemli öğelerinden biridir. Buradaki zorlamadan kasıt, hukuki kaideler içinde yapılan, keyfi olmayan bir uygulama olmasıdır. Toplumı meydana getiren kişilerin mülkiyet hakkına müdahalede bulunan devlet bu müdahaleyi vergi yoluyla gerçekleştirir. Bu müdahalenin biçim ve hudutları Anayasa’da ‘kanunla konulan, değiştirilen ve kaldırılan vergi resim harç ve benzeri mali yükümlülükler’ şeklinde geçmektedir (Pehlivan, 2007: 49).

Sonuç itibariyle devlet, vergilendirme yetkisini kanunla gerçekleştirir. Bazı durumlarda yürütme organı bu yetkiyi veya kendisinin belirleyeceği belli bir kısmını sınırlar dâhilinde elinde bulundurur (Ünsal, 2006: 16). Merkezi anlamda devletin vergi vazifesini alacaklı olarak Maliye Bakanlığı’na bağlı olarak Vergi Dairesi Müdürlükleri gerçekleştirir. Ancak bazı durumlarda vergi alacakları belediyeler, il özel idareleri gibi yerel yönetim birimleri veya diğer kamu kurum ve kuruluşları da olabilir.

Örneğin ülkemizde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın iller bazındaki Müdürlükleri ile İl Belediye veya İlçe Belediye Başkanlıkları ya da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin iller bazındaki Ticaret Odaları, Mühendis ve Mimar Odaları

gibi, mesleki kuruluşlar, parafiskal gelirler diye yorumlanan gelirleri toplama yetkisine sahiptirler. Adı geçen kurumlar söz konusu gelirleri devletin yayımladığı kanunlara dayanarak toplamaktadır (Pehlivan, 2007: 50).

1.1.4. Vergi Mükellefi

Üzerine vergi yükümlülüğü bulunan ve vergiyi kamu alacaklısına ödemek mecburiyeti bulunan kişiye denir. Mükellefiyet (yükümlülük); vergi borçlusu kavramından daha geniş bir kavram olup maddi ve şekli vazifelerin tamamını içermektedir. Vergilendirmede maddi vazife ile şekli vazife bir aradadır (Ünsal, 2006: 17).

Vergi borçlusu, vergiyi kamu alacaklısına ödemekle mükellef olan ve vergilendirmeden meydana gelen kamu hukuku ilişkisinin pasif bölümünü oluşturan kişidir. Vergi borçluluğu genellikle vergiyi ödeme görevi olarak algılsa da borçlunun bir takım şekli sorumlulukları da bulunmaktadır. Bunlar:

- TTK ve VUK'a göre defter tutmak,
- Gelir İdaresi Başkanlığının belirlediği kıstaslar doğrultusunda beyanname vermek,
- İlgili Kanunlar çerçevesinde bildirimlerde bulunmak,
- Ticari Belgeleri TTK ve VUK'a göre belirli bir süre içerisinde muhafaza etmek, olarak sıralanabilir (Öncel vd, 2008: 71-72).

Mükellef, (Vergi Borçlusu) “vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişidir” şeklinde tanımlanmaktadır. (VUK md.8). Çeşitli vergi kanunları açısından verginin mükellefi aşağıda açıklanmaktadır (Bilici, 2012: 25):

-“193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na göre gerçek kişiler” (GVK, md: 3),

-“5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre; sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler ve isteğe bağlı olarak iş ortaklıkları” (KVK, m.:1),

-“1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu’na göre, bina ve arazinin maliki, varsa intifa hakkı sahibi, her ikisi de yoksa binaya malik gibi tasarruf edenler” (EVK, md: 3, 13),

-“488 Damga Vergisi Kanunu’na göre, kâğıttan imza edenler” (DVK, md:3),

-“7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu’na göre, veraset yoluyla ya da karşılıksız bir şekilde mal iktisap edenler” (VİVK, md: 5),

-“2348 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu’na göre, trafik, liman, sivil hava vasıtaları... sicilinde adlarına motorlu taşıt kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişiler” (MTVK,md: 3),

-“3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu’na göre, mal teslim eden, hizmet ifa eden ve ithalatta bulunan kişiler” (KDVK, md: 8).

Mükellef tanımının vergi hukuku içerisinde geliştirilmesinin temel gayesi, kamunun maddi ihtiyacı olan finansman gereksinimi karşılamak amacıyla vergi borçlusu yani mükellef kavramın ortaya çıkmaktadır. Vergi hukukunun varlığına ve bağımsızlığına karine teşkil eden temel kavramlardan biri vergi mükellefi ve vergi mükellefiyeti kavramıdır (Gerçek, 2005: 158). Bilindiği gibi vergi mükellefiyetinde bahsedilen gerçek kişi tanımını insanlar oluşturur. Hukukun kişilik sıfatını verdiği insan ya da mal topluluklarını da tüzel kişiler oluşturur. Dernek ve şirket gibi kurumlar belli bir gayeyi gerçekleştirmek için oluşturulmakta, tüzel kişiliklere örnek olarak bu örgütler verilebilir.

Genel olarak, gerçek veya tüzel kişiler mükellef olabilmektedirler. Hâlbuki gerçek ve tüzel kişi olmayıp, tüzel kişilik özelliğine haiz olmayan bazı teşekkül ya da kuruluşlar da vergi mükellefidirler (Pehlivan, 2007: 50).

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere verginin mükellefi (Bilici, 2012: 25):

- Gelir vergisi mükellefleri gerçek kişiler,
- Kurumlar vergisi mükellefi olarak sayılan sermaye şirketleri tüzel kişiler,
- Kurumlar vergisi mükellefi olup, tüzel kişiliği olmayan iş ortaklıklarıdır.

Kanuni ehliyetin olmaması vergi mükellefiyetliğini ortadan kaldırmaz. Bu sebeple, küçükler, kısıtlılar ve mümeyyiz olamayan medeni haklarını kullanma ehliyeti olmadığı gerekçesiyle vergi mükellefiyetlikleri yok sayılamaz.

Örneğin 18 yaşını doldurmamış hukuki bir deyişle reşit olmayan bir çocuk vefat eden babası veya annesinden kendisine miras kanalıyla intikal eden iktisaplardan dolayı veraset ve intikal vergisini doğurduğu için mükellefiyet kazanırlar. Buradaki varisin şekli olarak yerine getirilmesi gereken şekli ödevlerden kaynaklanan mükellefiyet görevini kanuni temsilcileri yerine getirir. Buna göre kanunen ticareti yasaklanan bir malı alıp satan bir kimse bu işlemlerde dolayı elde ettiği kazançta istinaden gelir vergisi mükellefi olur (Çoban, 2008: 15). Vergi mükelleflerinin üzerine düşen görevleri şöyle sıralayabiliriz; vergi ödeme (maddi ödev) zorunluluğu olmakla birlikte, verginin meydana gelebilmesi için gereken belge düzenleme, belge verme ve belge alma, defter tutma, beyanname verme vb. (şekli ödev) yapılması gereken zorunluluklardır (Şenyüz, 2005: 37).

Devletin gayesi, verginin maddi yükünü yani ödenmesi gereken tutarı yerine getirmektir. Bu işlemler için bu görevi farklı kişilere (vergi yüklenicisi) yükleseler de verginin ödenmesi ve kanunlarda sayılan diğer ödevlerinin yapılması bakımından vergi dairesiyle ilişkili olan kişiler de kanuni mükellef sayılırlar. Vergi Usul Kanununun 3. Maddesinde geçen “*Vergi kanunlarıyla kabul edilen haller müstesna olmak üzere, mükellefiyete veya vergi sorumluluğuna mütaallik özel mukaveleler vergi dairelerini bağlamaz.*”(VUK, md. 8/3) hükmü geçmekte olup, vergiyi yansıma vasıtasıyla başkalarına aktarma olanağı mevcut olsa da, asıl vergi borçlusu vergi mükellefi konumundadır. Verginin maddi ve şekli ödevlerinin yerine getirilmesinde ise vergi yansıması nedeniyle vergi mükellefiyeti kazanan kişilerindir (Gerçek, 2005: 158-159).

Vergilendirmenin maddî ve şeklî ödevlerini gerçekleştirmekle kendi vergi borcunu yerine getirmiş olan kişi(yükümlü), başka birinin vergi borcundan kaynaklanan işlemler nedeniyle hareket eden kişi (vergi sorumlusu) arasında bir ayırım yapmak gerekmektedir.

Vergi yükümlülüğünü belirlemede aranan nitelikler vergiyi doğuran olayı kendi kişiliğinde gerçekleştirmiş ve elde ettiği kazancından kaynaklanan verginin borcunu ödemek zorunluluğunun bulunmasıdır. Vergi yükümlülüğü için aranacak olan nitelikler aşağıda detaylı olarak yer vereceğimiz vergi sorumlusundan ayırt etmede belirleyici özellik olan iki önemli kriteri meydana getirir. Zira sorumlular açısından bu koşullardan ilki hiçbir zaman, ikincisi ise büyük çoğunlukla gerçekleşmez (Öncel vd., 2008: 72).

Hükümetler tarafından vergilendirme işlemini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmek için mükelleflere bazı ödevler getirmiştir. Yapılması zorunlu olan bu ödevler, verginin zamanında tahsilini sağlamamanın yanında mükellefin uğrayacağı vergi cezalarını kurtarmakla birlikte, denetim mekanizmasını da kolaylaştırmaktadır. Sayılan bu etkenler nedeniyle mükellefin yapacağı ödevler vergi hukukunda önemli bir yeri bulunmaktadır (Ünsal, 2006: 22-23). Vergi Usul Kanunu'nun 105 maddesi, ödevler konusunda hususları içerir. Kanun'un İkinci Kitabı "mükellefin ödevleri" başlığını taşımakta ve 153. madde ile 257. maddeler arasında geçmektedir. Kanunun 257. maddesi, Maliye Bakanlığına verilen yetkiler arasında, defter tutma, belge düzenleme ve diğer ödevleri konusunda değişiklikleri hazırlama gibi işlemleri kapsayan konular yer almaktadır.

Kanunun ilgili maddelerinde düzenlenen ödevlerden; bildirim ödevi, ticari defter tutma ödevi, defterlerin zamanında tasdik ödevi, kayıt işleminin nizamı, belge düzenleme ödevi ve belge verme ödevi, defterlere kayıt işlemleri, belgelerin kanun gereği belirli yıl boyunca saklanması ödevi, beyanname verme ve eksik beyanda bulunmama gibi önemli konular hakkında kısa bilgiler sunulmaktadır (Bilici, 2012: 31);

-Bildirme yükümlülüğü: "213 sayılı Vergi Usul Kanunu işe başlamayı, işe başlama tarihinden itibaren 10 gün içinde; iş değişikliğini ve işi bırakmayı 1 ay içinde, bina ve arazi değişikliklerini ise 2 ay içinde bildirme mecburiyetini ortaya koymaktadır" (VUK md. 168, b.1).

-Kayıt nizamı ile ilgili zorunluluklar: 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 215. ile 219. maddeleri kayıt nizamı ile ilgili hükümleri içermektedir. VUK 215'e göre "Bu

Kanuna göre tutulacak defter ve kayıtların Türkçe tutulması zorunludur. Ancak, Türkçe kayıtlar bulunmak kaydıyla defterlerde başka dilden kayıt da yapılabilir. Bu kayıtlar vergi matrahını değiştirmeyecek şekilde tasdik ettirilecek diğer defterlere de yapılabilir” hükmü geçmektedir. Yani Türkçe tutma ve Türk Parası kullanma zorunluluğu ile ilgili hükümleri içermektedir (VUK, md:215-219)

Ticari defterlerin makine çıktısı ya da mürekkeple yazılması zorunluluğu hususu kanunun 216.maddesinde geçerken, yanlış kayıtların düzeltilmesi hükmü ise 217.maddede, yine defterlerde boş satırın olmaması ya da defterlere ait sayfaların yok edilmemesi hükmü ise 218.maddede geçerken son olarak defterlerin kayıt zamanını içeren hususlar ise VUK 219.’da geçmektedir.

-Fatura düzenleme mecburiyeti (VUK, md: 229-232): *“Fatura, malın teslim edildiği veya hizmetin yapıldığı tarihten itibaren en geç 7 gün içinde tanzim edilir”.* (VUK m. 231, b.5). Bu şekilde faturanın tanzim edilmesi; paranın tahsiline değil, malın veya hizmetin teslimi şartıyla gerçekleşmektedir. Yani satılan malın veya verilen hizmetin bedeli tahsilatı yapılmassa da faturanın tanzim edilmesi gerekir. Bu da gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi gibi vergilerin, para tahsilatı yapılmadan (gelir elde edilmeden) ödenmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

-Sevk irsaliyesi: *“Sevk irsaliyesi, satılan malın nakliye esnasında, malın özelliklerini içeren ve araçta bulundurma zorunluluğu olan bir belgedir”* (VUK, md: 230/5).

-Gider pusulası: misal olarak, evinde turistik eşya imalatı yapan ve bunları bir mağazaya satan vergiden muaf olan imalatçıya ödeme yapan mağaza sahibi, gider pusulası tanzim eder ve yapılan ödeme üzerinden % 20 oranında vergi kesintisi yapmak zorundadır (GVK, md: 94, b.13).

-Serbest meslek makbuzu: Vergi Usul Kanununun 236.maddesinde *“Serbest meslek erbabı, mesleki faaliyetlerine ilişkin her türlü tahsilatı için iki nüsha serbest meslek makbuzu tanzim etmek ve bir nüshasını müşteriye vermek, müşteri de bu makbuzu istemek ve almak mecburiyetindedir”* geçmektedir (VUK, md: 236). Ülkemizde serbest meslek faaliyetinde bulunan kendi nam ve hesabına çalışan doktor, avukat, mali müşavir, mimar, mühendis gibi meslekleri icra eden kişiler

tarafından düzenlenmesi zorunlu ticari belgelerdir. Bu belgeler iki nüsha olarak düzenlenmekte olup, biri serbest meslek erbabında diğer ise müşteriye verilmektedir. Müşterilerin de bu serbest meslek makbuzunu isteme ve alma zorunluluğu bulunmaktadır. Serbest meslek kazançların neticesinde vergisel bazda iki durum ortaya çıkmaktadır. Birincisi, gelir vergisinin doğması; bu durumda ücret tahsilatı yapıldıktan sonra vergi ödeme yükümlülüğünü ortaya çıkarmakta, ikincisi ise, KDV bakımından bu durum hizmetin yapıldığı dönem yani ücret tahsilatı gerçekleşme bile hizmetin teslimi ile birlikte KDV ödeme yükümlülüğü bulunması durumlarıdır.

Vergi Usul Kanunda düzenlenen diğer bir husus ise kanunun 171.maddesinde geçmektedir. Şöyle ki, *“Mükellefler bu kanuna göre tutacakları defterleri vergi uygulaması bakımından aşağıdaki maksatları sağlayacak şekilde tutarlar”* denmektedir (VUK, md:171). İlgili maddede sayılan maksatlar ise, Mükellefin vergi ile ilgili servet, sermaye ve hesap durumu tespiti, yine vergile ilgili olmak kaydıyla faaliyet ve hesap neticelerinin tespiti, vergiyle alakalı muamelelerin neler olduğu, mükellefin vergi karşısındaki durumunu hesap üzerinden denetlemek ve incelemek; mükellefin hesap ve kayıtlarından yararlanarak üçüncü şahısların vergi karşısındaki durumlarını denetimini sağlamak ve inceleme işlemleri şeklinde sıralanmaktadır. Mükelleflerce tutulması zorunlu olan ticari defterlerin boyutları, hangi ticari faaliyette bulunduğuna göre ve o işin özelliklerine, hacmine ve hukuki durumlarına göre değişiklikler içermektedir (Pehlivan, 2007: 53).

Maliye Bakanlığına verilen yetki ile Vergi Usul Kanunun mükerrer 257.maddesinde düzenlenen hususlar gereği, mükelleflerce tutulması zorunlu olan ticari defterlere ilaveten ek defter tutma zorunluluğu ya da tutulması zorunlu olan defterlerden birinin veya birkaçının kaldırılması hususlarla ilgili düzenlenecek olan tebliğler, yine aynı maddede belirtilen, tutulması ve düzenlenmesi zorunlu olan defterlerin saklanma koşullarını içeren hususları belirlemeye yetkili kılmaktadır. İlgili kanunda bakanlığa verilen yetki ile yayımladığı genel tebliğlerce reçete, adisyon, döviz alım-satım belgesi gibi çeşitli belgelerin düzenlenmesi zorunluluğu bulunmaktadır. İleride yapılacak olan denetimlerde, bu belgelerin düzenlenmesi ve mükelleflerin ispat yükü açısından son derece önemlidir (Bilici, 2012: 32).

1.1.5. Vergi Sorumlusu

Vergi mükellefiyetine haiz olmayıp, gerçek mükelleflerle olan bağlantısından kaynaklanan vergi kanunlarına göre verginin hesapları yapılarak kesilmesi ve vergi dairesine ödenmesi veya vergi mükelleflerinin yerine getirilmesi gereken diğer işlemleri yapma mecburiyeti olan üçüncü kişiye denir. Vergi sorumlusunu vergin borçlusu olarak görmek yanlış olmaktadır. Bunlar ilgili vergi ödemesinin gerçekleştirmek amacıyla vergi dairesine vergiyi ödemekle yükümlüdürler. Başka bir deyişle, vergiyi doğuran olay nedeniyle vergi mükellefiyetli kazanmadıkları halde, asıl olarak vergi mükelleflerinden talep edilen vergiden dolayı, ilgili vergi dairesine onun adına vergi ödeme işlemi ve diğer mükellefiyetten kaynaklanan ödevleri zamanında ve yasalara göre hareket eden kişilere vergi sorumlusu denir (Yurtseven, 2010: 17).

Vergi Usul Kanununun 8. Maddesinde de geçtiği üzere vergi sorumlusu, *“Kanunumuzda, verginin ödenmesi bakımından alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan gerçek ve tüzel kişilerdir.”* (VUK md. 8). Bu kişiler genellikle tevkifat (stopaj, kesinti) yapacak kişilerdir (Şenyüz, 2005: 38). Uygulamada karşımıza değişik durumlar çıkabilmektedir. Örneğin, verginin ödenmesi yönüyle asıl vergi mükellefi tarafından değil de bu ödeme yükümlülüğü üçüncü kişileri sorumlu tutabilmektedir.

Vergi sorumlusunu, vergi mükellefinden ayıran belirleyici kıstas, vergiyi doğuran olayın mükellefin şahsında vukuu bulmasıdır. Vergi sorumlusu ise asıl vergi mükellefi yerine

- Vergi kesme yükümlülüğü,
- Defter tutma yükümlülüğü,
- Fiş-fatura gibi belgeleri alma ve düzenleme yükümlülüğü,
- Beyanname verme yükümlülüğü,
- Kanunlarca belirtilen diğer bazı yükümlülükleri yapmaya mükelleftir (Bilici, 2012: 26);

Vergi sorumluluğu, kanundan doğar ve başkalarına aktarılmaz tıpkı mükellefiyet ödevinde olduğu gibi. Örneğin, vergi sorumlusu olan bir patron ile vergi mükellefi olan işçi arasında sözleşme yapılması ve bu sözleşme gereği ücret gelirin ait verginin işçinin kendisi tarafından ödenmesi durumu söz konusu değildir (Pehlivan, 2007: 63). Buradaki olay işçinin vergisini patronun yani işverenin yerine getirmesidir. Vergi sorumlusu terimi üç başlıkta toplanabilir. Bunlar:

* Diğer bireyin vergisini keserek ve bunu ödemekten sorumlu olanları ifade eden vergi kesen durumundaki vergi sorumlusu,

* Diğer bireyin vergisini kendi malvarlığı aracılığıyla ödemekten sorumlu olanları tanımlayan fer'i vergi borçlusu durumundaki vergi sorumlusu,

* Diğer bireyin şekli vergi ödevlerini yerine getirip getirmemekle sorumlu olanları ifade eden vergi ödevlisi durumundaki vergi sorumlusu şeklinde izah edilebilir (Gerçek, 2005: 158-159).

1.1.6. Vergiyi Doğuran Olay

Vergi uygulaması yönüyle büyük özellik barındıran ve vergi kanunlarınca belirtilmesi gereken diğer bir husus ise verginin doğumunun hangi olay neticesinde olduğudur. Böylece, söz konusu olay gerçekleştiğinde vergi yükümlülüğü meydana gelecektir. Şayet böyle bir olay meydana gelmediği sürece o vergi ile ilgili mükellefiyet gibi bir durum söz konusu olmayacaktır. Vergi uygulaması sonucunda meydana gelebilecek kuşkuların veya problem teşkil edecek olayların en büyük etkenlerinden birisi de, vergi kanunlarında geçen vergiyi doğuran olay ile ilgili hükümlere yeterince dikkat edilmediğinden kaynaklanan durumlardır (Akdoğan, 2001: 11).

Verginin konusunun var olması vergi borcunun doğması için yeterli değildir. Verginin doğabilmesi için yükümlünün verginin konusu ile kanun tarafından düzenlenen biçimiyle ilişki içine girmesi gerekir. Vergi usul kanununun 19.maddesinde vergiyi doğuran olay "*Vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vukuu veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar*" olarak tanımlanmıştır (VUK, md: 19). Vergiyi doğuran olan neticesinde yükümlü olan kişi, vergiye ilişkin maddi ve

şekli yükümlülükleri yerine getirmekle mükellef olduğu bilinmesi gerekmektedir (Şenyüz, 2005: 47-48). Maddi ve şekli yükümlülükler, vergi dairesinin vergi alacağı ile ilgilidir. Vergi yükümlüsü yani mükellef ile vergi yükümlülüğü olmayan kişiler ile olan ticari ilişkiler sonucunda vergiyi doğuran olay meydana gelmektedir. Vergi mükellefiyeti bulunan veya mükellef olmayan üçüncü kişiler, yaşam boyunca farklı durumlarda bazı hukuki olaylar içinde olurlar. Örnek verecek olursak, ticari faaliyet içinde mal almak veya mal satmak ya da hizmet almak ve satmak gibi faaliyetlerin dışında doğum gibi ya da ölüm gibi olaylarda gerçekleşebilmektedir (Saban, 2012: 43).

Gelir vergisinde verginin konusunu oluşturan öge gelirdir. Gelir elde edilmesiyle birlikte vergiyi doğuran olay meydana gelecektir. Bu durumda bir takım sorular karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, ticari faaliyette bulunan esnaf, mal satışlarını peşin olarak gerçekleştirdiği gibi bazen de vadeli olarak mal satışında bulunmaktadır. Buna göre bedeli peşin olarak tahsili olmayan bir maldan dolayı gelirin vergisi ne zaman elde edilmiş olacaktır? Buradaki problem vergi borcu mal satış işlemi sonucunda mı doğmuş olacak yoksa satılan malı bedelinin tahsil edildiği tarihte mi doğmuş sayılacaktır? Bu soruya ancak Gelir Vergisi Kanununun ticari faaliyete ilişkin vergi borcunu doğuran olayın tanımının bilinmesi gereken cevabı verecektir (Pehlivan, 2007: 64). Vergilendirme olayının hukuki nedenini kanun hükmü oluştururken, Vergilendirme olayının maddi nedenini ise vergiyi doğuran olay oluşturmaktadır (Şenyüz, 2005: 48).

Hukuk düzeninin neticeye bağladığı, hukuki fiil ya da hukuki olayların vergilendirme alanında sonuç doğurabilmesi için vergi yasalarında geçmesi gerekir. Çünkü Anayasa'nın 73'üncü maddesinde geçen verginin yasallığı ilkesi; verginin yükümlü, konu, matrah, oran, ödeme zamanı gibi kavramların yasada yer almasını zorunlu kılar. O hâlde hukuki fiil ya da hukuki olaya, vergi kanunlarında bir netice bağlamış ise vergiyi doğuran olay gerçekleşmiş olur (Saban, 2012: 43). Öte yandan, bazı kanunların suç saydığı olaylar vergi borcunun doğmasına engel teşkil etmez. VUK'un 9. maddesinin 2. fıkrasına göre "*Vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu bitirtmez*". Örnek olarak,

kaçak yollardan yurda giren malların ticaretinden doğan gelirin vergilendirilmesi için bir engel yoktur (Pehlivan, 2007: 69).

Zaman aşımı süreleri Vergi Usul Kanununun 114. maddesinde geçmektedir. Buna göre, “*Vergi alacağının doğduğu takvim yılını takip eden yılın başından başlayarak beş yıl içinde tarh ve mükellefe tebliğ edilmeyen vergiler zamanaşımına uğrar*” ifadesi yer almaktadır. (VUK md. 114). Burada geçen süre hesaplanması, vergi alacağının doğduğu takvim yılından başlamaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, VUK’a göre vergi alacağı, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği andan itibaren başlamaktadır. Böylece, tahakkuk zamanaşımına esas alınacak sürenin hesaplanması, vergiyi doğuran olayın meydana geldiği takvim yılının tespit edilip, izleyen takvim yılı başından itibaren beş yıllık sürenin hesaplanması ile bulunulacaktır (Akdoğan, 2001: 12).

1.2. Türk Vergi Sistemi

Türk Vergi Sistemi gerçek anlamda cumhuriyetin ilan edilmesiyle doğmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 23 Nisan 1920’de kurulmasına müteakip çıkardığı 1 sayılı kanun da bir nevi vergi kanunudur (Erdoğan, 2012: 9). Bu tarihten itibaren vergi sisteminde birçok gelişme meydana gelmiştir. 1925 yılında Osmanlı’dan miras kalan Aşar Vergisi kaldırılmıştır. 1930-1939 döneminde ekonomik buhrandan kaynaklanan olumsuz etkilere vergilerin mali hedeflerini ön planda tutmuştur. Bu durumda çıkarılacak yasalar aracılığıyla yeni vergiler uygulamaya konulmuştur. İktisadi Buhran Vergisi ile ilk defa ücretler vergi şümulüne dâhil edilmiştir. Bu periyotta uygulamaya konulan vergileri genel olarak harcamalar ve ücretler üzerinden alınan vergiler oluşturmuştur (Ejder, 2000: 128).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en önemli vergi reformu 1949 ve 1950 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu senelerde Federal Almanya Cumhuriyetinde uygulamada olan vergi yasaları referans alınarak günümüz vergi literatüründe önemli bir yeri olan Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Vergi Usul Kanunları yayımlanmıştır (Erdoğan, 2012: 9). 27 Mayıs 1960 İhtilalinin akabinde, GVK yeniden düzenlenmiş ve bu kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Maliye bakanlığı bünyesinde çalışmaları yapılmakta olan Gelir Vergisi Kanunu’nun sil baştan

düzenlemeleri gelişmeler arasındadır. 5520 sayılı Kurumlar vergisi kanunu 21 Haziran 2006 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu kanun 1949 yılından beri yürürlükteydi. 1984 yılında Katma Değer Vergisi Kanunu'nun (KDVK), 2002 yılında da Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun (ÖTVK) yürürlüğe girmesiyle harcama vergilerini içeren değişiklik gerçekleştirilmiştir (Bilici, 2012: 3-4).

1.2.1. Türkiye’de Uygulanan Vergilerin Sınıflandırılması

Bu bölümde geçmişten günümüze Türkiye’de uygulanan vergilerin sınıflandırılması ele alınmıştır.

1.2.1.1. Ödemede Kullanılan Araçlara Göre

Ödeme kullanılan araçlara göre vergiler; ayni vergiler, bedeni vergiler ve nakdî vergiler olmak üzere gruplandırılabilir. Verginin nakdî bir ödeme şekline dönüşmesi birdenbire olmamış, uzun bir süre gerektirmiştir. Gerek ülkemizde ve gerekse diğer ülkelerde, XX. yüzyılın başlarına kadar aynî nitelikte vergi uygulamalarına yer verilmiştir. Yarar ve sakıncaları üzerinde daha önce açıklama yapılan aynî ya da bedenî vergileme, günümüzde artık tamamen terk edilmiştir. Vergi günümüzde artık nakdî olarak alınmaktadır. Ayni ve bedeni vergilerin uygulanmasındaki güçlükler, sosyal ve ekonomik fonksiyonlara ulaşmak bakımından bu vergilerin yetersiz olması, vergilerin para şeklinde toplanmasını vazgeçilmez bir uygulama haline getirmiştir. Mükellefin malvarlığının veya ürününün belirli bir kısmının vergi olarak alınması veya verginin hizmet yoluyla ödenmesi, hem vergi ilkeleri hem de verginin fiskal ve ektrafiskal fonksiyonları açısından yeterli değildir (Akdoğan, 2013: 287).

1.2.1.2. Vergiye Konu Olan Nesneye Göre

Kişilerin verginin ödenmesindeki gösterilen mali performansını esas alan vergiler (örneğin gelir vergisi) “şahsi vergiler”; bunun dışında kalan ve kişilerin verginin ödenmesindeki gösterilen mali performansını dikkate almaksızın mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler ise “mal vergileri” olarak isimlendirilmişlerdir (Aktan, 2002: 11). Daha değişik bir ifade ile mükellefin kişisel durumunu, ailevi

durumunu dikkate alan diğere bir ifade ile kişinin evli ya da bekar oluşunu, çocuklarının olup olunmaması, özür lülük halini ve buna benzer durumları dikkate alan ve artan oranlı olan vergiler şahsi vergiler, bunları dikkate almayan ve eşit oranlı tarifeye göre alınan vergiler ise gayri şahsi vergilerdendir. Şahsi vergilere örnek olarak Veraset ve İntikal Vergisi verebilirken, gayri şahsi vergilere ise Emlak Vergisi verilebilir (MEB, 2011: 10).

1.2.1.3. Yükümlünün Kişisel Durumuna Göre

Vergiler yükümlünün kişisel durumuna göre objektif ve sübjektif vergiler şeklinde gruplandırılabilir. Sübjektif vergiler mükellefin kişisel ödeme gücüne göre ayarlanan vergilerdir. Objektif vergiler ise kişisel özelliklerden (kişisel, ailevi, medeni durum ve diğere özellikler) bağımsız olup, faaliyetler ya da işlemler (alım, satım ya da elde tutma gibi) üzerinden gerçekleşen vergilerdir. Dolayısıyla objektif vergilerde yükümlü ile verginin konusu arasında bir ilişki yoktur. Bu nedenle gelir vergisi ve veraset vergisi sübjektif gruba, damga vergisi, tüketim vergileri ve gümrük vergisi ise objektif vergilere örnek olarak sayılabilir (Çelikkaya, 2013: 26).

1.2.1.4. Matrahlarına Göre

Kişilere veya kurumlara doğan vergi borcunun belirlenmesi şekline göre yapılan bir ayırımdır. Verginin hesaplanmasında vergi oranının uygulanacağı matrahın sayı, adet, metre, metreküp, kilo, litre vs gibi fiziki ölçüler üzerinden hesaplanacağı vergi türü spesifik vergileri oluşturur. Resim ve harçlar spesifik vergilere en güzel örnektir. Malları fiziksel ölçülerine (kilo,litre,metrekare gibi) göre değil, değeri üzerinden ve belirli bir yüzdeye göre hesaplanan vergi türü ise advalorem vergileri oluşturur. Katma Değer Vergisi bir advalorem vergidir. Günümüzde spesifik tarifeli vergilerinin mali yaşamda uygulanmamasının temel sebebi, fiyatlarda meydana gelen değişimler, vergiye konu olan nispi ağırlıktaki zaman içerisindeki değişim, piyasadaki fiyat hareketliliğini takip etmede yetersiz olunması ve bu tarifelerin hem Gelir vergisi hem Kurumlar Vergisi hem de katma değer vergisi gibi diğere belli başlı vergilerin uygulanmasında yararlanılamaması etken olarak sayabiliriz (MEB, 2011: 10). Vergi uygulayıcı, vergiye konu bir maldan

spesifik tarifeye göre vergi alınca, bu durum malın arz fiyatı spesifik vergi kadar artırmaktadır.

1.2.1.5. Tarife Yapılarına Göre

Vergileri tarife yapılarına göre artan oranlı vergiler, düz oranlı vergiler ve azalan oranlı vergiler şeklinde ayırmak mümkündür. Vergi yükümlüsünün vergiye konu geliri arttıkça yani verginin matrahı şıstıkçe vergi yükümlüsünün ödemede bulunduğu verginin gelirine olan oranı sabit kalabilir, artabilir, azalabilir. Birinci halde verginin gelire oranı sabit kaldığı için vergi mütenasip; ikinci halde, vergi artan oranlı, üçüncü hadle vergi azalan oranlıdır (Türk, 2008: 161).

1.2.1.6. Kapsamlarına Göre

Vergiler genel (geniş tabanlı) vergiler ve özel (dar tabanlı) vergiler şeklinde de sınıflandırılabilir. Genel vergi, bütün vergi matrahını kapsayan ve hiçbir istisna, muafiyet ve indirimde yer vermeyen vergidir. Hiçbir istisnanın uygulanmadığı katma değer vergisi genel vergiye örnek gösterilebilir. Benzer şekilde bütün gelir kaynaklarını (sermaye gelirleri dahil) matraha dahil eden ve hiçbir indirimde yer vermeyen bir gelir vergisi de genel vergiye örnek gösterilebilir. Özel vergi ise vergi matrahının sadece belli bir kısmını vergiye tabi tutan ya da genel vergi matrahından birtakım istisna ve indirimlerin yapılmasına izin veren vergidir. Dolayısıyla özel bir vergi, bir ya da az sayıda ürün üzerine ya da sadece gelir üzerine konur ve böylece bütün vergi matrahı vergilendirilmez. Örneğin, özel bir takım mal ve hizmetlerden (sigara gibi) alınan özel tüketim vergisi ve servet vergisinin bir türü olan emlak vergisi özel vergidir (Çelikkaya, 2013: 26).

1.2.1.7. Uygulama Süresine Göre

Uygulama süreleri açısından vergiler, sürekli ve geçici vergiler olarak ikiye ayrılır. Vergiler ilke olarak, belirli bir zaman ile sınırlı olmaksızın sürekli bir şekilde uygulanırlar. Uygulamaya konulmaları ile ilgili amaçlara hizmet ettikleri sürece de bu devam eder. Zaman zaman değişikliğe tabi tutulmaları vergilerin sürekliliğine zarar vermez. Günümüzde; gelir vergisi, kurumlar vergisi, emlak vergisi vb. vergiler, sürekli nitelikteki vergilere örnek olarak gösterilebilir. Buradaki süreklilik verginin

uygulamaya konulması sırasında, belirli bir süre geçtikten sonra yürürlükten kaldırılması amaçlanmamıştır (Akdoğan, 2013: 286).

1.2.1.8. Niteliklerine Göre

Vergiler, niteliklerine göre dolaylı ve dolaysız olarak iki gruba ayrılır. Dolaysız vergiyi, mükellef kendisine tahakkuk eden vergisini ödüyorsa ve bu tahakkuk vergi yükü diğer kimselere devredilmeme durumunda oluşan vergi olarak tanımlayabiliriz. Örnek olarak Emlak Vergisi ve Gelir Vergisi bu tür vergiler dahilindedir. Eğer bir vergi belirli dönemlerde ilgili mükellef adına tarh, tahakkuk ve tahsil ediliyorsa bu tür vergiler dolaysız vergilerdir. Örneğin, Kurumlar Vergisi. Dolaylı vergiyi tarif etmek istersek, bir mükellefin vergisi başkalarına devrediliyorsa, mükellef vergisini kendisi ödemedi bulunmuyorsa devredilen vergi dolaylı vergi olarak adlandırılabilir. Örneğin Katma Değer Vergisi. Mükellefe bağlı olmaksızın tarh, tahakkuk ve tahsil işlemleri gerçekleşiyorsa bu tür vergiler de dolaylı vergi sınıfındadır (MEB, 2011: 9).

1.2.2. Türk Vergi Sisteminde Konularına Göre Vergilerin Uygulanışı

Gelir üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler olmak üzere Türk Vergi Sistemi 3 gruba ayırmıştır. Bu üç vergi grubu aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

1.2.2.1. Gelirden Alınan Vergiler

Gelir üzerinden alınan vergiler bütün dünyada ikili bir sınıfa tabi olmuş, kişilerin kazancı üzerinden alınan gelir vergisi ve kurumların kazancı üzerinden alınan kurumlar vergisi olarak isimlendirilmiştir (Ozansoy, 2010: 133). Türk Vergi Sistemi'nde artan oranlı tarifeye sahip olarak Gelir Vergisi, düz oranlı bir vergi tarifesine sahip olarak da Kurumlar Vergisi işlemekte olup, benzerlik olarak diğer ülkelerin vergi sistemleriyle örtüşmektedir.

Ülkemizde gelir vergisi uygulaması olarak ilk çalışmalar Tanzimat dönemi ile başlamış olsa da çağdaş vergi sistemi olarak nitelendirilen Gelir Vergisi, Alman Gelir Vergisi mevzuatı örnek alınarak 1950 yılında 5421 sayılı Kanunla vergi sistemimiz içine dahil olmuştur. Ancak, yeniden düzenlenmesine neden olarak

uygulamada karşılaşılan bir takım sıkıntılar ile karşılaşılmamasından dolayı 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile 1961 senesinde yürürlükte yerini almıştır.

Gelir Vergisi Kanunu diğer vergi kanunların tabanını temsil etmek bakımından vergi kanunları arasında konum bakımından değerli olması, 1981 yılı ve sonraki yıllar içerisinde yayımlanan birçok kanun ve Bakanlar Kurulu Kararlarıyla değişikliğe tabii tutulmasına rağmen kıymetini korumaktadır. Almanya'nın vergi sisteminin içinde olan ve Almanya'da bulunan kurumların kazançları üzerinden vergilendirmeye tabi olan kurumlar vergisi, ülkemize Alman vergi sistemi örnek alınarak 1949 senesinde giriş yapmış, 1949 senesinin 3 Haziranında kabul edilerek 1950 senesi itibariyle vergi sistemimize dahil olan Kurumlar Vergisi, kurumların bir takvim yılı içinde elde ettikleri gelirleri üzerinden vergilendirilen bir vergi türüdür (Armağan, 2007: 228-230).

1.2.2.2. Servetten Alınan Vergiler

Verginin tarih içindeki gelişimine bakıldığı zaman, servetteki artıştan kaynaklanan vergilendirmenin, toplam olarak vergi gelirlerinin arasında önceki dönemlerden daha fazla önemli bir paya sahip olduğu, çağdaş vergi sistemlerinde servet üzerinden alınan vergilerin öneminin azalmasına sebep olarak toplam vergi gelirleri arasındaki getirisinden kaynaklanmaktadır. Servet vergileri gerek hazineye olan katkısından gerekse adalet ilkesi düşünceleriyle uygulaması devam etmektedir. Statik bir kavram olan servet, gelirin biriktirilmesinden meydana gelir. Servet malvarlığına ilişkin bir stok durumunu olarak ta tanımlayabiliriz. Servet vergileri kategorisi mülkiyet vergileri ya da varlıktan alınan vergiler şeklinde de adlandırılmaktadır (Öncel vd., 2008: 355). Türkiye'de yürürlükte olan servet vergilerini, Emlak Vergisi ve Motorlu Taşıtlar Vergisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu iki servet vergisi dışında servet intikallerinin de vergi konusu yapılması nedeniyle Veraset ve İntikal Vergisi de servet vergileri içinde ele alınmaktadır (Eker, 2004: 212).

1.2.2.3. Harcamalardan Alınan Vergiler

Üretimden başlayıp satış aşamasının her safhasında meydana gelen kısacası ticari faaliyet sonucu ortaya çıkan vergilerdir. Gelir elde etme veya servetlerinde

oluşan artışların sonucunda olmayan, harcama anında yani ticari faaliyette bulunmaları sonucunda mal veya hizmetin fiyatının içine dahil edilen vergilerdir. Dolaylı (vasıtalı) vergi olarak nitelenirler. Miktarları ticari hayatın yoğunluğuna göre değişir; bu sistemde verginin daha çok ödenmesi vergilenmiş malları daha çok kullanmalarından kaynaklanır. Tersine artan oranlı vergilerdir; kişinin kazancı çoğaldıkça tükettiği mal ve hizmetler üzerinden ödemede bulunduğu vergi artmaktadır (Öncel vd., 2008: 399).

1.2.3. Vergilerin Makro Etkileri

Vergiden kaynaklanan gelirlerin iktisadi hayata olan makro etkisi, milli gelir üzerinden oluşan “yeniden dağıtım” etkisi ile de yorumlanabilir. Ülkelerin uygulamakta olduğu vergi sistemlerinden dolayı ekonomiye kattığı makro etkilerinde değişiklikler mevcuttur. Bu makro etkilerin farklılık göstermesinde bütçeleme prosesinde vergi harcamaları üzerinden farklı sosyo-ekonomik amaçların geliştirilmesi bakımından etkili olmaktadır (Saraç, 2010: 273). Vergi gelirleri aracılığıyla gelirlerin bir bölümünün kamuya aktarılması diğer her şey sabitken, zorunlu olarak özel kesimde kullanılabilir kaynakların azalmasına ve yeniden dağıtılmasına sebebiyet verecektir.

Üzerine vergi borcu doğan ve gelirlerinin veya servetlerinin bir kısmında azalma yaşanan yurttaşların bu sisteme karşı olacakları kaçınılmazdır. Uygulamada bulunan ve birbirinden farklı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde etkileri aynı olmayacağı kesindir. Bu sebeple ekonomik büyüme bakımından vergilerin düzeyi kadar yapısının da etkili olacağı söylenebilir (Turan, 2008: 18).

Vergiler hangisine konu olarak gerçekleşirse gerçekleşsin üzerine konu olduğu şeyde azalmaya sebebiyet verdiği için, tüketim ve tasarrufu etkilemesi beklenecektir. Tüketim ve tasarrufun vergilerden hangi oranda etkileneceği, vergi yoluyla gelirleri azalan kişilerin marjinal tüketim eğilimlerine bağlıdır. Marjinal tüketim eğilimi ne kadar yüksek ise, verginin tüketimi azaltıcı etkisi de o oranda fazla olacaktır. Dolaylı vergiler esasında tasarruf ve tüketim itiyatlılıkları konusunda bir düşünce vermektedir. Dolaylı vergilerin çok ve çeşitli olması aynı zamanda oranlarının yüksek olması gönüllü tasarrufları kısıtlayıcı etki gösterebilir. Gönüllü tasarruflar,

denge durumlarında iktisadi büyümeyi olumlu bazda etkiler. Eksik istihdam halinde ise, talep yetersizliğine neden olur. Çünkü ekonomik buhrandan kurtulabilmek için, ilave (uyarılmış) yatırımları oluşturan bir tüketim artışına ihtiyaç vardır. Bu sebeple ekonomik konjonktür göz önünde bulundurularak vergilendirme kanalıyla tüketim ve tasarruf üzerinde olumlu etkiler yaratabilir (Kavuran, 2009: 43).

Kamudan özel sektöre yapılan örtük aktarmaları konu alan vergi harcamalarının ulusal gelir üzerinde tesirler yaratmasının şartı, sebep verdikleri aktarmalardır. Bu sebeple, vergi harcamalarının makro tesirleri işleyiş yönüyle transfer harcamalarına benzer. Dolayısıyla, vergi harcamalarının makro tesirlerinin ortaya çıkış mantığı, “transfer harcamaları çarpanı” ile açıklanabilir. Bilindiği üzere, transfer ödemelerinin gelir akımı içindeki etkisi, mal ve hizmet alımı için yapılan reel kamu harcamalarından oldukça farklıdır. Bu bağlamda, “marjinal tüketim eğilimi” ile transfer ödemelerinin net etkisi belirlenir. Marjinal tüketim eğilimi ise transfer ödemelerine muhatap olan bireylere aittir. Eğilimin planlanması çarpan mekanizmasının ortaya konulabilmesi için gereklidir. Bu durum ise toplum için tek bir marjinal tüketim eğiliminin varsayıldığı anlamını taşır (Saraç, 2010: 273).

Vergi yatırımı bir taraftan istihlâk ve tasarrufu diğer taraftan özel sektörün yatırım kararlarını etkileyerek değiştirir. Vergi tasarrufu negatif yönde etkileyerek yatırım için kullanılacak olan fonları azaltır. Gelir vergileri işletmelerin planladığı yatırımlarına yönelik gelmesi beklenen sermayenin kaynağını oluşturan yüksek gelirlielerin yatırım kapasitelerini azaltır ve işletmelerin yatırımlarını etkiler. Gelir ve kurumlar vergisinin yüksek marjinal oranları, bu şekilde hem iç ve dış fonları azaltarak, hem de yatırım gelirlerinin vergi ile azaltılması suretiyle yatırım isteklerini azaltır (Sanal,2017)

1.2.4. Vergilerin Mikro Etkileri

Vergi harcamaları da vergiler ve kamu harcamaları gibi mikroekonomi sürecinden başlayıp sosyo-ekonomik hayata doğrudan karışır ve aynı etki kanalı üzerinden işlevsellik kazandırır. Mikro ekonomik etkiden anlatılmak istenen, bireylerin kazançları ve piyasaları etkileyen durumlardır.

Bu kapsamda, vergi ödemelerine sebebiyet veren bazı uygulamalar bireyler açısından farklı etkileri olmaktadır. Mükelleflere göre bu harcamalar ilave birer gelir olduğu için vukuu bulacak etkilerin tespit edilmesinde bu ilave gelirin kullanım şekli belirleyici olacaktır (Saraç, 2010: 271-272).

Bireylerin vergi ödemelerinden kaynaklanan diğer bir etki de ikame etkisidir. Fert gelir vergisinde, vergi vereceği nedeniyle iş hayatındaki performansını azalmalar görülebilir ve gelir elde etmek yerine boş vakti tercih edebilir. Gider vergilerinde ise vergi doğuracak malların istihlâki yerine vergi doğurmayan mallara doğru ikame edebilir veya istihlâk harcamaları azaltarak, tasarruflarını artırabilir. Verginin ikame etkisi şahsın gelirini veya istihlâkini azaltmasına neden olacaktır. Böylece boş vaktini veya tasarrufunu artıracaktır (Sanal, 2017).

1.2.5. Türkiye’deki İşletmeler Açısından Vergi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK)’ nun 37’nci maddesinde; “*her türlü ticari ve sınaî faaliyetlerden doğan kazançlar ticari kazançtır*” denilmektedir. Ancak, GVK’da ticari ve sınaî faaliyetlerin neler olduğu tanımlanmamış, yalnızca genel bir kapsam belirtilmiştir. Söz konusu kavramların daha anlaşılır olması nedeniyle Türk Ticaret Kanunundan (TTK) yararlanılmaktadır. TTK’nun 3’üncü maddesinde “ticari işler” başlığı altında; “*ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer bir müesseseyi ilgilendiren muamele, fiil ve işlerin ticari işler*” şeklinde belirtilmekte, ayrıca aynı Kanunun 11’inci maddesinde; “*ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseler ticari işletme sayılır*” ifadesine yer verilmektedir (Gürboğa ve Atabey, 2008: 127).

Ticari kazanç elde eden mükellefler Gelir Vergisi Kanununa göre iki sınıfa ayrılmaktadır (GİB, 2014: 4):

-Esnaf muaflığından faydalanan ve gelir vergisine tabi olmayanlar,

-Esnaf muaflığından faydalanan ve gelir vergisine tabi olanlar.

Gelir vergisine tabi olan ticaret ve sanat erbabı ise, kazancın tespit usulü yönüyle iki gruba ayrılmaktadır:

-Basit usul yöntemine göre gelir vergisine tabi olanlar,

-Gerçek usul yöntemine göre gelir vergisine tabi olanlar.

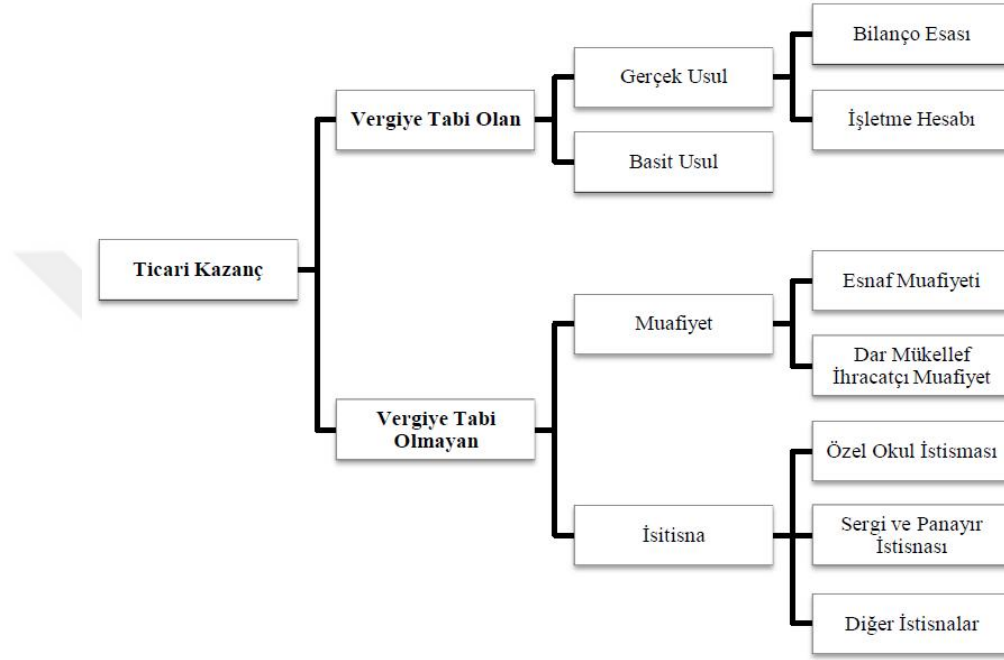
GVK'nun 37. ve 38. Maddeleri gereği ticari kazanç tahakkuk esasına göre belirlenir. Danıştay kararlarıyla da desteklenen bu görüşe göre ticari kazancın tahakkuk ettiği dönemde elde etmenin gerçekleştiği savunulmaktadır (Topsakal, 2008: 31). GVK'na göre ticari kazanç elde eden mükellefleri vergiye tabi olanlar ve vergiye tabi olmayanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2016: 5). Vergiye tabi mükelleflerin elde ettiği ticari kazancın tespitinde gerçek usul ve basit usul olmak üzere iki farklı yöntem bulunmaktadır (Pehlivan, 2007: 180) Bir kuruluşa veya örgüte ticari faaliyet olma özelliğini kazandıran durum, kişilerin bu kuruluş veya örgütü kurma amaçlarında gelir ve kazanç sağlama amacını gütmeleridir. Kuruluş amaçlarında gelir veya kazanç sağlama amacı olmaması durumunda böyle bir kuruluş için ticari faaliyet yaptığı söylenemez (Gürboğa ve Atabey, 2008: 129)

Ticari kazancın gerçek usulde tespitinde, mükelleflerin elde ettikleri kazançları ve kazançları elde edebilmek için katlandıkları giderleri kanunla belirtilen defterlere kaydedilmek suretiyle safi kazancın tespiti yapılır (Şenyüz vd., 2014: 13). Ticari kazancın gerçek usule göre belirlenmesi, bilanço esasına göre veya işletme hesabı esasına dayanılarak yapılmaktadır. Birinci sınıf tüccarların ticari kazançları bilanço esasına göre belirlenirken, ikinci Sınıf tüccarların kazançları ise işletme hesabı esasına göre belirlenmektedir (Bilici, 2011: 154). Başka bir ifadeyle basit usul şartlarını sahip olmayan gelir vergisi mükelleflerinin ticari kazançları gerçek usule göre tespit edilir. Kazancını gerçek usule göre beyan eden mükellefler, tutulması zorunlu olan defterler yönünden ikiye ayrılmaktadırlar. Bilanço esasına göre defter tutanlara Birinci sınıf tacirler; İşletme Hesabı esasına göre defter tutanlara ise İkinci sınıf tacirler denmektedir (GİB, 2014: 4).

Basit usul sistemine göre ticari kazancın tespit edilmesi durumu, hesap dönemi içerisinde kazanılan hâsıllardan satılan malların maliyetleri çıkartılmak suretiyle belirlenir. Basit usulde vergilendirilenler VUK'un defter tutmakla ilgili hükümlerinden muaftır (Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2016: 11). Ticari kazanç elde eden mükelleflerin bazıları gelir vergisinden muaf tutulmuşlardır. Örneğin GVK'nun 9. Maddesindeki şartları taşıyan esnafların elde ettikleri ticari kazançlar gelir

vergisinden muaftır (Kızılot ve Taş, 2013: 206). Ayrıca GVK'nun 20. Maddesi gereği özel okullarının elde ettikleri ticari kazanç beş vergilendirme dönemi boyunca vergilendirmeden müstesna tutulurlar (Şenyüz vd., 2014: 45).

Şekil 1: Ticari Kazancın Tespiti

Kaynak: (Şenyüz vd., 2014: 13).

Vergilendirmeye dayanak olan kanunun anlaşılır, açık ve güncel olması, vergi matrahının doğru ve sağlam bir şekilde tespit edilebilmesini sağlar. Ülkemizde vergilendirme sisteminde görülen eksikliklerden bir tanesi de bu durumda ortaya çıkmaktadır. 1961 yılında yürürlüğe giren 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, ülkemiz vergi sisteminin temel yapı taşı olarak oluşturmakta olup, günümüze kadar defalarca değişikliğe uğramıştır. Vergi sisteminde yalnızca yasalarda olmayıp vergi yasalarını açıklayan yönetmelikler ve zaman zaman yayımlanan tebliğlerde de karışıklık mevcuttur. Belirli zamanlarda yayımlanan vergi kanunlarında ve tebliğlerinde yapılan yeni düzenlemeler, vergi mevzuatının anlaşılmasını ve doğru şekilde uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Vergi sistemimizdeki bu tür karışıklığı gidermek için yayımlanan tebliğler veya yönetmelikler sade ve anlaşılır şekilde yayımlanması bu sorunu ortadan kaldıracaktır (Danış, 2014: 153).

1.2.6. İşletmelerin Vergi Davranışı

İşletmelerin vergiye karşı göstereceği tepkiler vergi ödemedi ve vergi ödendikten sonra olmak üzere iki şekilde ortaya çıkabilir. Her iki durum yükümlülerin vergiye karşı memnuniyetsizliklerini veya reaksiyonlarını göstermektedir. Aşağıda işletmelerin vergi davranışı vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı olmak üzere iki başlık olarak incelenecektir.

1.2.6.1. İşletmelerin Vergiden Kaçınması

Vergiden kaçınma, kendisine vergiyi doğuracak sebeplere yaklaşmaması ve vergiyi kendisine tahakkuk ettirme eylemini gerçekleştirilmeme durumudur. Vergi kanunlarında da geçtiği gibi, vergi borcunun vukuu bulması vergi doğuran olayın gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkar. Bireyler olarak, kendisine vergi borcunun doğması için vergiyi doğuracak olay meydana gelmesi gerektiğinden, böyle bir davranışta bulunmayanlar açısından vergiyi doğuran olay gerçekleşmeyecek ve sonuç olarak da vergi borcu söz konusu olmayacaktır. Mükellefler vergiden kaçınmak için, vergi kanunlarında geçmeyen kazanç ve irat ediniminde bulunmaya çalışması veya vergi kanunlarında sayılmayan servet unsurlarını mülk edinmek için gösterdiği gayretler vergiden kaçınmaya neden olur (Akdoğan 2007:165).

Vergiden kaçınma yükümlünün vergi yasalarına aykırı davranmaksızın daha az vergi ödemesini ifade eder. Yasalara aykırı bir davranış olmadığı için vergiden kaçınmanın bir cezası da söz konusu değildir. Örneğin, bir kişi üzerine vergi konulan bir malı tüketmekten vazgeçerse mal üzerine konulan vergiyi ödemiş olur. Sigara üzerindeki tüketim vergisini ödemek istemeyen kişinin sigara tüketmemesi veya emlak vergisi ödemek istemeyen kişinin emlak sahibi olmaması gibi. Yükümlülerin vergi yasalarındaki boşluklardan yararlanarak daha az vergi ödemesi veya ödemesi vergiden kaçınmanın bir başka biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, su üzerinden vergi alınırken buz üzerinden vergi alınmadığı bir ortamda yükümlü doğrudan su silip vergi ödeyeceğine buz alıp bunu eriterek su elde eder sonuçta vergi ödenmemiş olur (Erdem vd., 2006: 153).

Vergiden kaçınma eylemi kanunlara aykırılığı yoktur. Vergiden kaçınma eylemi için, mükellefler vergi uzmanlarından, muhasebecilerden veya vergi danışmanı gibi vergi konusunda meslek sahibi olan kişilerden bilgi alış verişinde bulunabilirler. Yasada mevcut bulan ve vergi kaçınmasına sebebiyet verecek boşlukların doldurulması için mükellefler ve mali danışmanlarının girişiminin yanında, Gelir İdaresinin de bu konuda gerekli yasal düzenlemelere olanak hazırlamak için girişimleri bulunmaktadır. Bu girişimler ve uygulamalar mevzuatta olan karışıklık ve işlerin iyice zora sokulmasında payı büyük olmaktadır (Akdoğan 2007: 166).

İşletmelerde ve şirketlerde genel idare giderleri ciddi, ayrıntılı bir şekilde düzenlenmem işte vergiden kaçınma kapısı ardına kadar açılabilir ve şirketlerle işletmeler genel idare giderleri ile ekonomik gerekçelerle savunulmayacak bazı masraflarını azami derecede artırarak, kazançlarını en aza indirebilirler. İşyerlerinde kullanılan binek arabaları, iş ziyafetleri, büro tesis giderleri, büro donanım masrafları, reklam giderleri, tetkik gezileri masrafları... gibi. Hazine bu gibi durumlarda işletme ve şirketlerden alması gereken vergiyi alamadığı gibi, işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı kalarak çalışanlardan alması gereken vergiyi de alamaz. Vergiden kaçınmanın bu şekliyle mücadele zordur. Çünkü hiçbir kanun çeşitli somut durumları öngöremeyeceği gibi, vergi yükümlülerinin muhayyilelerinin zenginliğini de tahmin edemez. Vergiden kaçınmanın şu veya bu şekli yeterli bir yaygınlık kazanınca kanun koyucu bu uygulamaları önlemek üzere müdahale eder ve kanunu değiştirir (Türk, 2008: 200).

1.2.6.2. İşletmelerin Vergi Kaçırması

Gerek vergiden kaçınma gerekse vergi kaçakçılığı, vergiyle ilgilenmeyen bireylerde bu iki durumun birbiriyle aynı olduğu düşüncesi hâkimdir. Dışarıdan bakıldığı zaman böyle bir durum söz konusu olsa da farklılıkları yasalara aykırılık yönüyle ortaya çıkmaktadır. Her iki durumda vergi gelirlerinde olan düşüşe meydan vermektedir. Vergi kaçakçılığı; yasalarla örtüşmeyen nitelik taşımakta ve vergi suçuna sebebiyet vermektedir. Vergi kaçırma veya vergi kaçakçılığı durumunda mükellef kendisine tahakkuk eden ve ödemekle zorunlu olduğu ücreti yerine

getirmemek için, yasal yolları deneyerek kanunlarda mevcut bulan açıklardan faydalanmak istemesi veya yasalarla örtüşmeyen yani yasalara aykırı kanalları kullanma gibi çeşitli yollara başvurduğu görülmektedir (Akdoğan 2007:167).

Vergi kaçakçılığı çeşitli mali, ekonomik ve sosyal etkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Mali etkiler devletin vergi gelirlerinin azalması biçiminde karşımıza çıkar. Vergi gelirinin azalmasına bağlı olarak çeşitli ekonomik etkiler kendini gösterir (Erdem vd., 2006: 153).

Kendisine verginin tahakkuk etmesi ve sonuç olarak vergi borcunun dogmasına rağmen, vergi ödemesinin yapılmaması veya kısmi olarak yapıp geri kalan borcunu yerine getirmeme durumu vergi kaçakçılığını ortaya çıkarır. Bunun sebepleri, oranları yüksek olan vergiler, mükellefin vergi hassasiyeti konusunda idrak eksikliği, eğitim düzeyleri vb. faktörler olarak sıralayabiliriz (Akdoğan 2007:167).

Türkiye’de vergi kaçakçılığı ihmal edilemeyecek kadar önemlidir. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. Bir kere vergi idaresi, kamu yönetiminin bir parçası olarak etkin çalışamaz, donanım ve personel bakımından yeterli değildir. Vergi kanunları yeterince açık düzenlenmemiştir. İşletmelerin kayıtları, muhasebeleri tatminkâr olmaktan uzaktır, belge sistemi geliştirilememiştir. Yıllık beyannamelerin yıllık denetlenme oranları son derece düşüktür. Vergi sistemimizde vergi güvenlik tedbirleri, otokontrol mekanizmaları yeterince kurulamamış, kurumlaşmamıştır. Vergi daireleri ile vergi yükümlüleri arasında ihtilâfları azaltan kurumlar, pişmanlık, uzlaşma... gibi kurumlar etkin bir biçimde uygulanamamaktadır. Vergi yükümlüleri arasında vergi bilinci yeterli düzeyde değildir. Vergi cezası uygulamaları vergi kaçakçılığını bastıracak kadar güçlü değildir. İşyeri kapatma cezası, kaçakçılık sebebiyle hapis ve meslekten men cezası çok ender olarak uygulanmaktadır. Vergi kaçakçılığıyla mücadelede başarı sağlayabilmek için ilkin verginin vergi yükümlüsünce ödenen değil, devletçe alınan bir kamu geliri olduğu bilincinin yerleşmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Türk, 2008: 202).

1.3. Türkiye’de Vergi Uygulamaları ve Rakamlar

Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan mali problemler, cumhuriyet döneminde de etkisini sürdürdüğü görülmektedir. Özellikle imparatorluğun son

dönemlerinde meydana gelen yüksek borçlanmalar ve bu borçlanmaların doğurduğu mali kriz, cumhuriyetin ilk yıllarında vergisel uygulamalarda aksaklıklar yaşattığı söylenebilir. Yaşanan bu mali yetersizlik ve disiplin problemi, her ne kadar cumhuriyetin ilanından yarım yüzyıllık dönemi kapsamış olsa da, 1980'lerden sonra tekrar ortaya çıkmış ve bu da kamu gelirlerinin etkin bir şekilde kullanımını kısıtlamıştır. Bugün ise yaşanan bu mali krizin etkisinden kurtulmak için çeşitli adımlar atılmış ve Milenyumun başlarından itibaren Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu gibi ekonomiği rahatlatarak, mali krizi çözecek ve mali disiplini tekrar sağlanması için bu tür reformları gerçekleştirmiştir (Şahin, 2016: 38).

Türkiye ekonomisinde, bütçelerin yapısına güvenilirlik, şeffaflık ve öngörülebilirlik özelliğini kazandıran çalışmalar 2004-2008 yıllarında yürürlüğe giren yasalar sayesinde olmuştur. Bütçe dengesi ve mali disiplinin oluşturulması bu dönem içinde gerçekleştirilmiştir. Gelir ve gider politikalarının birbiriyle olan uyumu, bütçe giderlerine kazandırılan etkinlik ve tasarruf ile vergi gelirlerinde meydana gelen yüksek performans sayesinde bütçe gerçekleştirmelerinde istenilen gelişmeler oluşmuştur. (Karagöl, 2013: 14). Özellikle 2004 ve 2014 tarihleri arasında vergi performansı Tablo – 1’de verilmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Yıllara Göre Mükellef Sayıları ve Vergi Gelirleri

Yıllar	Mükellef Sayısı	Vergi Geliri
2004	1.774.568	101.038.904.000
2005	1.691.499	119.250.807.000
2006	1.712.719	151.271.701.000
2007	1.724.366	171.098.466.000
2008	1.701.865	189.930.827.000
2009	1.683.308	196.313.308.000
2010	1.693.316	235.714.637.000
2011	1.703.754	284.490.017.000
2012	1.760.785	317.218.619.000
2013	1.798.056	367.517.727.000
2014	1.798.738	401.683.956.000

Kaynak: (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2017)

Vergi gelirlerinin genel bütçeye olan katkısı artarken, vergi dışı gelirlerin payı, kamu sektörünün özelleştirmeler kanalıyla ekonomik etkinliklerden çıkma politikalarının da etkisiyle azalmaktadır. Bu tablo, kamu finansman yapısındaki gelirlerin vergi tahsilatlarından kaynaklanan kısmının sağlıklı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. 2007-2011 yılları arasına bakıldığında zaman, vergi tahakkuk tutarlarının genel bütçe tahakkuk tutarı içindeki payının yüzde 77,5'ten yüzde 78'e çıktığı; vergi tahsilat tutarlarının genel bütçe tahsilat tutarı içindeki payının ise yüzde 82,7'den yüzde 88,6'ya ulaştığı görülmektedir. Tahsilatı gerçekleştirilen vergi gelirlerinin payında son 10 yıldaki artış 10 puanın üzerinde olduğu görülmektedir. Vergi tahsilat oranının vergi dışı gelir tahsilat oranından yüksek olması, genel bütçe gelirleri kapsamında tahsilattaki artışın tahakkuktaki artıştan daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 8-9).

2014 yılının Ocak – Ağustos dönemlerini kapsayan vergi gelirleri geçen 2013 yılının aynı dönemine göre yüzde 7,6 artışla 232,4 milyar TL, vergi dışı diğer gelirler de yüzde 11,3 artış ile 39,7 milyar TL olmuştur. 2014 yılının Ocak-Ağustos döneminde genel bütçe gelirlerinin yaklaşık yüzde 85,4'ü vergi gelirlerinden, yüzde 14,6'sı da vergi dışı diğer gelirlerden oluşmuşken geçen yılın aynı döneminde bu oranlar sırasıyla yüzde 85,8 ve 14,2'dir (T.C. Maliye Bakanlığı, 2014: 42). Ülkemizde, toplam kamu gelirleri içerisinde, vergi gelirlerine düşen hissesi yükselmektedir.

Türk vergi sisteminde işleyişi olumsuz yönde etkileyen faktörlerden birincisi, ekonomideki kayıt dışı unsurların varlığından dolayı beyana esas vergilerin istenilen seviyede olmadığı ve bu yüzden de devletin dolaylı vergileri artırdığı görülmektedir. Faktörlerden ikincisi de, hükümetin zaman zaman uyguladığı çeşitli muafiyet, istisna ve vergi aflar nedeniyle kamu gelirlerine erozyon yaşatmasının yanında vatandaşın hükümetten vergi afları konusunda beklentilerini oluşturmakta, vergilerini zamanında ödeyenler açısından ise vergi dairelerine olan güvenilirliğini yitirmektedir. Üçüncü olarak söylenmesi gereken durum, vergi uygulamalarında yaşanan karmaşıklık ve vergi kanunlarında sık sık değişikliğe gidilmesi mükellefler üzerinde etkisini olumsuz olarak yansıtmaktadır. Bir diğer faktör ise, vergi denetimi ve cezai işlemlerin uygulanması hususunda etkinlik probleminin ortaya çıkışıdır. Son olarak

belirtilmesi gereken nokta, makroekonomik şartların verginin etkinliğinde etkisinin olduğudur (Şahin, 2016: 38).

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK BÜYÜME

Bu bölümde ekonomik büyüme kavramı ve ekonomik büyüme teorilerinin neler dolduğundan bahsedilmiştir.

2.1. Ekonomik Büyüme Kavramı

İnsan toplulukları yüzyıllar boyunca herhangi bir ekonomik büyüme kavramını bilmeden yaşaya gelmiştir. Bunun temel nedeni bu toplumların bazı sosyal kurumlara ve ekonomik büyümenin ön koşulu olan temel düzenlemelere sahip olmamasıdır (Parasız, 2003: 10).

Ekonomik büyüme terimini kullandığımızda aklımızda oluşan meydana geliş nedeni bakımından birbirinden ayrı iki tür üretim artışı vakasıdır. İlk olarak ekonomik büyüme, yeni üretim faktörlerinin ekonomi tam istihdamda iken girmesinden veya teknolojinin gelişmesindeki artıştan kaynaklanan hali hazırdaki üretim kapasitesinin büyümesine dayanan uzun ve orta vadeli üretim artışları olarak tanımlanabilir. İkinci olarak, ekonominin eksik istihdam durumu mevcutken taleplerde yaşanan artış dolayısıyla kapasite kullanım oranlarında görülen artışa dayalı üretim artışlarıdır. Tanımlaması yapılan ve orijin itibarıyla birbirinden farklı olan bu iki üretim artışından genel kabul göreni birinci olarak açıklanan büyümedir. Zira, esas anlam olarak iktisadi büyüme bu artış türünde yani, tam istihdam durumunda yeni kaynak ilavesi ya da teknolojik gelişmeye dayanan üretim artışıdır. Bu düşünce paralelinde iktisadi büyüme olgusunun daha iyi algılanabilmesi için adı geçen kavramların biraz geniş kapsamlı analiz edilmesi gerekir (Berber, 2006: 2-3).

Ekonomik büyümenin olması demek o ekonomide yapısal değişim yaşanması demek değildir. Bu nitelikten çok nicelik yönüyle ekonominin büyümesinde yaşanan değişiklik olup, üretimde ve kişi başına düşen gelirdeki artışlardır (Han, 2004: 3). İktisadi büyümenin ima ettiği, kişi başına düşen reel geliri (yani fiyatlar düzeyindeki değişmelerinden arındırılmış) hâsıladaki artışlardır. Genellikle uzun vade sorunu olarak sayılan iktisadi büyüme sorunu, ülkenin sahip olduğu üretim ölçeğinin veya potansiyelinin genişlemesi veya daha üretken hale gelmesi sayesinde

(yani üretim faktörlerinin miktarlarındaki ve/veya üretkenliklerindeki mevcut bulan artışlarla) ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple daha çok arz cephesinde makroekonomik anlamda belirlenen büyümedir. Başka bir ifadeyle, bir ülkenin sahip olduğu üretim olanakları eğrisinin dışarıya doğru ya da uzun dönem toplam arz eğrisinin sağa doğru kaymasına yol açacak etkenler, iktisadi büyüme kuramlarının içeriğini meydana getirmektedir. Üretim olanakları eğrisinin kaymasına neden olacak etkenler arasında; hükümetlerin, üretim faktörlerinin verimliliklerini arttırıcı eğitim ve teknoloji politikalarının ve fiziki sermaye stokunu arttırıcı altyapı yatırımlarının da olabileceği açık olarak görülmektedir (Kibritçioğlu, 1998: 208).

Kısa olarak tanımlamak gerekirse, ekonomik büyüme mal ve hizmet üretim kapasitesindeki genişlemedir (Parasız, 2003: 10). Ekonomik büyümeyi başka bir tanımlama ile emek ve sermaye gibi faktörlerin arzında meydana gelen artışların veya üretimde kullanılan faktörlerdeki birim başına düşen hâsıla oranındaki artışın potansiyel milli gelirden yarattığı yükselmedir (Turhan, 2007: 14). Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerin de önem verdiği bir konudur ekonomik büyüme (Seyidoğlu, 2006: 829).

Temel olarak ekonomik büyüme bir ülke ekonomisinin üretim hacminde dönemler itibariyle ortaya çıkan artışlar olarak açıklanmaktadır. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'daki (GSYH) değişimler, üretim hacmindeki artış göstergelerinden önemli bir tanesidir (Turan, 2008: 11). En çok tercih edilen ulusal gelir ölçütü reel GSYH'dir. Ekonomik büyüme, ekonominin sahip olduğu üretim kapasitesinin zamanla reel olarak artış göstermesidir. Ekonomide meydana gelecek üretim kapasitesindeki yaşanan reel değişimi ölçmede en çok kullanılan yöntem reel GSYH'daki değişimi ölçmekten geçmektedir (Kılıçaslan, 2013: 43).

Temel olarak ekonomik büyüme iki farklı şekilde anlaşılabilir. Kapasite yönüyle eksik istihdamda bulunan bir ekonominin, üretimin arttırması sonucu ortaya çıkan kısa dönemli konjonktürel dalgalanmaya dayalı iktisadi büyüme bunlardan birincisi, bir diğeri ise ekonomi tam istihdam halindeyken, yeni girdiler eklenerek ya da mevcut teknoloji seviyesini geliştirilerek meydana getirilen uzun dönemli ekonomik büyümedir (Turhan, 2007: 14). Bazı ülkeler ekonomik büyüme kimi zaman halkı ekonomik bakımdan, devletlerinin kendileri için çalıştığına ikna edip,

yüksek bir gelir ve yaşam standardı sağlarken diğerleri ise bu durumu başaramamıştır (Türkmentekin ve Özgüç, 2005: 76).

2.2. Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri

Ekonomik büyümenin en önemli belirleyicilerini oluşturan yatırımlar ve teknolojik gelişmeden kaynaklanan kişi başına fiziki ve beşeri sermaye seviyelerindeki artışlar oluşturmakta olup İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ulusların zenginliğini ve yoksulluğunu belirleyen temel etken konuma gelmiştir (Pamuk, 2007: 4). Gerçekleştirilen ekonomik büyümenin devamlılığının sağlanabilmesi için tasarruf ve yeni sermaye yatırımları ile beşeri sermaye yatırımlarının ve yeni teknolojilerin bulunması gerekmektedir. Çünkü tasarrufların artması, yeni sermaye mallarına yönelik yatırımların artmasına imkân tanıyarak sermaye stokunun büyümesine neden olacak ve bu şekilde birim emek başına düşen sermaye miktarı artacağından birim emek daha verimli hale gelecektir. Aynı şekilde yetenek ve bilgi birikimi anlamına gelen beşeri sermayeye yapılan yatırımlar da hem verimliliğin hem de teknolojinin ilerlemesini sağlayacaktır. Yeni teknolojilerin bulunup yeni ürünlerin uygulamaya koyulması da beraberinde verimlilik ve üretim artışını getirecektir. Dolayısıyla bu unsurların ekonomik büyümeye katkısı son derece fazla olacaktır (Yıldırım, 2012: 442). Ekonomik büyümenin temel kaynaklarını oluşturan bu faktörlerle birlikte büyümeyi belirleyen başka etkenler de bulunmaktadır.

Ekonomik büyümeye etki eden faktörlerin neler olduğu çok sayıda çalışma tarafından ele alınmıştır. Farklı kavramsal ve metodolojik bakış açılarını kullanan bu çalışmalar, ekonomik büyümenin nedenlerini farklı parametrelerle açıklamaya çalışmışlar ve büyümenin kaynakları konusunda çeşitli sonuçlara ulaşmışlardır. Büyümeyi etkileyen faktörler hem ülkeden ülkeye hem de dönemden döneme değişiklik göstermektedir (Eser, 2012: 7). Ekonomik büyümenin belirleyicileri olan etkenler aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

2.2.1. Beşeri Sermaye

Genel manada insanın niteliğini tanımlayan, bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm gibi pozitif değerler bütünü olan beşeri sermaye, üretime katılan işgücünün sahip olduğu ögedir. İnsana katkı sağlayan bu değerler, üretim sürecinde kullanılan diğer

faktörlerin verimliliğini artırırken aynı zamanda yeni teknolojilerin buluşu ve bu buluşların rasyonel şekilde kullanılmasına da neden olmaktadır. Böylelikle ekonomik faaliyetlerdeki rasyonellik artmakta ve ülke ekonomisi daha hızlı kalkınabilmektedir (Karagül, 2003: 81).

İşgücünde mevcut olan bilgi ve becerilerin toplamı, kısaca beşeri sermayeyi tanımlamaktadır. Beşeri sermayeyi oluşturan üç temel unsur; tecrübe, bilgi ve eğitimidir. İkinci Dünya Savaşının sona ermesiyle meydana gelen bilgi toplumuna geçiş süreciyle birlikte fiziki sermaye ve doğal kaynaklara duyulan ilgiyi bilgi ve beşeri sermayedeki artışlarına yöneltmiştir (Koç, 2013: 242). Beşeri sermaye, büyümenin belirleyicileri arasına 1980 sonrasında yapılan çalışmalar neticesinde girmiştir.

T. Schultz, F. Denison ve G. Becker'in çalışmaları sayesinde yüzyılın son çeyreğinde beşeri sermaye kuramı geliştirilmiştir. Denison'a göre milli gelirin artmasında önemli bir yeri olan eğitim, işgücü, beceri ve üretkenlik kapasitesinin gelişmesidir. Eğitime yapılan yatırımların ABD'deki büyüme oranının önemli bir bölümünü oluşturduğunu belirten ise Schultz'dır. Beşeri sermayeyi, de fiziksel sermaye gibi üretim faktörlerinden biri olarak sayan Lucas ve Rebelo geliştirdiği modellerinde bunu açıklamıştır (Kıraçlar, 2005: 83-84).

Beşeri sermaye, neoklasik büyüme teorisinin anahtar uzantısı olmasının yanı sıra çeşitli içsel büyüme modellerinde de ekonomik büyümenin esas kaynağı olarak gösterilmektedir. Beşeri sermaye, yapıldığı dönemde maliyet yüklemesi ancak ilerleyen zamanlarda getiri sağlaması açısından yatırım sayılmaktadır. Bu bağlamda beşeri sermaye yatırımı çeşitli şekillerde yapılabilmektedir. Bireyler üniversiteye giderek ya da mesleki eğitim programlarını tamamlayarak kendilerine yatırım yapabilmektedirler. Firmalar, meslek içi eğitim yoluyla; hükümetler ise okullaşmaya, meslek eğitimini sağlamaya ve sağlığı iyileştirmeye yönelik oluşturdukları programlarla beşeri sermayeye yatırım yapmaktadırlar. Şüphesiz, sağlıklı insanlar sağlıksızlara göre, belirli becerilere sahip kişiler de bundan yoksun olanlara göre daha verimli olmaktadır (Eser, 2012: 8).

2.2.2. Fiziksel Sermaye

Fiziksel sermaye yatırımları ve yaparak öğrenmeye dayalı İçsel Büyüme Modeli (İBM), Arrow'un yaparak öğrenme yaklaşımıyla Solow büyüme modelinin bir sentezidir. Bu model literatürde AK tipi model olarak ifade edilir ve İBM'nin en basit olanıdır. AK tipi modelde A, teknolojik düzeyi; K, fiziksel sermayeyi, beşeri sermayeyi, yaparak öğrenmeyi (bunlardan birini ya da bir kaçını aynı anda) gösterdiğinden kısaca AK tipi model olarak adlandırılmaktadır. Üretim sürecinde işgücünün becerisinin giderek artması şeklinde tanımlanan yaparak öğrenme olgusu, sadece işgücünün değil, üretim araçlarının etkinliğini de artırır. Fiziki sermaye yatırımlarına bağlı İBM, sermaye birikimi ve çıktı arasındaki ilişkinin, teknolojik gelişme ve çıktı arasındaki ilişkiden bağımsız olmadığını ve teknolojik gelişmenin sermaye birikim sürecinde gerçekleştiğini temel almıştır. Gerek Rebelo (1991), gerek D'autume ve Michel (1993), gerekse bu başlık altındaki diğer çalışmalar, kişi başı çıktıdaki artışın sermaye birikimine bağlı olduğunu savunur. Fakat bu modelde Solow'daki gibi azalan verimler söz konusu değildir; çünkü sermayenin büyüme oranı sıfır olduğu zamanda dahi yaparak öğrenme sürecinin kendi kendisini besleyen dinamiği verimliliği artırır (Önal, 2009: 28).

Fiziksel sermaye, hem işgücü verimliliğini artırmakta hem de doğrudan hizmetler sağlamaktadır. Üretimde kullanılan sermaye, doğrudan işgücü verimliliğini artırabilmektedir. Bunun nasıl olduğunu gösteren en iyi örnek bilgisayarlardır. Bilgisayarlar, daha önce imkânsız ya da tamamlanması uzun süre alacak olan işlerin neredeyse anında yapılmasına olanak tanımaktadırlar. Aynı şekilde, az mürettebata sahip bir uçağın birkaç saatte yüzlerce kişiyi binlerce kilometre uzağa taşıyabilmesi de sermayenin işgücü verimliliğini artırmasına örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan sermaye doğrudan hizmet de sağlayabilmektedir. Yıllar önce inşa edilen köprü ve tünellerden hala yararlanılması örneğinde olduğu gibi, bir yılda üretilen sermaye ekipmanı, bir ürünün değerine gelecek yıllarda katkı yapabilmektedir (Eser, 2012: 9).

2.2.3. Yapısal ve Kurumsal Politikalar

Büyüme sürecinde, kamusal politikaları ele alan bu modellerde devletin rolü, Keynesyen yatırımcı ve üretici devlet rolü yerine; eğitim, Ar-Ge, teknoloji transferi,

mülkiyet haklarının korunması, iletişim ağlarının güçlendirilmesi, işlem maliyetlerinin azaltılması gibi özel girişim etkinliğini arttıracak işleri yapmaktır. Devlet bu işlerde ne kadar başarılı olursa, ekonomik performansın o kadar yükseleceği kabul edilir. Ayrıca kamunun sunduğu artan getirili altyapı hizmetlerinin özel sektöre girdi sağlayıp özel sermayenin marjinal verimliliğini arttırdığı varsayılır. Bireylerin ve firmaların çıkarları, toplumun çıkarlarından farklı olduğu için, firmalar ve bireyler, bilgi ve beşeri sermaye gibi dışsallıkları fazla olan alanlara optimal yatırım yapmazlar. Optimal çözümün yeniden üretilmesi için merkezi bir düzenleyiciye ihtiyaç duyulur ve bu noktada devletin planlayıcı, girişimci ve düzenleyici rolü kaçınılmazdır (Önal, 2009: 28). Devletin uyguladığı politikalar sayesinde, kamu kesimi için emredici niteliğe, özel kesim için ise yönlendirici niteliğe sahip olarak ekonomik büyümeyi sağlayacağını belirten fikir, Keynesyen iktisadi düşünceye aittir. Yalnız bu modelde ekonomik performansta etkin belirleyici olan kurumlar analizine dahil edilmemiştir (Biber, 2010: 7).

Ekonomik büyüme üzerindeki diğer önemli bir etken de kurumsal yapıdır. Ekonomik performansın şekillenmesinde kurumsal yapının önemli bir rol oynadığı çok öncelerden beri dile getirilmesine rağmen, yakın zamana kadar ampirik olarak bunu test eden önemli çalışmalar yapılmamıştır. Bu anlamda Rodrik (2000), sadece ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etki yaratmayan aynı zamanda fiziksel ve beşeri sermaye, yatırım, teknolojik değişim ve ekonomik büyüme süreci gibi büyümenin diğer belirleyicilerini de etkileyen 5 temel faktör ortaya koymuştur. Bu faktörler, mülkiyet hakları, düzenleyici kurumlar, makroekonomik istikrar için kurumlar, sosyal güvenlik için kurumlar ve çatışma yönetiminin kurumları şeklinde ifade edilmektedir. Bu düzenlemeler mevcut üretim kapasitesinin artırılmasına katkı sağladığı gibi yeni yatırımların da oluşumunu teşvik etmektedir (Eser, 2012: 10).

2.2.4. İnovasyon ve Ar-Ge

Gelişmeyi tetikleyen ve onu harekete geçiren kavram rekabettir. Bir ülkenin veya bir firmanın ayakta kalabilmek için rekabet içinde olduğu atmosferde üstünlük sağlaması gerekmektedir. Yeni bir malı bir firma tarafından üretilip, pazara sokulması ve bu pazarda kalıcılığının sağlanması inovasyonu tanımlamaktadır.

Tanımlamada geçen yeni ile anlatılmak istenilen, o ürünün her evresindeki yeniliğidir. Teknolojik gelişme ve icat kavramı genellikle inovasyon ile eş anlamlıdır. İnovasyon sayesinde firma var olmakta, ülke ekonomisine katkı sağlayabilmekte ve gelişmesini sürdürebilmektedir. Tüm bunları gerçekleştirebilmek için; dışa kapalı olmayan, bulunduğu çağının bilgisine sahip girişimci ruha bürünmüş bireyler olmaktır (Kılınç, 2013: 8).

Piyasaya yeni çıkan bir ürün bulunduğu ülkede talep yaratırsa, üretim ve istihdamın yanında tüketicilerin tercihleriyle beraber bireylerin refah seviyelerini de artırmakta ve sonucunda ekonomik büyümeyi de gerçekleştirmektedir.

Dinamik süreç ve büyümenin devamlılığı, zaman içerisinde yeni ürünlerin piyasaya çıkmasıyla olur. Yeni teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan bir ürün, üretim yönteminde olan yenilik ile bir birim sermayeyle üretilen katma değerde görülen verim artar, birim başına üretim maliyetlerinde düşüşler meydana gelir ve karlarda görülür. Beşeri sermayenin ürettiği yeni teknolojiler, uzun dönemde ekonomideki toplam faktörlerdeki üretkenlik artışının ve kaynak tahsisindeki gelişmenin temelini oluşturur. Teknolojisini geliştirmeyen ve inovasyon yapmayan bir ülkenin küresel pazardaki rekabet şansı oldukça azdır. Bilgi ve iletişim alanlarındaki teknolojik hız ve üretim süreçlerinde bilginin kullanılmaya başlanmasıyla mikro açıdan sağladığı üretkenlik, teknolojinin sağladığı katma değer ile üretkenliği makro açıdan artırmakta, nihayetinde artan üretkenliğin ücretlere yansımaları sonucu ekonomideki çıktı düzeyinin yükselmesi ve ekonomik büyümenin gerçekleşmesi söz konusu olmaktadır (Önal, 2009: 38).

2.2.5. Ekonomik Performans

Gelişmiş ülkelerin büyüme dönemlerinde, kaynaklar ve ekonomik faaliyetlerde yüksek oranlı hem yapısal olarak hem de sektörel olarak değişimler gözlemlenir. Bu yapısal değişim, ekonomide verimliliği daha düşük olan ve kayıt dışılığın yüksek olduğu tarımsal sektörden, verimliliği nispeten daha yüksek ve üretimin kayıt altına alındığı sanayi ve hizmet sektörüne geçiş, üretim ölçeğinde ya da birimlerinde artış, ulusal veya uluslararası işletmelere dönüşüm, son olarak da işgücünün kırsal alanda tarım kökenli faaliyetlerden kent kaynaklı imalat sanayiye veya hizmetler

sektörüne kayma şeklinde gerçekleşir. Ekonomik büyümede refah artması ve büyümenin kalıcı ve sürekli olması için temel üretimin sinai bir yapıda olması, sanayinin toplam hasılaya yaptığı katkının sürekli olarak artması gerekir. Kişi başı gelirle tarımın toplam hasıla payı arasında negatiflik varken; buna karşılık, kişi başı gelirle sanayi ve hizmet sektörünün toplam hasıla payları arasında pozitif korelasyon vardır. Ekonomik büyümenin, sadece gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan ülkelerin de özellikle imalat alanında olmak üzere sanayi sektöründeki hızlı bir büyümeyle beraber gerçekleştiği; özetle sanayileşmenin her ülkede özel bir ekonomik gelişmenin önderlik görevini üstlendiği bilinmektedir (Berber, 2006: 10).

2.2.6. Ticari Açıklık

Ticari açıklık başka bir deyişle dışa açıklık, büyüme performansı üzerinde önemli etki doğuran diğer bir değişken olarak ele alınmaktadır. Ticari açıklık, genel olarak ithalat ve ihracatın toplamını gösteren dış ticaret hacminin milli gelire oranını ifade etmektedir. Bu oran ne derece yüksekse ülke ekonomisi de o derece dışa açık olmaktadır. Ekonomik büyüme ve ticari açıklık arasında genel olarak güçlü ve pozitif bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Ticari açıklık, ülke ekonomilerinin daha verimli üretim teknikleri kullanmak suretiyle toplam faktör verimliliğini artırarak, kişi başına düşen reel gelirin artmasına neden olmaktadır. Üretimin iç pazara ilaveten dış pazarlar için de yapılması, pazarın genişlemesi ve üretim artışı ile birlikte ölçek ekonomilerinin ortaya çıkması sonucunu doğurmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası piyasalarda rekabet gücü sağlayabilmek için kalitenin iyileştirilmesine yönelik yöntemler geliştirilmektedir. Bununla birlikte, rekabet nedeniyle kaynakların optimum şekilde kullanılması kaynak israfını önlemekte, işbölümü ve uzmanlaşma sonucunda rekabet gücü elde edilmektedir (Eser, 2012: 10).

2.3. Ekonomik Büyüme Teorileri

Ekonomik gelişmenin nasıl teşvik edileceği konusunda iktisatçılar arasında tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu nedenle ekonomik büyüme ve kişi başına gelir düzeyinin artırılmasında çeşitli hipotezler ortaya atılmıştır. Keynesyen iktisatçılar Harrod ile Domar tarafından büyüme süreci alanında ilk sistematik teorik çalışma yapılmıştır. Büyüme teorilerini sınıflandırma yapmak istenirse “geleneksel” ve

“yeni” olarak iki bölüme ayrılabilir. Geleneksel büyüme teorisi büyüme modellerinin temel çıkış noktasıdır. Geleneksel büyüme teorileri; klasik büyüme teorisi, sosyalist büyüme teorisi, Keynesyen iktisadi doktrini ve Schumpeteryan büyüme teorisini kapsamına almaktadır. Harrod- Domar modeli, neoklasik büyüme teorisi ve içsel büyüme modelleri ise yeni büyüme teorisi olarak sayılmaktadır (Bıtrak, 2013: 36).

2.3.1. Geleneksel Büyüme Teorileri

Bir ülkede üretim kapasitesinin artması neticesinde üretimin ve beraberinde milli gelirin yükselişini ifade eden ekonomik büyüme, kısaca zenginleşme anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda bakıldığında, 17. yüzyıl ile 18. yüzyılın başları arasında geçerli olan Merkantalist düşüncede, zenginliğin tek kaynağının kıymetli madenler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu düşüncede, zenginleşmek, yani büyüme, kıymetli madenlerin artmasına bağlı olmaktadır (Eser, 2012: 17). Büyümenin sağlanabilmesi için; sahip olunan değerli maden miktarının artırılması, sanayi ve ticaret alanlarında uyulması zorunlu kuralların tesis edilmesi, ödemeler bilançosunun fazla vermesini sağlayıcı uygulamalara gidilmesi ve uluslararası ilişkilerde kendi ülkesinin çıkarını her şeyin üstünde tutan politikaların izlenmesi öngörülen temel politikalar (Berber, 2006: 49).

2.3.1.1. Klasik Büyüme Teorileri

Klasik büyüme teorileri içerdiği fikri yöntem çok sayıda klasik düşünürün ortak kanısını oluşturur. Çalışmada klasikler denince akla ilk gelen ve ‘Ulusların Zenginliği’ kitabının yazarı Adam Smith ve Klasik Büyüme Teorisinde katkıları çok olan ve ‘Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri’ kitabının yazarı David Ricardo’nun teorilerine yer verilmiştir.

Ulusların Zenginliği (Wealth of Nations) kitabının yazarı A.Smith Klasik iktisadın fikri temellerini atmış, eserinde bir ülkenin zenginleşmesinde (büyümesinde) iş bölümünü önemli bir değişken olduğunu belirtmiştir. Smith’e göre emek, üretim gücündeki en büyük gelişme ve emek harcarken gösterilen ustalık, beceri ve muhakeme yeteneğinin büyük bir kısmı iş bölümü sonucu ortaya çıkmıştır. Smith’e göre sanayileşmeye dayalı büyüme modelinde artan iş bölümü önemli bir faktördür (Özsağır, 2008: 4).

Ekonomik büyüme kavramının açıklamalarında sermaye birikiminden, işbölümü ve uzmanlaşmaya, uluslararası ticaretten, nüfus artışı ve görünmez el niteliğindeki fiyat mekanizmasına kadar alanlardaki ortaya çıkan düşüncelerin ortak bir sonucu niteliğindedir.

Ekonomik büyümede süreklilik yaşanmayacağını, aksine büyümeden sonra belli bir süre durgunluk yaşanacağını dile getiren Smith, diğer klasik iktisatçılardan farklı görüşünü ortaya koymuştur. Smith'de diğer klasikler gibi ekonomik büyümenin süreklilik arz etmeyeceğini, belirli bir büyüme sürecinden sonra ekonomilerin durgunluğa gireceğini kabul etmektedir. Klasiklerin genel görüşüne katılmayıp piyasadaki durgunluğun olumsuz bir süreç olmadığını belirten Smith, bu sebepten dolayı kendisinin iyimser klasikçi olarak anılmasını sağlamıştır (Berber, 2006: 57).

Malthus'un teorisine göre ekonomik büyüme, birbiriyle etkileşim içinde olan dört önemli faktör tarafından belirlenmektedir. Bunlar; nüfus artışı, tasarruf artışı, toprağın verimliliği ve teknolojik yeniliklerdir (Özgüven, 1998: 10). Kötümser bir iktisatçı olan Malthus, büyümenin sınırları ve nüfus kuramı tartışmalarıyla ön plana çıkmış ve 1798 ve 1803 yıllarındaki yayınlarında durgunlukla sonuçlanacak bir ekonomik sürece dikkat çekmiştir (Tiryakioğlu, 2006: 8).

Klasik Teorinin ortaya çıkmasında büyük pay sahibi olan Ricardo'ya göre, Smith'den farklı olarak, hem emek hem de sermaye için azalan verimler kanunu geçerlidir. Ricardo, büyüme konusunu incelemekten ziyade, uzun dönemde üretim faktörlerinin alacağı payları, yani gelir bölüşümü hususunu incelemiştir (Eser, 2012: 19). Ricardo'nun modeli gelişmiş ülkelerin gelişme seyrim izah edemediği gibi bugünkü gelişen ülkelerin ilerideki gelişmelerinin seyri hususunda da büyük bir yardımcı olamaz. Benzer hüküm A. Smith'in büyüme ile ilgili görüşleri için verilebilir. O halde, Klasik Büyüme Modeli gerçeklere uyduğu için değil, sadece ilk sistemli büyüme teorisi olması bakımından önemlidir (Hiç, 1994: 14).

Büyüme teorilerinden klasiklerin fikrini dile getirmek için 1770'lerde yaşayan biri gibi düşünceye sahip olmak gerekir. Dönemin şartları gereği insanlar yaşamlarını

basit el aletleri kullanarak, kendine ait arazilerinde ve çiftliklerini işleyerek, iş gücünde hayvanlardan yararlanarak sürdürmekteydiler.

Günlük 10 saatlik çalışmanın karşılığında elde ettikleri ücret oldukça azdı. İlerleyen zamanlarda tarım alanında yaşanan teknolojik gelişmelerle, tarımsal üretimi arttırmaya neden olan çeşitli biçimlerde toprak sürme ve tohum ekme teknikleri gündemlerini aldı. Tarımda üretimi arttırmadaki olumlu gelişmeler, tarım alanında üretim oranlarının yükselmesine bağlı olarak tarım işçilerine duyulan ihtiyaç azalmasından kaynaklanan köyden şehre göçü tetiklemiştir. Şehre gelenler orada tarımsal teçhizat üretiminde ve satışında çalışmaya başladı. Böylece gelirler yükseldi ve halkın refahı artıyor gibi gözüktü. Acaba refah artışı ne kadar sürecektir? Klasik teori refahın sürmeyeceğini söylemektedir (Parasız, 2003: 77).

2.3.1.2.Sosyalist Büyüme Teorisi

Marx'ın büyüme teorisi ise, Ricardo'nun emek değer teorisine dayanmakla birlikte, iki teori arasında özellikle kullanılan teknik ve varılan sonuçlar açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Marx'ın modelinde azalan verim kanununa yer vermediği, ücret oranını belirleyen de Malthus'un nüfus teorisi yerine yedek sanayi ordusudur. Ekonomik büyüme konusunda Marx'ın geliştirdiği teorisinde, büyümeyi belirlemede üç değişkenin olduğunu söylemiştir. Bunlar: artı değer oranı, kar oranı ve sermayenin organik bileşimidir. Kar oranını belirleyen etken ise, artı değer oranı ile sermayenin organik bileşimindeki değişimlerdir. Artı değer oranı sabit durumdayken, sermayenin organik bileşiminde görülen yükselmeler sonucunda kar oranında düşüşler yaşanacaktır (Eser, 2012: 19).

2.3.1.3. Keynesyen İktisadi Doktrini

Keynesyen iktisadi doktrini tarafında, Klasik modele ciddi eleştiriler getirilmiştir. Keynes'in modelinde teknolojik yeniliklere ve nitelikli emeğe yer verilmemiştir. Çünkü amaç uzun dönemli büyümeyi değil, kısa dönemdeki veri girdilerle eksik istihdam dengesinden tam istihdam dengesine nasıl ulaşılabileceğini göstermektedir. Keynes durgunluk halinde bulunan bir ekonominin durgunluktan kurtulup büyümeye başlayabilmesi için ilk ivmeyi nasıl ve nerden alabileceği üzerinde durmuştur. Büyüme halinde olan bir ekonominin sorunları Keynes

tarafından fazla önemsenmemiştir. Bu sebeple Keynes'in büyüme konusundaki görüşleri statiktir (Tüfekçi, 2018).

2.3.1.4. Schumpeter Büyüme Teorisi

Schumpeter'e göre ise büyümenin gerçekleşmesi için üretim faktörlerinin kullanımının artması gerekmektedir. Ona göre iki üretim faktörü vardır; emek ve toprak (Tiryakioğlu, 2006: 11). Schumpeter'e göre, büyümenin gerçek itici gücünü yenilikleri yapacak olan girişimciler oluşturmaktadır. Bu bağlamda beş tür yenilikten bahsetmektedir: yeni bir mal, yeni bir üretim tekniği, yeni bir piyasa, yeni bir girdi ve organizasyon anlamında yeniliktir (Özsağır, 2008: 337). Schumpeter'e göre, kapitalist sistemde yaşanan büyüme azalan kar haddini yeniden harekete geçirecek olan bu yeniliklerdir. Schumpeter tarafından öne sürülen yenilik (innovation), icat (invention), yaratıcı yıkım (creative destruction) ve girişimci (entrepreneur) gibi kavramlar daha sonra ortaya atılan içsel büyüme modellerinin habercisi olarak değerlendirilmektedir (Artan, 2000: 9).

2.3.2. Yeni Büyüme Teorileri

Ekonomik büyüme konusunda yapılan arayışlar, 1980'li yılların ikinci yarısında, ekonomi teorisi ve uygulamalarındaki bazı gelişmelerin de katkısıyla yeni bir akımın doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeler, mikro temeller üzerinde daha fazla durulmaya başlanması, matematiğin modelleme sürecinde giderek artan bir şekilde kullanımı, ekonometrinin yine modelleme süreci ve modellerin sınanmasında getirdiği olanaklar, böylelikle geleneksel olarak analizlerde kapsanmayan faktörlerin dikkate alınabilmesi şeklinde özetlenebilir. Yeni büyüme teorisi ya da içsel büyüme teorisi (endogenous growth theory) olarak adlandırılan bu yaklaşım büyümeyi neoklasik modeldeki gibi piyasa mekanizmasının kontrol, altında olmayan dışsal teknolojik değişme (exogenous technological change) yerine, merkezi olmayan bir piyasa yapısı içinde serbestçe faaliyet gösteren ekonomik güçlerin içsel olarak belirlediğini ileri sürmektedir. Genel olarak ifade edilen klasiklerin bu söylemlerinin ardından 1936 yılında yayımlanan kitabında Keynes, yatırımların sermaye birikimi üzerindeki etkisini tamamen göz ardı ederek sadece toplam talep üzerindeki etkisini dikkate almıştır. Sermaye birikimini bu şekilde ihmal

eden Keynes aynı zamanda ekonomik büyümei de ihmal etmiş olmuştur. Bu durumu eleştiren Harrod, 1939 yılındaki çalışmasıyla yatırımın sermaye birikimi üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurmuştur. Daha sonra Domar'ın da Harrod'un modeline benzeyen bir model ortaya atması nedeniyle bu model Harrod-Domar modeli olarak adlandırılmıştır. Böylelikle bazı ekonomistlerce modern büyüme teorisinin ilk dalgası olarak nitelendirilen Harrod-Domar modeli ortaya çıkmıştır (Ünsal, 2007: 83-84).

2.3.2.1. Neoklasik (Solow-Swan) Büyüme Teorisi

2. Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte büyüme analizlerinde gerçekleştirilen çalışmalarda iki dönem çalışmaları dikkat çekmektedir. İlki 1950'li yılların sonunda ve 1980'li yılların sonu ve 1990'lı yıllarda yürütülen çalışmalardır. Birinci dönemde meydana gelen çalışmaları Neo-Klasik, büyüme teorileri, ikinci dönemde meydana gelen çalışmalar ise içsel-büyüme teorileri olarak literatürde yerini almıştır. Neo-klasik düşünceden hareketle birçok büyüme teorisi oluşturulmuştur. Ancak literatürde geçerli olan teori 1956 yılında R. Solow tarafından geliştirilen teoridir. "İktisadi Büyüme Teorilerine Bir Katkı" adını taşıyan bu çalışma, iktisadi büyüme sürecinin daha kolay anlaşılmasında önemli katkılar bulunmuştur. R. Solow bu çalışma ile 1987 yılında Nobel Ekonomi Ödülünü almıştır (Berber, 2006: 141).

Büyüme ve kalkınmanın temel sorularına verdiği yanıtların nasıl olduğunu, Solow büyüme modelinde, birinci olarak Solow modeli kişi başına düşen gelir değişkenliklerinin neler olduğunu belirtmek için yatırım oranlarındaki farklılıklara, nüfus artış hızına ve (belki) teknolojiye meydana gelen dışsal farklılıklara başvurmaktadır. Diğerleri yoksul olmasına rağmen biz neden zenginiz? Solow büyüme modeline göre bu durumun nedeni, yatırımlarda görülen artışlar, nüfus artış hızındaki düşüşler ve bunlarla birlikte işçi başına sermaye birikimindeki yükseliş oluşması ve bu nedenle de işgücü verimliliğinde meydana gelen artışlardır.

İkinci olarak sorulması gereken soru; 'Neden ekonomiler Solow modelinde kalıcı büyüme gösterirler?' sorusudur. Yanıt, teknolojik gelişmedir. Daha önce gördüğümüz gibi, teknolojik gelişme olmaksızın, kişi başına büyüme, sermayeye

göre azalan getiri durumuna girildiğinde en sonunda durmaktadır. Teknolojik gelişme, sermayenin marjinal ürünündeki azalmayı ortadan kaldıracaktır ve uzun dönemde ülkeler, teknolojik gelişme oranında kişi başına büyüme gösterirler (Jones, 2001: 40). Özünde tasarruf, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin analizi barındıran model Solow büyümedir. Model ortaya konulduktan sonra çeşitli yazarlar tarafından eklemeler yapılmıştır (Berber, 2006: 141). Teorinin temel varsayımlarını; ölçeğe göre sabit getiri, sermayenin azalan marjinal verimliliği, teknolojinin dışsallığı, faktörler arası ikamenin söz konusu olması ve bağımsız bir yatırım fonksiyonunun bulunması oluşturmaktadır (Kibritçioğlu, 1998: 214). Teoride kişi başına düşen gelirin artmasına neden olan başlıca unsur dışsal bir değişken olarak kabul edilen teknolojidir (Özsağır, 2008: 338).

Yapı olarak Neo-klasik büyüme modelini tanımlayan üç varsayım bulunmaktadır. Bunlar; ölçeğe göre sabit getiri, tam rekabet ve dışsallıkların olmadığı yolundaki varsayımlardır (Ünsal; 2007: 111-112);

-Ölçeğe göre sabit getiri varsayımına göre; tüm girdiler belirli bir oranda (iki kat) artınca çıktı da aynı oranda (iki kat) artar.

-Tam rekabet varsayımına göre; karar birimleri (üreticiler ve tüketiciler) fiyat kabul edici konumdadırlar ve piyasalarda fiyat arz ve talebi birbirine eşit kılar piyasalar sürekli temizlenir.

-Dışsallığın olmadığı varsayımına göre; bir üreticinin bir başka üreticiye sağladığı fiyatlandırılmayan bir yarar veya yüklediği fiyatlandırılmayan bir maliyet yoktur.

-Azalan Verimler Kanunu; diğer üretim faktörleri sabitken; bir üretim faktörünün üretimde kullanılan miktarının artırılması durumunda her ilave birimin sağladığı ürün miktarının azalmasıdır.

2.3.2.2. İçsel (Endojen) Büyüme Teorisi

1960'lı yıllarda literatüre kazandırılan neo-klasik büyüme modeli ekonomik büyümeyi; Harrod-Domar'ın bıçak sırtı dengesizliğinden ve istikrar için devletin müdahalesi gerekliliği kabulünden kurtarmış, üretim artışını piyasa mekanizması

bağlamında, temel üretim faktörleri olan emek ve sermayedeki artışlara ilave olarak teknolojik gelişme ile açıklamış ve büyüme sürecinin anlaşılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, Neo-Klasik büyüme sonucunda da ekonomilerin zamanla durgun duruma girmeleri ve büyümenin kaynaklarının ekonomik sistemin dışında aranması gibi sorunlar gündeme gelmiştir (Berber, 2006: 169).

İktisadi büyüme kavramını açıklamada gerekli olan, fakat neoklasik büyüme teorisince ihmale uğrayan değişkenlerin modele girmesinde emeği olan içsel büyüme teorisi, ekonomik büyüme analizlerine farklı bir boyut getirmiştir. Keynesyen ve Neo-Klasik büyüme modellerinde mevcut bulan eksiklikler, İçsel büyüme teorisinin ortaya çıkışına sebebiyet vermiştir. İçsel Büyüme Teorisini ekonomi literatürüne kazandıran iki isim vardır. Bunlar Romer ve Lucas'ın ön çalışmalarına dayandığı konusunda ortak kanaat oluşturmuşlardır. Bu alandaki çalışmalar büyümenin, ekonomik sistemin kendi dinamikleri içinde, bir takım faktörlerin etkileşimiyle içsel olarak gerçekleştiğini ileri sürmesi bakımından, büyümeyi, tanımlanan model ve dolayısıyla ekonomik sistem dışındaki etkenlere bağlayan Neo-Klasik büyüme yaklaşımından önemli ölçüde ayrılmaktadır (Bıtrak, 2013: 43-44).

Beşeri sermaye ve bilgi birikiminin ön plana çıktığı bu çalışmalarda Arrow'un (1962) öne sürdüğü yaparak öğrenme (learning by doing) modelinden yararlanılmaktadır (Artan, 2000: 18). Yaparak öğrenme modeli kısaca öğrenmenin deneyimin ürünü ve tekrarlanmalara sıkı sıkıya bağlı olduğunu ifade etmektedir. İçsel büyüme teorilerinde ekonomik büyümenin itici gücü teorisinin önde gelen iktisatçılarına göre farklılaşmaktadır. Romer'e göre bilgi birikimi, Barro'ya göre altyapı harcamaları, Lucas'a göre beşeri sermaye ekonomik büyümenin itici gücü olarak görülmektedir (Eser, 2012: 26).

P. Romer (1986) ve R. Lucas (1988) ile başladığı kabul edilen ve 1990'lı yıllarda gelişen içsel büyüme, en yalın haliyle ekonomik büyümenin unsurlarının sistemin içerisinde aranmasından başka bir şey değildir. 1980'li yıllarda eğitim, sağlık, ar-ge, teknolojik yenilikler, devletin yeni işlevleri, bilgi birikimi, finansal yenilikler, ölçek ekonomileri, gelir dağılımı vb. gibi daha birçok unsurun üretim üzerindeki etkilerinin anlaşılması, büyümeyi ve büyümenin belirleyicilerinin farklı

bir bakış açısıyla tekrar ele alınmasını gerekli kılmıştır. Adı geçen değişkenlerin modellenmesi de içsel büyüme olarak karşımıza çıkmıştır (Berber, 2006: 173).

Paul Romer, 1986 yılında yazdığı bir makaleyle analizlerin güncelleşmesine katkı yapmıştır. Paul Romer'in çalışması yalnızca A. Marshall ve A. Young çizgisinde değil, aynı zamanda çiraklık uygulamasına bağlı artan randımanları 1962 yılında inceleyen K. Arrow'un çizgisindedir. Paul Romer'in analizlerinde "bilgi" artan randımanlı bir üretim faktörü olarak yer almaktadır. Böylece Romer artan oranlı büyüme olasılığının varlığını ortaya koymaktadır. Bu bakış açısına göre büyük ülkelerin genişlemeleri diğerlerinden daha büyüktür. Ülkelerin büyümeleri arasında bir yakınlaşma yoktur, tam tersine bir kümülatif büyüme söz konusudur (Parasız, 2003: 170).

Kapsam bakımından içsel büyüme teorisinde hem fiziksel sermaye hem de emek girdisinin var olan sermaye veya kısaca beşeri sermaye oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle anlatmak istenirse, bilgiyi ve beşeri sermayeyi ön plana çıkaran model içsel büyüme teorisi modelidir.

Lucas, iktisadi büyümeyi belirleyen temel faktör olarak eğitim sektörüne yapılan yatırımlarla oluşan beşeri sermaye görüşünü belirtmiştir. Çünkü üretimde verimi artırmanın için eğitim alanına yatırım yapılması mecburidir. Bu model bize, eğitimin yarattığı olumlu dışsallıklar nedeni ile büyüme sürecinde azalan verimler kanunu işlemediğini öğretmektedir. Bu sebeplerden dolayı, bir ekonomide tasarruf eğilimindeki yükseliş, ardından sermaye stoku ve büyüme hızına etkileyerek yükselmesini sağlayacaktır.

Romer'a göre ise ülkelerin büyümesi ve zenginleşmesi Neo-Klasik Model'de olduğu gibi durağan değil dinamik bir süreçtir. Ayrıca içsel büyüme modelleriyle üretim faktörlerinden en önemlisi haline gelen yeni teknolojilerin kullanılması sayesinde tüm ekonomide artan verimler yasası geçerli olmaktadır. Modelin temel çıkış noktası kar maksimizasyonu peşinde koşan ve uzun dönemde piyasada varlığını sürdürme amacında olan firmaların araştırma geliştirme faaliyetlerine önem vermeleridir. Çünkü büyüme, Ar-Ge faaliyetlerinde istihdam edilen beşeri

sermayenin ürettiği yeni ürünler veya üretim yöntemleri (yeni teknolojiler) sayesinde gerçekleşmektedir (Bıtırak, 2013: 44).

2.3.2.3. Harrod-Domar Büyüme Teorisi

Büyüme sürecini ilk kez sistematik bir biçimde inceleyen büyüme modeli Harrod-Domar'a aittir. Harrod-Domar modeli II. Dünya Savaşı sonrasında kapitalist dünya ekonomisinin girdiği büyüme sürecinin hangi koşullarda istikrarlı bir şekilde gerçekleşebileceğini teorik olarak ifade etmek üzerine kurulmuştur. Bu modelin Keynesyen iktisattan teorisinden ayırıcı özelliği, modelin dinamik bir ekonominin uzun dönemde istikrarlı büyüme üzerine kurulmuş olmasına bağlı olmasıdır. Modelin ekonomiye kattığı en önemli etki, bir dönemde oluşan sermaye birikiminin, bir sonraki dönemde oluşacak çıktısının kaynağı olmasındandır (Şentürk, 2007: 65).

Bu model tek faktör olan; fiziksel sermaye stoku ile ekonomik büyüme konularına açıklık getirmektedir. Büyümenin unsuru olan yatırımı, Harrod-Domar modeli kabul etmekte olup, gelişmiş ekonomiler tam istihdam için gelir, tasarruf, yatırım ve üretim arasında bir dengelemeyi hedef almaktadır. Uzun dönemde oluşan sorunları kısa dönem araçlarıyla inceleyen Harrod-Domar Modeli'nin bir diğer dikkate değer özelliği de uzun dönem sorunlarını kısa dönem araçlarıyla incelemesidir (Dumlupınar, 2008: 19).

Harrod ve Domar modellerinde içerik olarak farklılıklar mevcut olsa bile, matematiksel bağlamda bu iki modelin ulaştığı sonuç aynıdır. Her iki bilim adamı Keynesyenci olup, ekonomi dengede bulunmuyorsa, dengeyi sağlamak için yürüttüğü ekonomi politikaları ile iç ve dış talebi yönetmesi gerecektir. Burada açıklık getirilecek durum, iktisadi denge şartının Neo-Klasik büyüme modellerinde de aynen muhafaza edildiğidir. Arasındaki fark, Neo-Klasik iktisat düşüncesine sahip bilim adamlarının ekonominin dengeye gelmesi için, piyasa güçlerine olan inançlarıdır (Yıldırım, 2011: 22-23).

a) Domar Modeli

Keynesçi iktisadın, kısa dönemli statik analizini uzun dönemli genişletmeye yönelik Domar Modeli yatırımların ekonomi üzerindeki etkilerini daha geniş kapsamlı olarak açıklık getirmektedir. Domar'a göre bir ekonomide gerçekleşen

yatırım harcamaları etkileri yönünden birbirinden farklıdır. Bu etkiler şu şekilde isimlendirilmiştir; kapasite artırıcı etkisi, ekonominin arz yönünü ilgilendiren diğeri ise gelir artırıcı etkisi, ekonominin talep yönünü ilgilendiren kısmıdır (Berber, 2006: 88).

Büyüyen bir ekonomide gelir artışı ile kapasite artışı dengede olduğu sürece işsizlikten uzak kalındığı gibi enflasyondan da uzak kalındığı sürece dengeli bir büyüme gerçekleşecektir. Aksi halde ise işsizlik veya enflasyonla karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır (Acar, 2008: 89).

b) Harrod Modeli

Aynı zamanda Keynesyen iktisadın temel görüşlerine sahip olan R. Harrod'un ekonomi literatürüne kattığı yenilik, iktisadi büyüme teorisi için meydana getirdiği modeldir (Kıraçlar, 2005: 39). Harrod da Keynes'in izlediği yol ile ekonomide eksik istihdam dengesinden devamlı bir tam istihdam dengesine varmanın nasıl olduğunun araştırmansın yapmıştır. İki iktisatçı arasındaki ayrılan nokta, Keynes'in makro-statik yönüyle ele aldığı sorunun Harrod'da makro-dinamik yönüyle ele almasında yatmaktadır (Acar, 2008: 83).

Domar'ın Modeli ile felsefi açıdan örtüşen Harrod'un Modeli, büyüme sürecinde yatırım-üretim ilişkisini açıklaması yönünden Domar Modelinden farklılık göstermektedir. Domar, yapılan yatırımın üretim kapasitesindeki artışın ne kadar olacağını ve meydana gelecek gelir (talep) artışının artan bu kapasiteyi tam kullanma imkânı sunup sunmayacağı konusunu analiz etmiştir. Yapılan bu analizde Domar geleceğe dönük bir analiz özelliği kazandırmıştır. Harrod'un yaptığı araştırma ise üretim ve gelir artışına bağlı olarak yatırımların ne kadar artırılacağıdır (Berber, 2006: 103).

Harrod, kendi modelin işleyişini üç farklı büyüme hızı kavramı ile açıklamıştır. Bunlar; Gerekli Büyüme Hızı (Warranted Growth Rate), Fiili Büyüme Hızı (Actual Growth Rate) ve Doğal Büyüme Hızı (Natural Growth Rate)'dir.

Gerekli Büyüme Hızı: Harrod, planlanan yatırımlar ile planlanan tasarrufu eşitleyen büyüme hızını gerekli büyüme hızı (warranted growth rate) olarak adlandırmıştır (Taban, 2011: 67).Gerekli büyüme hızı, ilgili tarafları tatmin eden,

üretim hacminde herhangi bir artı veya eksi değer olmadan, sermayede tam kapasite kullanım durumunu sağlayan, planlı yatırımlar kadar ek yatırımın yapılmasını teşvik eden büyüme hızıdır (Şen, 2007: 26). Diğer bir deyişle gerekli büyüme oranı; tasarruf için planlanan oran, yatırım içinde aynı oranda tutulmasını gerektiren ve ekonomide fazlalığı ve eksikliği istenmeyen stok ile karşılaşılmasına imkân vermeyen bir büyüme oranıdır (Acar, 2008: 85).

Fiili Büyüme Hızı: Bu büyüme hızına gerçekleşen veya cari büyüme hızı da denmektedir. Fiili büyüme hızı (actual growth rate), bu dönem ile geçmiş dönem arasında toplam üretimde görülen üretim artış yüzdesi şeklinde ifade edilebilir. Fiili büyüme hızında kullanılan hızlandırıcı katsayısı, gerekli büyüme hızını hesaplamada kullanılan hızlandırıcı katsayısından anlam itibariyle biraz farklıdır (Taban, 2011: 68).

Doğal Büyüme Hızı: Modelde analiz edilen ve içeriği diğer büyüme hızlarından farklı olan üçüncü büyüme hızı, doğal büyüme hızı (natural growth rate) olarak adlandırılmıştır. Kastedilen doğal terimi ile herhangi bir müdahale olmadan kendiliğinden ya da serbest piyasanın işlemesi sonucunda, otomatik olarak meydana gelen büyüme hızı kastedilmektedir (Berber, 2006: 110).

2.4. Ekonomik Büyüme ve İşletmeler

Üretim faktörleri emek, sermaye, toprak/doğal kaynaklar ve müteşebbislik ya da girişimcilik olmak üzere dört girdiden oluşmaktadır. Üretim sonucu çıktı elde etmek için girdiye ihtiyaç vardır.

Emek: Üretim sürecinde kullanılan bedeni ve fikri insan gücüdür. Emek girdisi de kendi içinde vasıflı emek ve vasıfsız emek olmak üzere ikiye ayrılır. Belli bir eğitim sürecinde geçmiş, işin eğitimini almış emek vasıflı olarak değerlendirilirken, herhangi bir eğitimden geçmemiş emek de vasıfsız olarak değerlendirilir (Ünsal, 2007: 8)

Ayrıca emeğin getirisi ücrettir. Bir ülkenin emek gücü, o ülkedeki tüm nüfustan çalışamayacak durumda olan ihtiyarlar ve küçüklerin sayısının çıkarılmasıyla elde edilir. Ekonomik büyümenin önemli kaynaklarından biri olan emek faktörünün arzındaki artış hızı genellikle nüfus artışıyla sınırlandırılmıştır.

Gelişmekte olana ülkelerde nüfus artış hızı, gelişmiş ülkelere göre daha yüksektir. Ancak ekonomik büyüme oranı ülkelerde yapılan araştırmalar fiziki, beşeri sermaye ve teknolojik ilerlemelerdeki artış hızının ekonomik büyümede daha büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla ekonomik kalkınma ve büyüme açısından emek gücünün artması kadar, mevcut işgücünün eğitim, öğretim ve sağlık hizmetleriyle kalitesinin yükseltilmesi de gerekmektedir. Bu noktada işgücünün etkin ve verimli kullanılması da esastır (Aykırı, 2008: 20).

Sermaye: İnsan tarafından doğadan alınarak üretimde kullanılmak üzere biçim verilmiş her türlü maddi ve parasal varlıkların tümüne birden denir. Kendisi de bir üretim süreci sonunda yaratılmış olan sermaye gelir elde etmek amacıyla kullanılır. Yaratılması bir fedakârlık gerektiren sermaye üretimin verimliliğini artırır (Arda, 2008: 470). Sermaye sahiplerine faiz getirisi sağlamaktadır. Sermaye faktörünü fiziki sermaye ve beşeri sermaye olarak iki grupta toplamak mümkündür. Fiziki sermaye; makinelerin, araç ve gereçlerin, tesislerin, hammaddelerin ve diğer dayanıklı üretim faktörlerinin birikmiş stokunu kapsar. Beşeri sermaye ise, okul ve işyerlerindeki eğitimler sayesinde vasfı ve niteliği arttırılmış işgücünü ifade eder. Dolayısıyla beşeri sermaye nüfus artışından ziyade nüfusun kalitesiyle ilişkilidir (Kibritçioğlu, 1998: 1).

Toprak ya da Doğal Kaynaklar: Günlük kullanımdan farklı olarak hem toprağın kendisini hem de toprağın altındaki ve üstündeki tüm doğal varlıkları kapsar. Toprağın üretimde kullanılması karşılığında elde ettiği gelir de ranttır (Ünsal, 2007: 8- 9).

Müteşebbislik ya da Girişimcilik: Risk alan, fırsat kovalayan, hayata geçiren ve yenilik yapan birinin geçirdiği süreçler bütünüdür. Maksimum kar amacıyla yola çıkıp, üretim faktörlerinin bir araya getirilmesiyle mal ve hizmet üreten ve bu yola yatırım yapan kimseye girişimci denmektedir. Tanımında da geçtiği gibi yatırım yapan ya da yatırım yapmayı düşünen birisinin bu nedenlerden dolayı yaptığı Ar-Ge faaliyetlerinde bulunan kişidir. Söz konusu bu kişi yerli veya yabancı da olabilmektedir. Bu konuda etkili nokta yapılacak yatırımın yeri ve ne kadar olacağıdır. Yapılacak yatırımın ülkeye olan getirisinin de ne olacağı büyük önem taşımaktadır. Yatırımı gerçekleştirecek kişi, yatırımın nereye yapacağına özen gösterir. Bu konuda da çeşitli araştırmalar yapacaktır. Yapılan araştırmada üretim faktörlerini inceleyen

yatırımcı, ekonomik düzen, istikrar ve o bölgedeki yatırımcıların sorunlarını da dikkate alarak araştırmasını yapmasıdır. Tüm bu incelemeleri ve araştırma faaliyetlerini tüm titizlikle yürütür. Yerli yatırımcı kendi ülkesine yapacağı yatırım konusunda yabancıya göre avantajlı durumdadır. Çünkü ülkesinin ekonomik durumu bildiği için biraz daha cesaretli olması beklenir. Bu durum yabancı yatırımcı için geçerli değildir ve risk faktörü yabancı yatırımcı için daha büyük önem taşımaktadır. Yabancı yatırımcı bu riski en aza indirmek için genellikle yerli yabancı ile ortaklığa girmesi durumu söz konusu olduğunda oluşacaktır. Çünkü yerli yatırımcı yabancı yatırımcı ortağına ülkesinin ekonomik koşullarını ülkedeki pazarı tanımada rolü büyük olacaktır. Pazara kendini tanıtmak, pazarı tanımak, o pazarda ki finansal alt yapını oluşturmak, kendi markanın adını benimsetmek, yerli yatırımcının güvenini de aldıktan sonra müşteri portföyünü birleştirmek, ekonomik riskleri paylaşmak ve dolayısıyla o pazara makul bir giriş yapmak gibi faydaları oluşacaktır (Kavuran, 2009: 60).

Keynes iktisadi analizinde, işsizlik kavramı, durgunluk ve enflasyona yol açan toplam yurtiçi üretimin satın alma miktarındaki dalgalanmalardan bahsetmektedir.

Keynes'e göre ekonomide eksik istihdam vardır. Ekonominin bu durumdan kurtulabilmesi için durgunluktan çıkması yani toplam talebin artması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Böylece toplam talebin artması ile yatırım harcamaları artacak ve ekonomide büyüme gerçekleşecektir. Bu durumla birlikte ekonomide eksik istihdamdan tam istihdama doğru kaymalar olacaktır. Fakat Keynes'in genel teorisi tam istihdam dengesinin özel bir durum olduğunu söylemektedir. Bir başka ifade ile Keynes'in iktisat politikasındaki asıl amacı ekonominin büyümesi olmayıp, ekonomiyi durgunluktan kurtarıp işsizliği önlemektir (Bıtırak, 2013: 39-40).

Ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiye bakış açısı her daim, ilişkinin güçlü ve pozitif olmasıdır. Diğer bir deyişle, ekonomik büyüme olursa istihdamın artması, ekonomik büyümenin yaşanmadığı dönemlerde ise istihdamda görülen azalmalardır. Hâlbuki istihdam ve işsizlik ilişkisinde olduğu gibi, ekonomik büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiyi de böyle net bir şekilde ifade etmek doğru değildir. Ekonomik büyüme yaşandığı dönemde istihdam artışı olabilmesi için üretimin işgücü verimliliğinden daha hızlı artması gerekliliğidir. Değilse, ekonomik

büyüme, istihdam üzerinde pozitif etkiler yaratmayacağı durumunun bilinmesidir (Eser, 2012: 90).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ GELİRLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SEÇİLMİŞ OECD ÜLKELERİ İÇİN BİR PANEL VERİ ANALİZİ (1998-2012)

Bu bölümde vergi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisi ele alınmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak vergilemenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin neler olduğundan bahsedilmiş sonrasında ise seçilmiş OECD ülkelerinin 1998-2012 dönemine ait vergi gelirleri ve ekonomik büyüme rakamları kullanılarak söz konusu iki değişken arasındaki ilişkinin varlığı test edilmeye çalışılacaktır.

3.1. Ekonomik Büyüme Üzerinde Vergilemenin Etkileri

Ekonomik büyümede vergileme iki esas fonksiyonu yerine getirmektedir. Birincisi, özel tüketim artışını durdurarak yatırımlar için gerekli olan kaynak havuzunun genişlemesini sağlamaktır (Eshag, 1983: 90). İkinci fonksiyonu ise kaynakları özel sektörden devlete aktarmak suretiyle alma işlemidir. Devlete ait gelirin giderlerini aşması halinde, yatırımları finanse edebilecek kaynaklarda çoğalmalar yaşanacaktır. Çoğalan bu kaynaklar ile kamu tarafından yapılacak yatırımlar, ekonomik büyümenin patikasının büyük ölçüde devlet tarafından alınan kararlara bağlı olmasını sağlayacaktır (Yanpar, 2007: 37- 38).

Maliye politikasının ekonomik kalkınma konusunda etkisi, genel olarak ekonomik kalkınmanın finansmanı çerçevesinde ortaya çıkmakta, ekonomik kalkınmanın iç veya dış kaynaklarla finansmanı sınırlarında ele alınmaktadır. İç kaynaklar ile gerçekleşen ekonomik kalkınmada, vergi sisteminin işlemesiyle kaynakların kamuya aktarılması durumu vergi sisteminin meydana getirdiği kaynaklarla ekonomik kalkınmanın finanse edilmesi şeklinde kısaca ifade edilecek bir yaklaşım ortaya konmuştur (Durmuş, 2003: 32).

3.1.1. Ekonomik Büyüme ve Vergi İlişkisine Genel Bir Bakış

Vergi gelirleri ya da verginin yapısı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yani vergi gelirlerinin ekonomik büyümedeki rolü iktisatçılar açısından ilgi çeken konulardan biri olmuştur.

İlk olarak İngiliz iktisatçı Keynes tarafından ele alınan maliye politikalarında vergi sisteminden toplanan gelirlerin ekonomilerde makro iktisadi amaçlara ulaşmada kullanımı yönünden temel düşünceleri literatürde yerini almaktadır.

Klasik iktisatçılara göre piyasadaki güçler bozulduğunda, yine piyasanın yeni bir denge noktasına ulaşma gücüne sahip olmasından dolayı devletin iktisadi hayata müdahalesi gereksiz olacaktır (Ataç, 1997: 5-6).

Merkantilistlerce savunulan devletin ekonomik hayata müdahale etmesi gerektiği tezine karşı çıkan klasikler, kendilerine ait, ‘Görünmez El’ teorisiyle piyasanın, dışarıdan bir müdahale olmaksızın, kendi kendine verimli bir noktaya erişeceğini dile getirmektedirler. Klasiklerin tezindeki denge konumu olarak da tanımlanan bu duruma maliye politikası kanallarıyla müdahale edilirse dengenin bozulması kaçınılmaz olacaktır. Bu savın doğal sonucunda piyasadaki durumun işleyişine müdahil olunmaması, bir üretici gibi değil tüketici rolüne bürünmesi gereken devlet, bu durumda üzerine düşen görevler sınırlı çerçevede olmalıdır. Maliye politikaları hakkındaki klasik iktisatçıların görüşlerin neler olduğunu anlatmak gerekirse, kamu tarafından yapılan harcamalarının minimum düzeyde olması, denk bütçenin varlığı ve kamu harcamalarını dolaylı vergilerden sağlanmasıdır. Türk (2005)’e göre, günümüz kamu harcamalarının minimum düzeyde olması, devlet bütçesinde denklik, kamu borçlarının çoğunlukla uzun vadeli olması ve kısa vadeli borçların edinilmemesi durumu savunulmamaktadır (Takım, 2011).

1929 da yaşanan büyük kriz ile birlikte popülerliğini yitiren Klasik teori, ‘her arz kendi talebini yaratır’ kavramı ile meydana gelen tam istihdamın olağan bir durum olmadığı aşikâr olmuş, işsizlik olgunusun piyasa mekanizmasının işleyişine bırakılmayacak kadar önemli olduğu inancı kazanılmaya başlanmıştır.

Devletin ortaya koyduğu maliye politikası araçları ile ekonomiye müdahale etmesi Keynesyen görüşlerin çıkmasıyla başlamıştır. Klasiklerin görüşünü kabul etmeyen Keynesler, aksine ekonomi doğası gereği istikrarsızdır ve ekonomi kendi argümanlarıyla tam istihdam seviyesine gelemeyeceğini, neticesinde eksik istihdamın olacağı ve ekonomide eksik istihdamın geçerli olacağını savunmaktadırlar. Devlet maliye politikası araçları ile toplam talep eksikliğinden kaynaklanan işsizlik sorununa çözüm üretebileceğini açıklamaktadırlar. Keynesyen görüş, devletin uygulaması gereken maliye politikası ile ilgili olarak Klasik görüşün savunduğu kamu harcamalarının minimum düzeyde olması gerektiği görüşüne de kabul etmemektedir. Keynesyen görüş, durgunluğun yaşandığı dönemlerde kamu harcamaları artırılmalı ki, ekonomik hareketliliğin hızlansın, enflasyon dönemlerinde de harcamalar azaltılmalı, bunun yerine telafi eden ve sınırlayan maliye politikalarının etkili olacağını dile getirmektedir. Diğer taraftan Keynes görüşü, bütçede meydana gelen açıkların toplam talebi ve dolayısıyla fiyatlar genel seviyesini etkileyeceği genel kabul görse de, dışlama etkisi sorununu gidermek amacıyla maliye politikasının toplam talep üzerindeki etkisi, bu politikalar ile uyumu bozmayacak para politikalarının uygulanması gerektiği görüşüne sahiptirler (Gür:2014,47)

Milton Friedman'ın Monetarist görüşünde, Keynesyenlerin maliye politikası hakkındaki görüşlerine eleştiri getirmektedir. Monetaristlerin sloganı olan, “para her şeydir” cümlesiyle para politikalarının önemine vurgu yaparak, ekonominin doğası itibariyle istikrarlı olduğunu, iktisadi dalgalanma dönemlerinde maliye politikalarının çıktı düzeyini ve istihdamı etkileme gücünün zayıf olduğunu söylemektedirler. Monetaristlere göre, uygulanacak maliye politikaları sonucunda çıktı düzeyini ve istihdamda yaşanacak etki olumsuz yönde olacağından, kamu harcamaları en aza indirilmeli ve denk bütçenin yapılması gerektiğini dile getirmektedirler. Buna rağmen Sargent ve Wallace (1981), Leeper (1991), Sims (1994), Woodford (2001) ve Cochrane (1998) para ve maliye politikası arasındaki ayrım, Monetaristlerin ileri sürdüğü savdaki gibi kesin olmadığını savunmaktadır. Yeni klasikler görüşte ise, ekonomide yaşanan dalgalanmaların sebebini önceden belirlenmeyen para ve maliye politikalarından kaynaklandığını, Klasikçilerce de belirtilen karar vericilerin

ekonomik hayata karışmasının gereksiz olduğunu vurgulamaktadırlar. Kamu harcamalarında yaşanan artışlar, özel tüketim ve yatırım harcamalarının azalmasına neden olacağından (dışlama etkisi), bu alanda gerçekleşecek harcamalardaki artış, toplam talebi, çıktıyı değiştirmeyeceği gibi istihdam alanındaki değişimler olmayacaktır. Karar verici birimlerinin davranışındaki rasyonellik neticesinde önceden ilan edilen politikaların başarı sağlanmayacağını açıklayan Rasyonel Beklentiler teorisine göre, maliye politikalarının uzun dönemde çıktı ve istihdam üzerinde meydana gelecek etkilerinin negatif etki göstereceği savunulmaktadır (Gür,2014:46)

Yeni Keynesyen iktisatçılara göre, ekonomide her daim eksik rekabet olduğundan dolayı, bu piyasalarda ücret ve fiyatların yapışkanlık göstermesi durumu sonucunda, ekonomi kendiliğinden dengeye gelemeyeceği için, devlet bu durumda kamu harcamaları aracılığıyla ekonomiye müdahale etmek zorunda olduğunu açıklamaktadırlar.

Arz yönlü iktisatçılara göre; maliye politikası araçlarından olan vergi indirimi, Keynesyen ekolünün ortaya attığı toplam talep üzerindeki etkisinden dolayı olmadığı, ekonomi alanındaki yatırımları, tasarrufları ve üretimi teşvik etmesinden kaynaklandığını açıklamaktadırlar. Buna göre vergi oranlarında meydana gelecek indirim sonucunda vergi gelirleri azalmayacak, aksine artış görülecektir (Laffer Eğrisi).

Maliye politikasının etkinliği üzerine yukarıda açıklanan iktisadi görüşler doğrultusunda yürütülen teorik tartışmaların, 1980'li yıllardan sonra birçok ülkede ortaya çıkan sonuçları açıklamada yetersizliği görülmektedir. Maliye politikasının, farklı ekonomik koşullara sahip ülke deneyimleri ile ortaya çıkardığı asimetrik sonuçlar, başta Keynesyen politikalar olmak üzere, yukarıda temel önermeleri açıklanan teorilerin öngöremedikleri sonuçlarla karşılaşılması, maliye politikaların etkinliğinin sorgulanmasına neden olmuştur (Gür,2014:48)

Büyüme teorileri çerçevesinde Solow (1956) kanalıyla şekil alan ve durağan durum büyüme hızının vergi politikalarından etkilenmediğini dile getirmiştir. Cass (1965) ve Koopmans (1965) maliye politikası değişikliklerinin GSYİH'nın denge

düzeyinde etkisi olacağını ve bunun da kalıcılık göstermeyip geçici olacağını belirtmektedir. Kamu harcamaları ile vergi politikalarının uzun dönemde büyüme üzerinde etkili olduğunu ortaya atan Romer (1986), içsel büyüme teorisi çerçevesinde bunu ele almıştır. İçsel büyüme teorisi bağlamında tanımlanmış olan modellerde uzun dönem durağan durum büyüme hızı yeniden üretilebilir sermayenin birikimi tarafından belirlenmektedir. Netice itibariyle sermaye birikimini engelleyen her türlü vergi politikası büyüme oranını azaltıcı bir etkiye sahip olduğu gerçeğine varılmaktadır.

Uygulanacak vergilerin büyüme üzerinde göstereceği bozucu etki vergiler arasında farklılık gösterebilir. Bu yüzden büyümenin en önemli belirleyicilerinden biri olan husus verginin türüdür. Emek arzı katı esnek ise emek geliri üzerinde, örneğin, tüketim vergisi bireylerin tüketim tercihlerinde bir bozulmaya neden olmayacağından, gerek sermaye birikimi gerekse büyüme bu durumdan etkilenmeyecektir (Widmalm, 2001). Burgess ve Stern (1993) ise iktisadi büyümeyi maksimum yapmak için gelişmekte olan ülkeler için vergi sistemlerinde zaman içerisinde bir değişikliğe gidilmesi gerektiğini önermektedir.

Maliye politikaları Devletin ekonomiye müdahale araçlarının başındadır. Bu politikaları oluşturan unsurlar ise; tam istihdam, fiyat istikrarı, büyüme ve adil gelir dağılımı gibi amaçları gerçekleştirmek için kullanılan gelir ve harcama politikalarından meydana gelmektedir. Vergileme yöntemiyle kaynak oluşturmak, harcamalarda bulunmak ve borçlanma işleminde bulunmak gibi kamu ekonomisinin amaçlarını yerine getirmek için maliye politikası araçlarından yararlanılmaktadır. Literatürde genel geçer durum, mali olayların ekonomik olayları, ekonomik olayların da mali olayları etkilediği yönündedir. Ancak, gelişmekte olan ülkelerin yürüttüğü maliye politikaları sonucunda ekonomik istikrarın sağlayıp sağlamadığı konusunda fikir birliğine varılamamıştır (Türk, 1995; Aktan, 2001; Parasız, 2002: 95).

Netice olarak, gelişmekte olan ülkeler açısından vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin niteliği belirgin olmaması bu ülkelerin daha çok gelişmiş ülke deneyimlerini kendi politikalarında uyguladıkları içindir. Uygulanan vergi politikalarının büyümedeki etkisinin nasıl olduğu konusunda büyüme teorileri çerçevesinde yapılan ilk araştırmalar Solow (1956) tarafından gerçekleştirilen

neoklasik büyüme modeli olup durağan durumda ekonomik büyümenin vergi politikalarından etkilenmediği bulgusuna ulaşılmıştır. Buna karşılık Romer (1986) tarafından yapılan içsel büyüme modeli çerçevesinde kamu tarafından gerçekleştirilen harcamaların ve vergi gelirlerinin uzun dönem büyüme üzerinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. (Gür:2014,49)

3.1.2. Arz Yönlü İktisat ve Vergi Yaklaşımı

Arz yönlü iktisat; keynesyen iktisadi doktrinin özellikle 1970’li yılların sorunları karşısında alternatif olarak doğmuştur. Arz yönlü iktisadın sunduğu politika, vergide sağlanan indirimler ve bu indirimler neticesinde ekonomide görülen arz yönlü güçlülüktür (Güngör, 2005: 24).

Ekonomide yaşanan sorunların giderilmesini daha çok uygulanacak vergi indirimlerine dayandırdığı için bu teori arz yönlü vergi politikası veya arz yönlü maliye politikası olarak da bilinir (Yıldırım, 1989).

Talep-yönlü iktisada bir tepki olarak doğan arz-yönlü iktisat teorisi, talep yönlü iktisadın aksine, bütün ekonomide yaşanan sorunların sebebi arz kaynaklılığından ileri geldiğini savunmaktadır. Arz-yönlü iktisat teorisini ileri sürenlere göre, iktisadi hayatta yaşanan sorunların temelinde yatan şey üretimin talebe oranla yetersiz seviyede olmasıdır. Bu teorisinin Say Kanunu’nu kabul etmesinin nedeni de bundan dolaydır.

Talebin esas kaynağının üretim olduğunu vurgu yapan Say, kendisine göre; tüketimdeki aşırılık, ticaretteki faydası olmayan, esas güçlük teşviğin tüketim için olmayıp üretim araçlarında sağlanan teşvikte yatmaktadır. Say’ın temel görüşü olan iyi devletler üretimin artması için çabalayan bunun için teşvikler çıkararak, kötü devletler ise üretimde teşvikleri olmayıp aksine tüketimi teşvik edici amaçları barındırmaktadır (Cowen, 1982: 165). Say’ın dile getirdiği bu görüşleri daha sonra, özellikle Mill tarafından daha net bir ifade ile açıklık getirilmiştir (Cowen, 1982: 135). Arz yönlü iktisadın çıkış yeri olarak bilinen ve "arz kendi talebini yaratır" şeklinde ifade görüşüdür.

Arthur Laffer’in açıkladığı “Arz yönlü iktisat teorisi, klasik ekolün modern tarzda ifadesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Temel olarak teşviklere dayanan

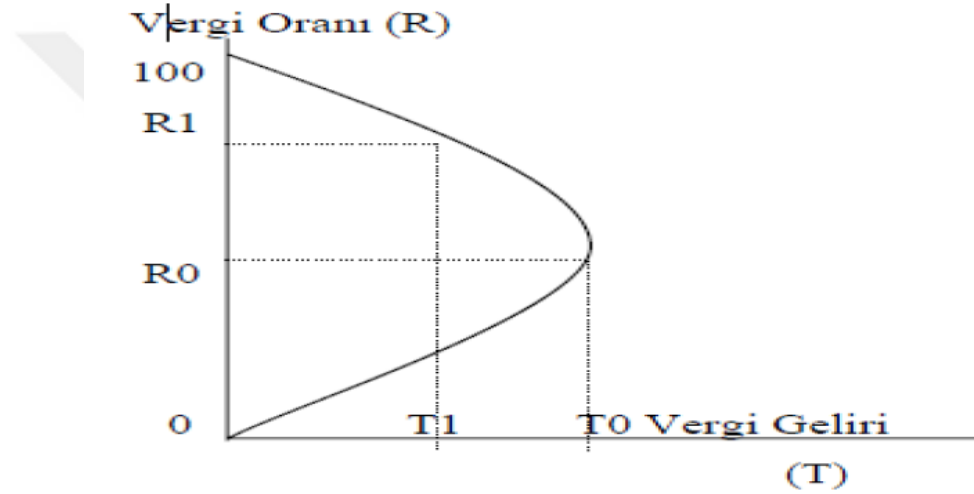
Arz Yönlü İktisatta, teşviklerde yaşanan değişiklik insanların davranışları da değişmesine sebep olacaktır. Örneğin bireyin başkalarına göre daha cazip bir aktivite içinde bulunursa diğer bireyler de bu aktiviteye ilgi duymaya başlayacaktır. Aynı durum tersi içinde mümkün olabilmektedir. Devletin ekonomi üzerindeki bütün faaliyetleri üzerinde yapılacak kapsamlı değişiklikler örneğin; vergi, dolaysız kontroller, hükümet harcamaları gibi faaliyetler, bireyleri teşvik eder ve davranışlarında değişiklikler yaşanmasına olanak sağlamaktadır.” Ancak Arz yönlü iktisat taraftarlarının bütün görüşlerini kapsayacak şekilde genel bir tanım arz yönlü iktisadın ekonometrik analizini yapan Michael Evans tarafından yapılmıştır: Evans’a göre arz yönlü iktisat “ekonominin üretim kapasitesini etkileyen unsurları inceleyen iktisat dalı”dır (Savaş, 1997: 957).

3.1.3. Laffer Eğrisi

Vergi oranları Arz Yönlü İktisadi görüşün temel politik aracını oluşturmaktadır. Avustralyalı iktisatçı Colin Clark, vergi oranlarının önemli bir politik araç olarak kullanılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. 1940’ların sonunda yaptığı ekonometrik araştırma neticesinde vergi yükünün % 25 seviyesinin üzerine olduğunu tespit etmiş ve seviye enflasyonu ortaya çıkaracağını ileri sürmüştür. Clark’ın ileri sürdüğü yüksek enflasyonun nedeni vergi oranlarındaki yükseklik tasarrufu ve çalışmayı azaltması ve buradan da üretimi ve arzda yaşanan daralma olması bu yoldan da toplam talep toplam arz dengesinde oluşacak bozukluklardır. Clark’ın bu görüşü iktisat politikalarına yansımaları olmamıştır. Ekonomik hayata yansımamasının nedeni ise, özellikle sanayi ülkelerinde meydana gelen vergi yükü %25 bandının üzerine çıkmasına rağmen hızlı gelişmeyi sürdürmelerinde yatmaktadır. Bu duruma rağmen vergi yükü ile makro büyüklükler arasındaki ilişkilerin ekonometrik araştırmasının yapılması devam etmiş ve 1975 yılında Laffer, Wanniski ve Roberts’ın ulaştığı sonuçlar ile Clark’ın görüşü yeniden güncel hale gelmesini sağlamışlardır. Sonradan Laffer Eğrisi adını alan bu görüş iktisat politikalarının temelinde önemli bir rol oluşturmaya başlamıştır (Savaş, 1986: 172).

Hiçbir şekilde vergi hasılatı olmayan iki ekstrem vergi oranı bulunmaktadır. Laffer Eğrisi bu oranları; sıfır vergi oranı ve %100 vergi oranı olarak açıklamaktadır. Vergi oranının sıfır olması durumunda bireyler veya kuruluşlar hiç vergi ödemesinde bulunmadığı, %100 vergi oranının olması durumunda ise bireyler veya kuruluşların üretim yapıp gelir elde etme istekleri tamamen biteceği için vergi veremeyeceklerdir. Bu iki durum arasında önceden belirlenemeyen bir vergi oranı vergi hasılatını en yüksek düzeyde olacağı görülecektir (Savaş, 1997: 960).

Şekil 2. Laffer eğrisi (Yıldırım, 1989)

Yukarıda şekilde görüleceği üzere Laffer eğrisinde optimum vergi oranı 0-100 arasında belirsiz bir konumdadır. 0 noktası göstergesi hasılatın hiç olmaması demektir. Yani 0 göstergesinde herhangi bir gelir de olmamıştır. Bu konuda arz yönlü iktisat şu görüşü dile getirmektedir. ‘Vergi oranlarının belli bir noktaya kadar çıkması durumunda vergi mükelleflerinin ödedikleri vergi nedeniyle uğradıkları kaybı tekrar kazanmak için daha fazla çalışmalarını gerekecektir. Esasen bu durumda vergi gelirlerinde artış devam edecektir.

Lakin vergi oranının bir noktadan sonra artmasının devam etmesi halinde vergi mükelleflerinin iştahının kapanmasına yol açacak ve bireylerin çalışma isteğinde azalma olacağından sonucunda vergi gelirlerinde azalmalar yaşanacaktır. Şekilde görüldüğü gibi R0 seviyesindeki bir vergi maksimum vergi hasılatının (T0) seviyesine ulaştığı durumdadır. Daha fazla vergi oranı en yüksek seviyeye

getirildiğinde (%100), ekonomi yeraltına kayacağı için gelirlerinde beyan edilmesi mümkün olmayacaktır. Sonuç olarak ta vergi hasılatı sıfıra seviyesine inecektir.

Vergi gelirlerinde artışları görmek düşüncesiyle vergi oranlarında bir indirim yapılması planlandığı zaman mevcut oranın maksimum vergi oranını sağlayacak olan oranın üzerinde olması gerekecektir. Şekilde de görüldüğü gibi maksimum vergi hasılatının gerçekleşeceği seviye R0 noktasıdır.

Marjinal vergi oranlarında ortaya çıkacak azalma bireyler veya kurumların çalışma isteklerini artıracak gibi tasarruflarında da yaşanacak etkileri olacaktır. Bireyler veya kurumlar kazanımlarını ya tasarruf edecek ya da tüketim içinde bulunduracaklardır. Marjinal vergilerde yaşanacak değişiklik bireylerin veya kurumların bugünkü tüketim ve gelecekteki tüketim eğilimlerinde de değişimler yaşanacaktır. Marjinal vergi oranlarında yaşanacak artışlar bireyleri veya kurumların tüketimini azaltarak tasarrufa yönlendirmeleri olacaktır (Yıldırım, 1989).

Netice itibariyle vergi oranlarının GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasılatları) üzerine etkileri mevcuttur. Vergi oranının sıfır olduğu durumu kabul edilirse toplam piyasa üretimi belli bir düzeyde olacaktır. Vergi oranındaki değişim belli bir noktaya çıkarılıncaya kadar toplam piyasa üretimi de artacaktır. Nedeni ise devlet topladığı bir miktar vergi ile bir miktar da hizmet arz edecek olmasıdır. Arz edilen hizmet veya mal tam kamusal ya da yarı kamusal da şeklinde olabilecektir. Bu durum özel sektör için olumlu etki göstereceğinden toplam piyasa üretiminde de artışlar yaşanacaktır. Dolayısıyla GSYİH'nin artışı görülecektir. Lakin vergi oranında yapılacak artış yüksek bir seviyeye gelirse toplam piyasa üretimi bu durumdan olumsuz olarak etkilenecektir. Nedenine gelecek isek, vergi oranları fiyatları olumsuz etkilemesi durumu kaçınılmayacak olmasıdır (Güngör, 2005: 27).

Yukarıdaki bölümde arz yönlü iktisadi görüşlere göre verginin rolü ve ekonomik kararları nasıl etkilediğini inceledik. Vergi ve büyüme arasında nasıl bir ilişki olduğuna değindik.

3.2. Vergi Gelirlerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi (1998-2012)

Bu bölümde öncelikle ekonometrik analiz kısmına geçilmesinden önce fikir vermesi ve yol gösterici olması amacıyla konuyla ilgili olarak daha önce yapılmış olan çalışmalar özetlenecektir. Sonrasında ise veri ve ekonometrik yöntem açıklanarak panel data analizine geçilecektir.

3.2.1. Literatür Araştırması

Literatür araştırmasının yapıldığı bu bölümde, verginin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ülkelere uygulanan vergi politikaları ve konjonktürel durumlara göre değişiklik göstermektedirler. Vergi gelirleri ile ekonomik büyümeye ilişkin literatürde yer alan birçok çalışma bulunmaktadır.

Mucuk ve Alptekin (2008) Ülkemizin 1975-2006 yılları arasında vergi gelirlerinin dolaylı ve dolaysız olarak ayrımını yaparak bu gelirlerin ekonomik büyümeye olan ilişkisini var analizi ile test etmişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda Koentegrasyon testi uygulayarak ulaştıkları bulgular, analizi yapılan değişkenlerin birlikte hareket ettiklerini tespit etmişler ve analizi nedensellik testi uygulayarak ulaştıkları bulgularda ise dolaysız vergilerden büyümeye doğru tek yönlü bağıntının olduğunu tespit etmişlerdir.

Göçer ve Ark. (2010) Türkiye ekonomisinde 1924-2009 dönemini kapsayan verileri kullanarak ekonomik büyüme ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi sınır testi yaklaşımı yöntemini kullanarak araştırma yapmışlardır. Ulaşılan çalışmada, vergileri dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere sınıflandırarak analiz etmiş ve yapılan analiz neticesinde; seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisini tespit etmişler yani serilerin uzun dönemde birlikte hareket ettiklerini gözlemine ulaşmışlardır. Uzun dönem kapsayan analizinde ise, hem dolaylı hem de dolaysız vergiler ile ekonomik büyümedeki etkisinin pozitif olduğu yani anlamlı bir ilişkinin varlığına ulaşmışlardır.

Durkaya ve Ceylan (2006) Türkiye ekonomisine ait vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, uzun dönem ilişkisini Engle-Grangerko-entegrasyon testinden faydalanarak incelemiştir. Yapılan çalışmada kısa dönem ilişkisini incelemek için hata düzeltme modeli ve Granger nedensellik

testinden yararlanmışlardır. Elde ettikleri bulgular ile dolaysız vergilerle ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensel ilişkinin varlığının söz konusu olduğu, lakin dolaylı vergilerle ekonomik büyüme arasında ise nedensel bir ilişkinin olmadığını sonucuna varmışlardır.

Temiz (2008) 1960 ile 2006 yıllarında Türkiye’de uzun ve kısa dönemler halinde vergi gelirleri ile ekonomik büyüme ilişkisinin araştırmasını yapmıştır. Johansen eş bütünleşme testinden faydalanarak uzun dönem ilişkisini, hata düzeltme modeli kullanarak da kısa dönem ilişkisini araştırmıştır. Her iki dönemde de ulaştığı sonuç ise, vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında nedensel bir ilişki olduğudur.

Stoilova (2017) vergi yapısının ekonomik büyüme etkisini 28 AB ülkesi için 1996-2013 dönemine ait verilerinden hareketle panel veri analizi kullanarak incelemiştir. Sonuçlar bazı tüketim vergileri ile gelir vergisi ve servet vergilerinin ekonomik büyümeye daha fazla destekte bulunduğunu göstermiştir.

Abdullahab ve Morley (2014) OECD ülkelerine yönelik olarak çevre vergilerinin ekonomik büyümeye etkisini 1995-2006 dönemi verileri yardımıyla araştırmıştır. Ulaşılan bulgular sonucunda uzun dönemde ekonomik büyümeden artan çevre gelirlerine doğru bir nedenselliğin bulunduğu görülmüştür.

Roger ve Gordon (2005) Vergi gelirlerinin bir ülkenin ekonomik büyümesine nasıl etki ettiğini 70 ayrı örneklemden yola çıkarak 1970-1997 dönemi verileri yardımıyla test etmiştir. Panel veri analizi bulguları kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur.

Ojede ve Yamarik (2012) farklı vergi türlerinin ekonomik büyüme ile olan bağlantısını 48 ülke için 1968-2008 dönemine ait veriler yardımıyla sınamıştır. Ampirik bulgular tüketim ve servet vergilerinin uzun dönemde büyüme üzerinde bir sahip olduğunu göstermiştir.

Ojong (2016) vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde etkisini Nijerya ekonomisi için 1986-2010 dönemi verilerinden hareketle EKK yöntemi kullanarak analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, petrol ve benzeri enerji kaynakları üzerinden sağlanan vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri meydana

getirdiğini göstermiştir. Ancak kurumlar vergisi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Babatunde vd.(2008) tarafından vergi gelirleri ile ekonomik büyüme ilişkisini, Afrika ülkeleri için 2004-2013 dönemine ait veriler yardımıyla panel veri analizi kullanarak test edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir bağlantı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak zorunlu ekonomik koşullarda hükümetlerin büyümeye destek olacak şekilde vergi alanında düzenlemeler yapması gerektiğine işaret edilmiştir.

Ahmad V.(2016) toplam vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı Pakistan ekonomisi için ekonometrik olarak incelemiştir. 1974-2010 dönemi verilerinin, ARDL sınır testi yaklaşımı ile analiz edildiği bu çalışmada ulaşılan bulgular, uzun dönemde vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde önemli ve negatif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda toplam vergilerde meydana gelecek yüzde 1 oranındaki artışın, ekonomik büyümede yüzde 1.25 oranında düşüşe yol açacağı tahmin edilmiştir.

Gül ve Kenar (2009) Ülkemizin de aralarında bulunduğu 27 AB ülkesinin 1980-2008 yıllarını kapsayan dönemlerine ait vergi gelirlerini incelemiştir. Araştırmada GSYH'yi tüm ülkeler için büyümenin göstergesi olarak kullanmış, çalışmayı panel veri yöntemi ile değişkenler üzerinde LLC ve IPS Panel birim kök testi ile Pedroni Panel eşbütünleşme testi ile 28 ülkeli örnekleme vergi gelirleri ve büyüme arasında uzun dönemde ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Organ ve Ergen (2017) Türkiye'de 1980-2015 yılları arasındaki vergi yükünün ekonomik büyüme üzerinde etkilerini, Pesaran v.d. (2001) tarafından önerilen sınır testi ile analiz etmişler ve vergi yükü ve ekonomik büyümenin eş-bütünleşme ilişkisine sahip olduğu saptayarak iki değişken arasında uzun dönemde negatif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır.

Özakçaoğlu (2010) Çalışmasını Türkiye ekonomisinin vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki nasıl bir ilişki olduğuna yönelik yaptığı analizler sonucunda, dolaysız vergilerle ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensel ilişki

olduğu gözlemlenmiş ve dolaylı vergilerle ekonomik büyüme arasında nedensel bir ilişki tespit edilemediği bulgusuna ulaşmıştır.

Erdoğan ve Diğerleri (2013) ülkemizin 1998-2011 yıllarındaki verilerle vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasındaki eş bütünleşme ve nedensellik ilişkisini, eş bütünleşme ve hata düzeltme metodolojisinden faydalanılarak analiz etmişlerdir. Çalışmada ekonomik büyümenin vergi gelirlerinde olan etkisinin toplam vergi gelirleriyle birlikte dolaylı ve dolaysız vergi gelirleri kullanılarak analiz etmişler, elde ettikleri bulgular neticesinde dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki saptandığı, toplam vergi gelirleri ile dolaysız vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkiye rastlanmadığını tespit etmişlerdir. Hem dolaysız hem de toplam vergi gelirleri ile büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığı söz konusu olduğunu açıklamaktadır. Yapılan çalışma neticesinde ulaşılan bulgular ile 1998 – 2011 yıllarında ülkemizi kapsayan aralıkta ekonomik büyümeyi özellikle kısa dönemde daha etkin olduğu; ancak uzun dönemde dolaylı vergi gelirlerinin de ekonomik büyümede etkisinin olacağını belirtmiştir.

Demir ve Sever (2017) 1980-2014 yılları arasında seçilmiş 11 OECD ülkesinin ekonomik büyüme, vergi gelirleri ilişkisini panel data analizi yöntemiyle incelemiştir. Reel gayri safi yurtiçi hâsıla, reel toplam vergi gelirleri, reel dolaysız vergiler ve reel dolaylı vergiler, çalışmasında kullandığı değişkenler olup, uzun ve kısa dönemi ayrı olarak incelediği analizi sonucunda vergi gelirleri tasarruf ve yatırım kararları üzerindeki etkisi bakımından teşvik politikasının bir aracı olarak, ekonomik büyüme üzerinde doğrudan belirleyici etken olduğu söylenebilir.

Sandalcı ve Sandalcı (2017) OECD ülkelerinin 1990-2014 döneminde ekonomik büyüme ile toplam vergiler, dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler arasındaki ilişkiyi panel FMOLS yöntemi ve Dumitrescu-Hurlin (2012) nedensellik testi kullanılarak analiz etmişler, ulaştıkları sonuçta ekonomik büyüme ile vergiler arasında nedensellik ilişkisi olduğunu, Panel FMOLS test sonuçlarına göre ise, ekonomik büyüme ile dolaylı vergiler arasında pozitif, toplam vergiler ile dolaysız vergiler arasında ise negatif bir ilişki olduğu sonucunu elde etmişler ve panel genelinde uzun dönemde dolaylı vergilerdeki artış, ekonomik büyümeyi pozitif,

toplam vergiler ile dolaysız vergilerdeki artış ise ekonomik büyümeyi negatif bir şekilde etki ettiğini ortaya koymuşlardır.

Özpençe (2017) Türkiye'deki 1980-2015 yıllar arası dönem için kamu harcamaları, vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi, Granger nedensellik testi ile incelemiş, elde ettiği bulgu sonucunda, ekonomik büyüme ve vergi gelirleri, kamu harcamalarının nedeni iken, kamu harcamaları ve vergi gelirleri arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olduğunu ortaya koymuştur.

Kolçak ve Arpa (2017) Türkiye'deki ekonomik büyüme ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi 1975-2016 dönemini ARDL yöntemini kullanarak analiz etmiş ve elde ettiği bulgu neticesinde, büyüme ve vergi gelirleri arasında gerek kısa dönem olsun gerekse uzun dönemde olsun bir ilişkinin olduğunu ve vergi gelirlerinden her birinin büyüme üzerinde farklı bir etkiler oluşturduğunu ortaya koymuşlardır. Diğer taraftan dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme değişkeninin aynı yönde hareket ettiği gözlemlenirken dolaysız vergiler ve servet vergileri ile büyümenin zıt yönde hareket ettiği tespit etmişlerdir. Öte yandan dolaylı vergiler ile dolaysız vergiler ve büyüme değişkeni arasındaki ilişkileri anlamlı olduğu, servet vergisi ve büyüme arasındaki ilişkinin ise anlamsız olduğunu ortaya çıkarmışlardır.

Kuştepelı ve Bilman (2009) Türkiye için 1975-2004 dönemini kapsayan yıllardaki toplanan vergilerin ekonomik büyümeye etkisini, zaman serisi analiz tekniğini kullanarak araştırmanın yapıldığı çalışmada, toplam vergilerin yanında, dolaylı vergiler olan mal, hizmet ve ticaret vergisi ve dolaysız vergiler olan gelir vergisini ayrı olarak ele almıştır. Ulaştığı bulgular, toplam vergiler/GSYH, gelir vergisi/GSYH, mal ve hizmet vergisi/GSYH oranlarında artışlar meydana geldiğinde, uzun dönemde büyüme oranında azalmaların olduğu, Ayrıca, ekonomik büyüme gerçekleştikçe gelir vergisi/GSYH oranı düşmekte olduğu, ticaret vergisi/GSYH oranında artışlar yaşandığı dönemlerde ise ekonomik büyümede artışların yaşandığı sonucuna ulaşmışlardır.

Yılmaz ve Tezcan (2007) Vergi Gelirleri ve ekonomik büyüme konusunda ülkemize ait 1980-2005 dönemini kapsayan yıllık verilerin kullanıldığı çalışmayı Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi ile yapmıştır. Çalışmada, gayri safi milli

hasıla (GSMH), dolaylı vergiler, dolaysız vergiler, kamu ve özel sabit sermaye yatırımları arasında uzun dönemli pozitif yönlü ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Widmalm (2001) vergi gelirlerinin ekonomik büyümedeki etkisinin ne ölçüde olduğunun araştırılmasının yapıldığı çalışmada, 1965 ile 1990 yıllarına ait verilerden hareketle OECD ülkelerindeki vergi gelirlerini analiz etmiştir. Elde ettiği bulguda özellikle kişisel gelirlerdeki vergilendirmede, ekonomik büyüme ile negatif bir korelasyona sahip olduğunu dile getirmektedir.

3.2.2. Verilerin Tanımlanması ve Ekonometrik Yöntem

Bu çalışmada 1998-2012 yılları arasında Avustralya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İzlanda, İrlanda, İtalya, Japonya, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, ve Birleşik Krallık'ı da içine alan 20 ülkeye ait vergi gelirleri ile Gayrisafi Yurtiçi Hasılları (GSYİH) yıllık verileri kullanılmıştır.. Bu ülkelerin birbiriyle uyum sağlaması bakımından söz konusu ülkelere ait datalar OECD'nin resmi sitesindeki veri tabanı sisteminden alınmıştır. Ekonometrik uygulamalarda ve sonuçların yorumlanmasında kolaylık sağlaması amacıyla vergi gelirleri serisi "TREV" (Tax Revenue) ve GSYİH serisi "GDP" kısaltması kullanılarak analize dahil edilecektir. Veri analizi teknik olarak E-Views 8 Programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

3.2.2.1. Panel Veri Yöntemi

Bir konuda araştırma yapmak istenecekse öncelikle bilgi, bilgiyi bulmak için ise kaynak gerekecektir. Araştırmanın konusu ekonometrik veya istatistiksel ise, bunun için gerekli olan bilgi sayısal olur ve buna da veri adı verilmektedir. Ekonometrik veya istatistiksel araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için uygun ve yeterli bir verinin bulunması gerekmektedir. Verinin yokluğu veya gerekli boyutta ve yapıda bulunmaması durumunda ise araştırma yapılması mümkün olmayacaktır (Güriş, 2018:3).

Ekonometrik analizler için ilk önce değişkenlere ait verileri toplamak gerekmektedir. Üç çeşit veri türü uygulamada karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; zaman, yatay-kesit ve karma verilerdir. Birçok birimin yalnızca bir dönemine ait bilgisini

yatay kesit verirken, bir birimin dönemlere ait bilgisini de zaman serisi verisi vermektedir. Günlük, haftalık, aylık, yıllık gibi serilere zaman serisinin örnekleri arasında sayılmaktadır. Yani, seçilen bir ülkenin ithalatını, bir bankanın seçilen bir dönemde aylık veya yıllık verdiği toplam kredi miktarlarını, seçilen bir ailenin aylık evine giren gelirleri zaman serisine birer örnektir (Güriş, 2018:3). Yatay - Kesit serisine verilecek örnek ise, nüfus sayımları, anketlerden toplanan veriler olabilir. Hem dönemlere hem de birimlere ait bilgiyi içeren veriye panel veri denmektedir (Baltagi, 2005,18). Diğer bir ifadeyle panel veriyi tanımlamak gerekirse, aynı kesit verileri zaman içerisinde meydana gelen değişimleri incelenmesidir (Gujarati, 2003, 27).

Panel veri, son dönemlerdeki ekonomik ilişkilerin modellenmesinde tercih edilmesinin nedeni, hem yatay kesit hem de zaman serisi verilerini aynı anda analizine imkân tanınmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle panel veri, ekonometrik ve istatistiksel araştırma yapmak isteyenlerin kullandığı veri türlerinden bir tanesidir (Güriş,2018:3).

Panel verinin ekonomik ilişkileri analiz etmek için kullanılmasında üç temel hedef içermektedir (Uçar, 2013),

Yatay kesitte her birimin zaman içinde meydana gelen değişimini belirlemek,

Birimlerin ayrı ayrı veya birlikte değişimini diğer değişkenler aracılığıyla açıklık getirmek,

Her bir birimin ilgili açıklayıcı değişkene bağlı olarak öngörüsünü yapabilmek.

Panel veri setinde örnekleme ait kayıp değerler (eksik veriler) meydana gelmektedir. İlgili veri setinde kayıp değer yoksa yani seçilen tüm verilere ait bilgiler tamsa, sonuç olarak veri setinde boş satır yoksa dengeli panel, verilere ait bazı veriler yoksa yani eksik veri varsa buna boş satır varsa da diyebiliriz bu tür panele de dengesiz panel olarak sınıflandırılmaktadır. Boş satırın olması durumu yani eksik verilerin mevcudu söz konusu olsa bile analizlerin yapılması mümkün olabileceğinden kullanım alanlarının gelişmesine dikkate çekmektedir (Yaman, 2017).

Değişkenleri ifade ederken, yatay kesit için 'i' zaman serileri için ise 't' indisi kullanılmaktadır. Panel veri için de bu semboller kullanılmaktadır. Hem zamana hem de birime göre değişim gösteren panel veri, serileri ifade ederken çift indis kullanıldığını söyleyebiliriz. Herhangi iki değişken Y ve X ise,

$$Y_{it}: i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T \quad (1)$$

ve

$$X_{it}: i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T \quad (2)$$

Olarak ifade edilmektedir. Yatay kesit ve zaman serilerinin birleştirilmesinden oluşan panel veri ise $t=3, n=N$ için (Güriş,2018:4);

i	t	y	z
1	1	y11	X11
1	2	y12	X12
1	3	y13	X13
2	1	y21	X21
2	2	y22	X22
2	3	y23	X23
3	1	y31	X31
3	2	y32	X32
3	3	y33	X33
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
N	1	yN1	XN1
N	2	yN2	XN2
N	3	yN3	XN3

Şeklinde oluşmaktadır. (3)

Yapılması istenilen analizlerde kullanılan yöntemler zaman boyutunun yapısına bağlı olmaktadır. Bu durumda panel veri, karşımıza dengeli ve dengesiz panel veri olarak iki şekilde çıkmaktadır (Güriş,2018:5).

Dengeli panel veri: T sayıda devreye ait gözlemler, yatay kesitte yer alan tüm birimler $I=1,2,3 \dots \dots ,N$ için aynı olan verilerdir.

Dengesiz panel veri: En az bir birime ait gözlem farklı sayıda olan verilere dengesiz panel veri adı verilir.

Dengeli panel veride devre sayısı T, tüm birimler (i) için aynı olmaktadır. Dengesiz panel veriden söz edilecekse bazı devreler için birden fazla gözlem var olması gerekmektedir. Son olarak panel veri modeli kavramı tek başına geçiyor ise bu aynı zamanda dengeli panel veridir. Dengesiz panel veri kavramı kullanılacaksa ayrıca dengesiz ifadesi geçmesi gerekmektedir (Güriş, 2018:6).

3.2.2.1.1. Panel Veri Yönteminin Kullanmanın Avantajları

Panel veride, gerek zaman serisi gerekse yatay kesit serisi verilerine göre avantajları bulunmaktadır. Hsiao (2003) ve Klevmarken (1989) panel veride bulunan avantajları şöyle sıralamışlardır;

Birim heterojenlik kontrolü: Panel verinin iddia ettiği heterojenliği, bireyler, ülkeler, firmalar vb.birimlerde bulur. Yatay kesit verileri ve zaman serisi heterojenliği kontrolü söz konusu olmadığı için elde edilen sonuçlarda sapmalı olma riski yüksek olduğundan, panel veri tahmin yöntemini kullandığı için sonuçların daha güvenilir olmasını sağlar (Baltagi, 2005,4).

Panel veri, bireylerdeki davranışların karmaşıklığını inceleme yönüyle gerek yatay kesit verileri gerekse zaman serisi verileri bakımından daha fazla kapasitesi bulunmaktadır. Dolayısıyla (Hsiao, 2005, 146);

Daha karmaşık davranış hipotezlerini kurma ve test etme: panel veri diğer modellere nispeten daha kompleks yapıdaki davranış modellerinin oluşmasına ve analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin; evli kadınların oluşturduğu yatay kesit verisi olduğunu ve bu kadınları yıllık olarak ortalama işgücüne %50 bir oran ile katıldığını kabul edelim. İlk durumda, herhangi bir yıl içinde her bir kadının işgücüne katılım oranı %50'dir. İkinci olarak ta kadınların %50'si sürekli çalışırken, %50'si hiç çalışmamaktadır. Bunlar, homojen bir nüfustan rastgele bir örneklem alınması sonucu olabilir veya heterojen nüfustan dolayı olabilir. İlk durum,

ikinci duruma nispeten daha yüksek oranda bir devir hızına sahiptir. Panel veri sistemi bu iki durumun farkını ayırt etmede oldukça etkilidir (Baltagi, 2005, 6).

İhmal edilen değişkenlerin kontrolü: Meydana getirilen modellerde bağımsız değişkenlerle ilişkili ve model için önemli olan değişkenlerin modele dahil edilmemesi durumunda sapmalı ve tutarsız sonuçlara ulaşılabilir. Panel veri tahmin sapmalarını minimuma indirmek için zaman serisi ve kesit ile ilgili bilgileri harmanladığından noksan veya gözlenemeyen değişkenlerini kontrol etmektedir. (Hsiao, 2005: 146).

Dinamik ilişkilerin ortaya çıkarılması: Analize konu olan ekonomik işlikler içeriği gereği dinamik yapıya sahiptir. Zaman serisi verileri aracılığıyla gerçekleşen tahminlerde ekseriyetle gecikmesi dağıtılmış Almon ve Kyock gibi modeller daha güvenilir olmaktadır. Nedeni ise gözlemlerle gecikmeli zaman serisi gözlemleri arasında yüksek eş doğrusal bağıllık söz konusudur. Değişkenlerde meydana gelen bu durum panel veri kullanılır ise minimuma indirilebilir (Hsiao, 2005:147).

Sonuçlar için oluşturulan veri havuzu, analizciler için daha doğru tahmin etmesine olanak tanımaktadır. Belli değişkenlere göre ferdi davranışların benzemesi durumunda, panel veri diğer gözlemlerin davranışlarını inceler ve fertlerin davranışı hakkında bilgi edinilmesini sağlamaktadır. Böylece, fertlerin davranışının açıklanmasında söz konusu kişinin gözlemlerini diğer fertler hakkındaki verilerle tamamlamak mümkündür (Hsiao, 2005:147-148).

Uyum dinamiği çalışmalarında daha iyi sonuçları panel veri sayesinde elde edebiliriz. Ülkelerin işsizlik gibi ekonomik durumlarını analiz etmede panel veri kullanılırsa doğru sonuçlar için uygun bir tercih olacaktır (Baltagi, 2005: 6).

Model parametrelerin daha doğru tahmini: Panel verinin ekonomik tahminlerin verimliliğinin yüksek olması, gerek yatay kesit verileri gerekse zaman serisi verilerine göre daha az çoklu doğrusal bağlantıya ve daha fazla değişkenliğe ve de daha fazla sayıda serbestlik derecesi içeriğine sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Hsiao, 2005: 146).

Tahmincilerin hesaplanması ve istatistiksel çıkarım: Zaman serisi ve yatay kesit serisi olmak üzere iki boyuttan meydana gelmesi panel veriyi oluşturmaktadır.

Genel olarak panel verinin analizi ve çıkarımlarda bulunulması, yatay kesit ve zaman serisine göre daha zor olmaktadır. Lakin bazen bu durumun tam aksine panel verinin kullanılmasında, tahmincilerin hesaplanmasını, çıkarımlar yapılmasında kolaylık sağlaması ve etkin tahmincileri kazanmayı hedef edinmiştir (Hsiao, 2005:146).

3.2.2.1.2. Panel Veri Yönteminin Kullanmanın Dezavantajları

Zaman serisi ve yatay kesit verilerine göre panel veri, avantajların mevcut olduğu gibi dezavantajları da mevcuttur (Baltagi (2005)'e göre söz konusu dezavantajları vardır. Bu dezavantajlardan ilki tasarım ve veri toplama problemidir. Bu problemler, panel anketi yapılırken karşımıza çıkan sorunların yanı sıra bilgi toplama ve veri yönteminde de yaygın olarak görülmektedir. Anketi gerçekleştirilen birimlerden cevabın eksik alınması veya cevap alınamaması, anket için görüşmesi gerçekleştirilen kişilerden yetersiz iş birliği, anketörlük hataları, görüşmenin azlığı gibi problemler örnek olarak verilir. İkinci olarak, ölçüm hatalarındaki sapmalar bulunmaktadır. Buna göre karşılaşılan hatalar, sorulardan kaynaklanan yanlış cevaplar, bilerek yanlış cevap verme, hafızadan kaynaklanan hatalar ve seçilen örneklemin uygunsuzluğu, vb. gibi nedenlerden oluşmaktadır. Bir diğer dezavantaj seçicilikten kaynaklanan problemlerdir. Bu problemler üç farklı tür olarak karşılaşılmaktadır. Bunlardan ilki seçimin taraflı olmasıdır. Buna göre işverenin çalışanına teklif ettiği ücretin, çalışanın beklediği ücretinin altında kalması nedeniyle, bireylerce çalışma isteğinin kaybının ortaya çıkması durumudur. İkinci cevap alamama durumudur. Bu duruma göre ankete katılan kişilerden cevap alınmamaktadır. Panelin başlangıcındaki ankete katılımının olmaması, anket için gidilen mekânda kimsenin olmaması gibi nedenler söylenebilir. Son tür ise aşınma durumudur. Buna göre ise örneklem alınacak kişinin vefatı, başka bir adrese taşınması veya cevap alma maliyetinin fahiş olması aşınmaya sebebiyet verecektir (Baltagi, 2005). Dördüncü dezavantaj ise kısa zaman serisi boyutunun olmasıdır. Zaman serisi boyutunun kısa olması durumu panel veri analizinde bazı sorunlar ortaya çıkarması kaçınılmazdır. Mikro panel veri setlerinin özelliğince çoğunlukla her bir birey için kısa zaman aralığı sayılan yıllık veriler içermesi, birey sayısındaki sonsuzluk olgusu asimptotik değerlere ulaşacağı anlamı içermektedir. Zaman serisinin boyutunun uzun tutulmasının maliyeti artırması ve zorluk derecesinin

bulunmasından dolayı güçtür. Panel zaman boyutunu artırmak istenirse aşınma olayı karşımıza çıkacağından sınırlı bağımlı değişkenli panel veri modelleri için hesaplanma zorluluğu da olacaktır. Son dezavantaj ise yatay kesit bağımlılığıdır. Ülkeler arasındaki yatay kesit bağımlılığını hesaba katmayan ülkeler ve bölgelerin uzun zaman serisi şeklinde incelenen makro panelleri hatalı çıkarımlara meydan vermektedir. Bu yüzden yatay kesit bağımlılığı olabildiğince önem düzeyi yüksek sonuçlar bakımından etkili olmaktadır. Panel birim kök testleri yatay kesit bağımlılığını ele almaktadır. 1.nesil panel birim kök testleri yatay kesit bağımlılığının olmadığı durumları incelerken, 2.nesil birim kök testleri ise yatay kesit bağımlılığının olduğu durumları incelemektedir (Yaman,2017:61).

3.2.2.1.3. Panel Veri Birim Kök Testleri

Kesit birimlerin arasında korelasyonun yokluğunda uygulanan testlere birinci nesil panel birim kök testleri denmektedir. Genel olarak birinci nesil panel birim kök testleri, Dickey Fuller (1979) ve Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testleri model olarak temellenmişlerdir.

Birinci nesil panel birim kök testlerin neler olduğunu belirtmek istersek şu testleri söyleyebiliriz; Levin Lin testi (1992) Harris ve Tzavallis (199) testi, Perasan ve Shin (1997) testi, mandala ve Wu(1999) testi, hadri (200) testi, (Choi(2001) testi, Levin,Lin ve Chu(2002) testi ve Im,Perasan ve Shin(2003) testleri yer alır (Şak,2018:271).

Potansiyel korelasyonu göz önüne alıp almaması yönüyle panel birim kök testleri 2 ayrı jenerasyona göre, Tablo – 2’de görüldüğü gibi ayırt edilmektedir (Hurlin ve Mignon, 2006).

Tablo 2. Panel Birim Kök Testleri (İnal 2009:14)

BİRİNCİ JENERASYON TESTLER	YATAY KESİTSEL BAĞIMSIZLIK
1.DURAĞAN OLMAMA TESTLERİ :	Levin ve Lin(1992,1993) Levin, Lin ve Chu (2002) Haris ve Tzavalis (1999) Im, Pesaran ve Shin (1997,2002 2003) Mandala ve Wu (1999) Choi(1999,2001)
2. DURAĞANLIK TESTLERİ:	Hadri(2000)
İKİNCİ JENERASYON	YATAY KESİTSEL BAĞIMLILIK
1. FAKTÖR YAPISI	Bai ve Ng (2001,2004) Moon ve Perron (2004a) Phillips ve Sul (2003a) Pesaran (2003, 2007) Choi (2002)
2. DİĞER YAKLAŞIMLAR	O'Connell (1998) Chang(2002,2004)

Analizimizde kullanılan birim kök testlerin neler olduğunu ve bu testlerin tarihsel sürecinden kısaca bahsetmek gerekirse (Şak,2018:271);

* **Levin, Lin ve Chu (2002) Testi:** Bu panel birim kök testi, Levin ve Lin (1992,1993) makaleleriyle geliştirmiş olan bu test 2002 yılında son halini almış ve her bireysel seri için ayrı ayrı birim kök testi uygulanması yerine toplanmış yatay kesit veri seti için birim kök testi uygulamakta ve her bir yatay kesit birim için bireysel birim kök testlerine göre daha güçlü bir panel birim kök testi önermesi yapmaktadır. Bu teste 3 farklı model tanımlanmaktadır;

$$\text{Model1: } \Delta Y_{it} = \delta Y_{it-1} + \epsilon_{it} \quad (4)$$

$$\text{Model2 : } \Delta Y_{it} = \alpha_{0i} + \delta Y_{it-1} + \epsilon_{it} \quad (5)$$

$$\text{Model3: } \Delta Y_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_{1i}t + \delta Y_{it-1} + \epsilon_{it} \quad (6)$$

Test, aynı otoregresif parametrenin bütün birimlerinde birim kök içermediğini ifade eden hipoteze karşı, birim köke sahip olduğunu ileri süren sıfır hipotez üzerine kurtulmuştur.

***Breitung testi(2000)** :Yığılım ve determinist trende sahip olan bu test ;

$$Y_{it} = \mu_i + \beta_i t + X_{it} \quad t=1, \dots, T \quad (7)$$

Biçiminde tanımlanmakta olup, regresyon modelini baz alıp durağanlık sınaması yapmaktadır. (Şak,2018:281)

Breitung (2000) test standart t istatistiklerinin kullanılabilmesi için regresyonlar hesaplanmadan önce veri dönüştürerek diğer panel birim kök testlerinden ayrılmaktadır (Polat,2014:124)

Breitung (2000) panel birim kök testi aşağıdaki gibidir:

$$y_{it} = \alpha_{it} + \sum_{k=1}^{p+1} \beta_{ik} X_{i,t-k} + \epsilon_{it} \quad (8)$$

Breitung panel birim kök testinde de tüm birimlerin sabit bir otoregresif ($\rho = \rho$) parametreye sahip olduğu varsayılmaktadır.

***Im, Presaran and Shin Testi:** Kısaca IPS (2003) testi adı verilen bu test, verileri birleştirme işlemi yapmak yerine her bir yatay kesite ilişkin zaman serilerine ayrı olarak birim kök testi uygulamaktadır. Yani bu IPS testinde H_0 hipotezi ρ 'nin değil de ρ_i 'lerin her biri için durağanlık sınaması yapılmasına olanak tanımaktadır.

IPS testinin, her bir yatay kesitin birim kök içerdiğini ifade eden boş hipotezi ($H_0 : \rho_i = 0$) ve yatay kesitlerin en az bir tanesinin birim kök içermediğini (durağan olduğunu) ifade eden alternatif hipotezi ($H_1 : \rho_i < 0$) şeklinde kurulmaktadır. Eğer

boş hipotezi reddedilmesi durumunda serilerden en az bir ya da bir kaçının durağan olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Polat:2014:122).

***ADF-Fisher Chi-Testi: Maddala** ve Wu (1999) testi Fisher ADF testi olarak bilinen test, Fisher (1932) çalışmasına esasla oluşturulmuş olup, her kesit birim için uygulanan ADF birim kök istatistiklerinin ρ olasılık değerinden yararlanılarak hesaplanmaktadır (Şak.2018:293).

***Fisher Philips ve Perron Testi:** Choi(2001) testi olarak ta bilinen bu test, ADF Fisher testine benze olarak her kesit birim için uygulanan ADF birim kök istatistiklerinin ρ olasılık değerinden yararlanılarak test istatistiği hesaplanmakta olup, daha önce ortaya atılan testlerden farkı bazı genel varsayımlara sahip olmasıdır. Bu varsayımları kısaca açıklayacak olursak (Şak,2018:297);

Panel verilerdeki grup sayısının sonlu ve sonsuz olması

Panel verideki her grubun farklı stotastik ve deterministik bileşene sahipliliği,

Gruplardaki zaman serisi uzunluklarının tamamen farklı olabilmesi,

Alternatif hipotezde bazı grupların birim köke sahipliliği, diğer gruplar için ise testlerle bu sonucun elde edilemeyebileceğini belirtmektedir.

Choi(2001) Testi: Yani Fisher Phillips Perron testi yukarıda açıklanan varsayımlar ile diğer panel birim kök testlerindeki uygulamalarda gözlem sayısı ve uzunluk açısından esnek olamama probleminin ortadan kaldırmada yardımcı olmuştur.

***Hadri (2000) Testi:** Diğer panel birim kök testlerinden ayıran özelliği, durağan olmayan alternatifte karşı durağan olan sıfır hipotezini test etmekte olup,

$$Y_{it}=r_{it}+\varepsilon_{it} \quad t=1,\dots,T \quad i=1,\dots,N \quad (9)$$

$$Y_{it}=r_{it}+\beta_it+\varepsilon_{it} \quad (10)$$

Biçiminde oluşturulmuş yığımlı olan ve deterministik trendli iki modeli analiz eden panel birim kök testidir. (Şak.2018:285)

3.2.2.1.4. Panel Veri Modelleri

Genel kabul görmüş 4 (dört) model biçimi vardır (Kutlar,2017:12-13);

Pooled OLS Model (Havuzlanmış veya Karma En Küçük Kareler Modeli): Tahmin yapılırken yatay kesit ve zaman serisi özelliklerini dikkate alınmadan gerçekleştirilen tahminlerdir.

LSDV Model (Yapay Değişkenli Sabit Etkiler En Küçük Kareler Modeli) : Tahmin yapılırken tüm gözlem değerleri birlikte değerlendirilen bu modelde, her yatay kesit için kendisinin sabit değişken atanmaktadır.

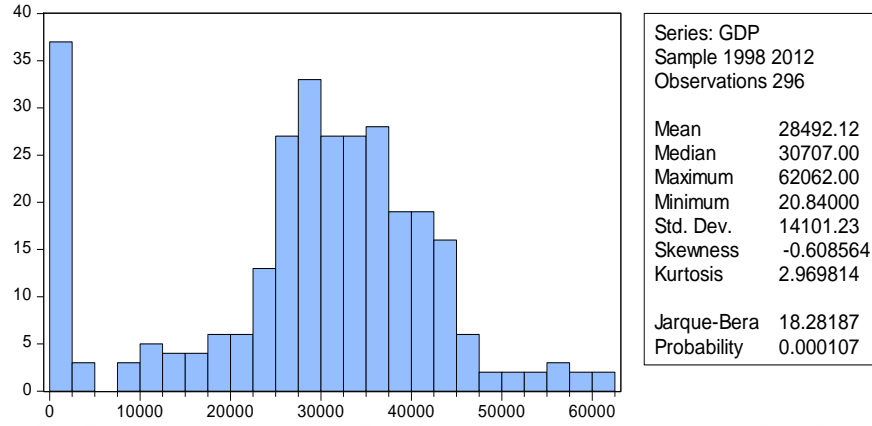
Fixed Effects Within-Group Model) Sabit Etkiler Grup İçi Modeli: Tahmin yapılırken tüm gözlem değerleri bir arada getirildikten sonra, her yatay kesit değeri, ortalamadan çıkarıldıktan sonra ortalamaya göre düzeltilerek yapılan tahminidir.

Random Effects Model (Rastgele Etkiler Modeli: Bu model biçimi ise, tahminde bulunulurken her yatay kesit değerinin sabit teriminin daha büyük bir anakütleden rassal çekildiği varsayımı şeklinde yapılan model tahminidir.

3.3. Ampirik Bulgular ve Yorumlanması

Analiz bölümünde öncelikle verilerin logaritmaları alınarak analize uygun hale getirilmesi sağlanacaktır. Şekil 3'de çalışmamıza konu ülkelere ait vergi gelirleri ve büyüme rakamlarının logaritmaları alınmış haldeki grafiklerine yer verilmektedir. Şekilde 20 OECD üyesi ülkenin 1998-2012 yılları arasındaki dönemde vergi gelirleri ile ekonomik büyüme rakamları arasındaki basit etkileşimi görülmektedir. Değerlendirmemizi görsel olarak yaptığımızda her iki grafiğin de benzer bir artış azalış seyri izlediği ortaya çıkmaktadır.

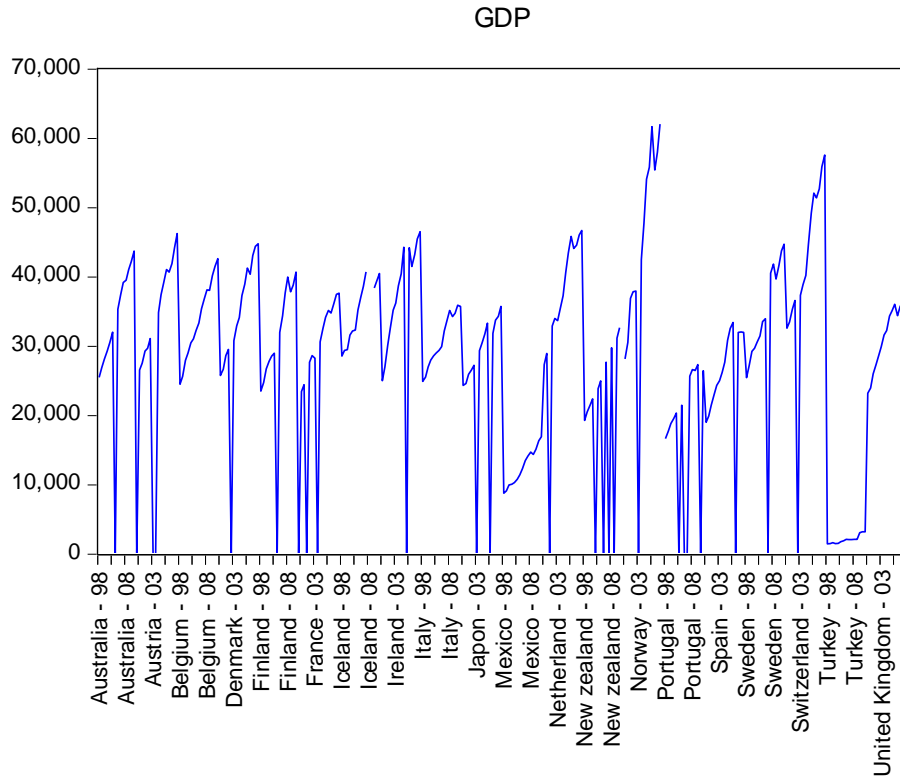
Şekil 3. GDP Serisinin Açıklayıcı İstatistikleri

Şekil – 3’de GDP değişkenine ilişkin t istatistiki bilgilendirmeye yer verilmiştir. Burada değişkene ait; ortalama, medyan, değişkenin 1998-2012 yılları arasında aldığı maksimum ve minimum değerler, standart sapması, basıklık ve çarpıklık değerleri yer almaktadır.

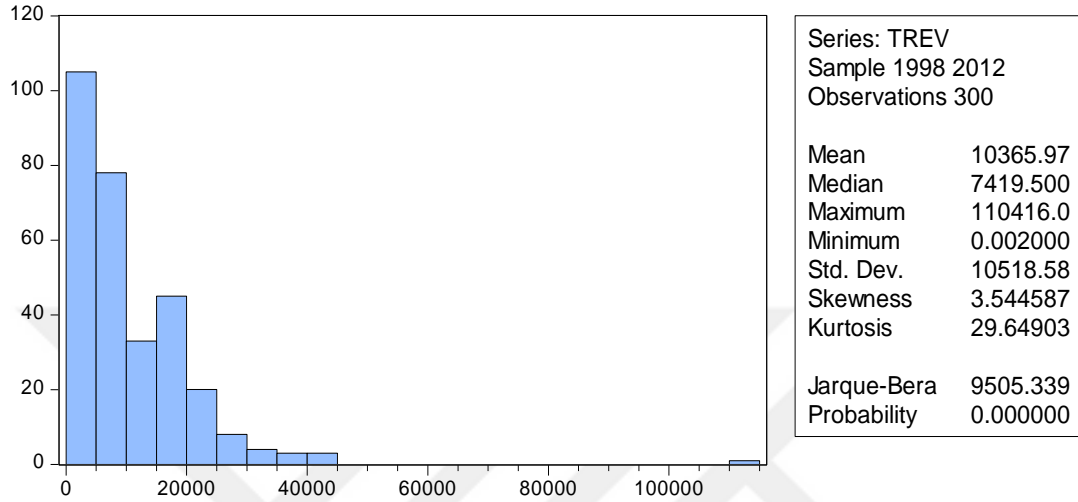
GDP değişkenine ait zaman yolu grafiği ise Şekil – 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4. GDP Değişkenine İlişkin Zaman Yolu Grafiği

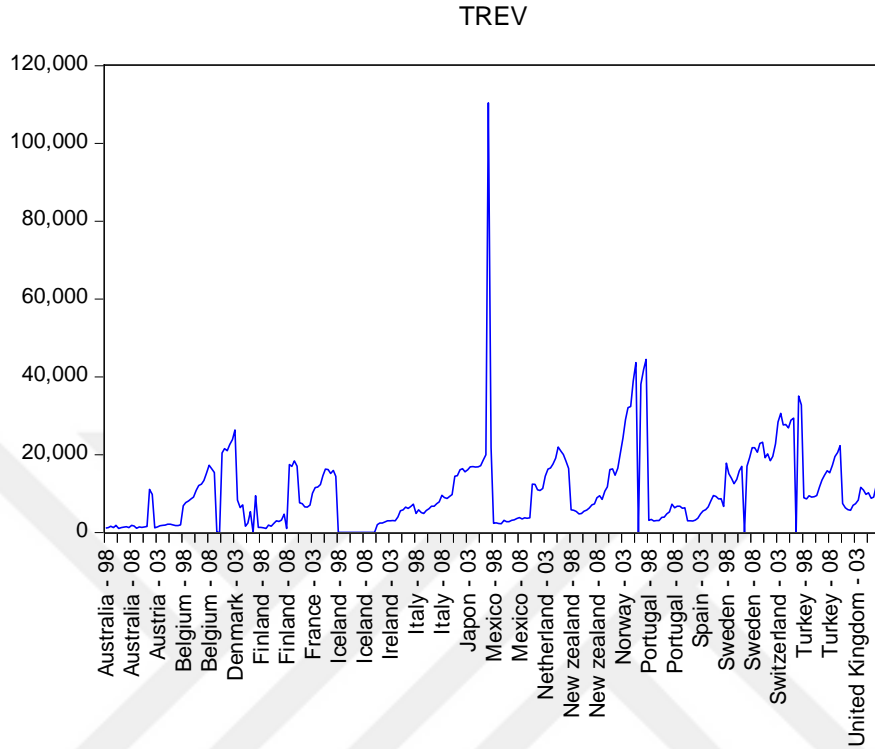
Şekil – 4’ün incelenmesinden anlaşılacağı gibi seride 1998- 2012 yılı arasında inişli çıkışlı değişen bir trend olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 5. TREV Serisinin Açıklayıcı İstatistikleri

Şekil – 5’de TREV değişkenine ilişkin t istatistiki bilgilendirmeye yer verilmiştir. Burada değişkene ait; ortalama, medyan, değişkenin 1998-2012 yılları arasında aldığı maksimum ve minimum değerler, standart sapması, basıklık ve çarpıklık değerleri yer almaktadır.

Şekil 6. TREV Değişkenine İlişkin Zaman Yolu Grafiği

Şekil – 6'nın incelenmesinden anlaşılacağı gibi ülkelere ait vergi gelirleri rakamlarının 1998- 2012 yılı arasında inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir.

Tablo 3. Birim Kök Testi Sonuçları (GDP Değişkeni)

Yöntem	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Levin, Lin & Chu t*	-3.94350	0.0000
Breitung t-stat	-1.17656	0.1197
Im, Pesaran and Shin W-stat	-0.93233	0.1756
ADF - Fisher Chi-square	50.1302	0.1309
PP - Fisher Chi-square	107.874	0.0000
Hadri Z-stat	4.12281	0.0000
Heteroscedastic Consistent Z-stat	9.79438	0.0000

Tablo – 3'de ise Gayri Safi Mili Hasıla serisine ilişkin Summary (Levin, Lin & Chu, Breitung t-stat, Im, Pesaran and Shin W-stat, ADF - Fisher Chi-square, PP - Fisher Chi-square) ve Hadri birim kök testleri bulunmaktadır. Breitung, İm, Paseran

ve Adf, test sonuçları bize ekonomik büyüme serisinde birim kökün olduğunu vermekte olup, diğer birim kök testleri olan Levin ve PP, test sonuçlarında ise seride birim kökün bulunmadığını vermektedir.

Tablo 4. Birim Kök Testi Sonuçları (TREV Değişkeni)

Yöntem	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
Levin, Lin & Chu t*	-1.85972	0.0315
Breitung t-stat	2.39629	0.9917
Im, Pesaran and Shin W-stat	0.63967	0.7388
ADF - Fisher Chi-square	38.9385	0.4273
PP - Fisher Chi-square	56.5637	0.0268
Hadri Z-stat	7.46958	0.0000
Heteroscedastic Consistent Z-stat	18.2116	0.0000

Tablo – 4’te vergi gelirlerine ait Summary birim kök testleri bulunmaktadır. Breitung, İm, Paseran Ve Adf, test sonuçları bize ekonomik büyüme serilerinde birim kökün varlığı, Levin, Lin, PP, Fisher ve Chi-square, test sonuçlarında ise serilerde birim kökün varlığının olmadığı yolunda sonuçlar vermiştir.

Birim kök testler sonucunda ulaştığımız bulgular ile her iki seride de birim kökün olduğunu görmüş bulunmaktayız. Sonrasında ise serilerde durağanlığın olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde çalışmamıza Pedroni, Kao ve Fisher Koentegrasyon testlerine geçilerek devam edilecektir. Tablo 5’te Pedroni Koentegrasyon testinden elde edilen sonuçlar bulunmaktadır.

Tablo 5. Vergi ve GSYIH Serilerine Ait Pedroni Koentegrasyon Testi Sonuçları

	Test	Olasılık	Ağırlıklı Test	Olasılık	
	İstatistiği	Değeri	İstatistiği	Değeri	
Panel v-	İstatistiği	0.880577	0.1893	-1.352163	0.9118
Panel rho-	İstatistiği	-5.486945	0.0000	-3.390337	0.0003
Panel PP-	İstatistiği	-9.012658	0.0000	-7.317408	0.0000
Panel ADF-	İstatistiği	-3.478879	0.0003	-3.280859	0.0005
Group rho-	İstatistiği	-1.873753	0.0305		
Group PP-	İstatistiği	-9.293481	0.0000		
Group ADF-	İstatistiği	-4.638917	0.0000		

Tablo – 5’te Pedroni Testi sonuçları neticesinde değerlendirmeye alınan hipotezler aşağıdaki gibi olacaktır.

H_0 : Koentegrasyon yok.

H_1 : Koentegrasyon var.

Gerçekleşen Pedroni Testi sonuçları neticesinde yukarıdaki serilerde koentegrasyonun tespitini gösteren tabloda altı istatistik boş hipotez reddederken sadece bir istatistikte ise hipotez olduğu kabul etmektedir.

Tablo 6. Vergi ve GSYIH Serilerine Ait Kao Koentegrasyon Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
ADF	1.731282	0.0417
Residual variance	1.65E+08	
HAC variance	47466110	

Tablo – 6’te ise Kao Koentegrasyon testi neticesinde ortaya çıkan sonuçlar bulunmaktadır. Kao Koentegrasyon testine istinaden hipotezlerimiz aşağıdaki gibi oluşacaktır:

H_0 : Koentegrasyon yok.

H_1 : Koentegrasyon var.

Kao Koentegrasyon Testi Sonuçlarına göre boş hipotezimiz kabul edilmiş (0.0417) değerinin 0,05 rakamından küçük olması sebebiyle) ve değişkenler arasında koentegrasyon ilişkisinin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Johansen Fisher Koentegrasyon testi uygulandığı zaman elde ettiğimiz sonuçlar da Tablo – 7’de hazırlanmıştır.

Tablo 7. Vergi ve GSYIH Serilerine Ait Fisher Koentegrasyon Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Ağırlıklı Test İstatistiği	Olasılık Değeri
None	112.4	0.0000	105.4	0.0000
At most 1	60.93	0.0105	60.93	0.0105

Değişkenler arasında koentegrasyon olduğu neticesi Johansen Fisher Koentegrasyon Testi sonuçları ile ortaya çıkmıştır. Analizi gerçekleşen testlerden Pedroni ve Johansen Fisher Koentegrasyon Testleri koentegrasyonun olduğu sonucunu verirken, Kao Koentegrasyon Testi ile değişkenlerimiz arasında koentegrasyonun olmadığı bulgusuna ulaşmış bulunmaktayız.

Çalışmamızın devamında yapılan panel veri analizi ile sabit etkiler modeli ile tutarlı sonuçlara ulaşacağımıza kanaat getirmektedir. Bu duruma göre hazırlanan Sabit Etkili panel regresyon sonuçları Tablo – 8’de görüldüğü gibi çıkmaktadır.

Tablo 8. Sabit Etkili Panel Veri Regresyon Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Std.Hata	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
C	28470.83	996.6938	28.56527	0.0000
Trev	0.002064	0.080827	0.025539	0.9796
R2:0.607D-W Stat.:2.02 F Stat. (Prob): 11.87 (0.000)				

Ancak Tablo – 8 incelendiğinde nihai modelden çıkan olasılık değeri $0.9796 > 0.05$ olduğundan vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki bulunamadığı sonucuna işaret etmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Zorunlu bir ödeme olan vergi, daha önceleri karşılık beklenmeyen, hediye olarak görülen ve tarihsel süreçte zorunlu bir kamu yükümlülüğü haline gelerek insanlık tarihi boyunca onları idare edenler tarafından veya devletler tarafından halktan alınan ücrettir. Modern anlamda tanımı yapılması istense vergi, devlet veya kamu kuruluşlarınca kamu harcamaları için gerçek ve tüzel kişilerden yasal olarak toplanan parasal tutardır. Türkiye’de vergi sistemi cumhuriyetin ilanı ile oluşmuştur. Cumhuriyet tarihinin 1 sayılı kanunu bir nevi vergi kanunu olarak görülmektedir. İlerleyen zamanlarda ülkenin gelişmesiyle birlikte vergi sisteminde birçok yenilikler yaşanmıştır.

Ekonomik büyüme kavramı, büyümenin belirleyicileri ile ekonomik büyüme teorilerinin neler olduğu anlatılmıştır. Kavram olarak ekonomik büyümeyi ülkede yaratılan ulusal gelirin ve bundan kişi başına düşen miktarın, bir yıldan öteki yıla pozitif olarak gerçekleşen artış olarak ifade edilmektedir. Büyümenin belirleyicileri ise yatırımlar ve teknolojik gelişmeden kaynaklanan kişi başına fiziki ve beşeri sermaye seviyelerindeki artışlar, nüfus, istihdam, devlet yatırımları olarak söylenmektedir. Ekonomik büyüme teorilerini ikiye ayırarak geleneksel büyüme teorileri ve yeni büyüme teorileri olarak anlatılmıştır. Geleneksel büyüme teorileri arasında, Klasik Büyüme Teorisi, Sosyalist Büyüme Teorisi, Keynesyen İktisadi Doktrini ve Schumpeteryan Büyüme Teorisi yer almakta iken, Yeni Büyüme Teorileri arasında ise, Harrod-Domar Modeli, Neoklasik Büyüme Teorisi ve İçsel Büyüme Modelleri yer almaktadır.

Vergi gelirlerinin ekonomilerde makro iktisadi amaçlara ulaşmada katkısı oldukça fazladır. Yine piyasada bozulan dengenin yeniden denge noktasına gelmesinde vergi gelirlerinin payı yüksektir. Dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki sınıfta toplanan vergilerin, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi birbirlerinden farklıdır. Mal ve hizmet kullanımı neticesinde meydana gelen dolaylı vergiler ekonomik büyümeye olan katkısı, gelir ve servet üzerinde alınan dolaysız vergilere nazaran daha azdır. Dolaylı vergiler bireylerin yatırım ve tasarruf gibi kararlarında etkisi daha azdır.

Çalışmamızın son bölümünde vergi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenerek 1998-2012 yıllarını kapsayan 20 OECD ülkesine ait panel veri analizi yapılmıştır. Söz konusu ülkelerin birbiriyle uyum sağlaması yönüyle ülkelere ait hem Gayrisafi Yurtiçi Hasılları (GSYİH) hem de vergi gelirlerine ait dataları OECD'nin resmi sitesindeki veri tabanı sisteminden alınarak yararlanılmıştır. Akabinde panel veri analizi konusu işlenerek, panel veri analizinin avantajlarından ve dezavantajlarından da bahsedilmiştir. İlerleyen kısımlarda panel birim köklerin neler olduğunu açıklanmış olup eViews-8 programından çıkan matematiksel sonuç ile vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında ilişki incelenmiştir.

Panel veri analizinden yararlanılarak gerçekleştirilen çalışmada ilkin verilerin küçük dalgalanmalardan arındırmak amacıyla ve analize uygun hal alması için logaritması alınmıştır. Daha sonra ise panel birim kökün varlığını tespit etmek için sınanmıştır. Yapılan araştırma bulguları neticesi itibariyle modelde panel birim kökün olduğunu öğrenmiş bulunmaktayız.

Panel birim kökün olduğunu tespit ettikten sonra panel koentegrasyon testine geçilmiştir. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 OECD üyesi ülkenin verilerinden meydana gelen değişkenler içerisinde panel koentegrasyon ilişkisinin varlığını tespit edilmiştir.

Koentegrasyon ilişkisinin olduğunu öğrendikten sonra Hausman Test istatistiğini kullanarak model için sabit etkili ya da rastsal etkili model mi kullanılacağı araştırılmış ve raporlanan test istatistiği neticesinde sabit etkili modelin hâkim olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Son olarak test işlemi gerçekleştirilen nihai modelin sonuçlarının tutarlılığı bağlamında modelin değişen varyans etkisinde kalıp kalmadığını tespit işlemi için Değişen Varyans LR Testi yapılmıştır. Diğer taraftan ise modelde otokorelasyon varlığını tespit etmek için ise Wooldrige (2003) tipi otokorelasyon testinde yararlanılmıştır. Neticede nihai modelin otokorelasyon ve değişen varyans etkilenmediği tespit edilmiştir.

Testleri yapısal ve diagnostik açıdan gerçekleştirilen nihai model neticesinde söz konusu dönem için aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 20 OECD üyesi ülkeyi

içeren bu çalışmada vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Farklı ekonomik dinamikleri ve vergi düzenlemeleri olan bu ülkelerin tek pota altında analiz edilmesinin zorlukları bulunmaktadır.

Günümüzde vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışan çalışmaların çoğu vergi gelirlerinin elde edildiği kaynak üzerine odaklanmaktadır. Öyle ki vergi gelirleri dolaysız vergilerden veya dolaylı vergilerden elde edilmesi farkına bağlı olarak ekonomik büyüme üzerinde farklı etkiler doğurabilmektedir. Tüketim üzerinden alınan vergilerin ekonomik büyümeyi daha az etkilemesi veya hiç etkilememesi beklenirken, gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin ise ekonomik büyüme üzerinde daha fazla etkisi olduğu düşünülmektedir.

İçerisinde ülkemizin de olduğu 20 OECD ülkesinin 1998-2012 yıllarına ait verilerle yapılan analizimizde, vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç yorumlanırken analizi yapılan ülkeler arasında ekonomik yapı, vergi sistemindeki farklılık ve diğer ekonomik etkenler göz önünde bulundurulmalıdır.

Bireylerin gelirinde meydana gelecek artış, yine bireyleri daha çok tüketime yönelteceğinden dolayısıyla tüketim vergilerini yani dolaylı vergilerden elde edilen kamu gelirlerini artıracaktır. Bu durumda hükümetlerin vergi gelirlerini artırmaya yönelik dolaylı vergi oranlarında yapılacak artış bireylerin alım gücünü düşürmesine yol açacaktır. Alım gücü düşen bireyler daha az tüketimde bulunacak ve dolayısıyla milli geliri de etkileyerek ekonomik büyümeyi azaltacaktır. Diğer bir durum ise dolaysız vergi gelirlerini artırmaya yönelik yine hükümetlerin yapacağı vergi oranlarındaki artışın üreticinin mali durumunu olumsuz etkilemesidir. Vergi artışından olumsuz etkilenen üretici daha az üretim yapacak dolayısıyla üretim faktörü azalacak ve neticesinde ekonomik büyüme negatif yönde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Yalçın (2008). *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım
- Akdoğan Abdurrahman (2001), *Türk Vergi Sistemi ve Uygulaması*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Akdoğan Abdurrahman (2013), *Kamu Maliyesi*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Akintunde, Babatunde (2017) “*Taxation Revenue and Economic Growth in Africa*” *Journal of Accounting and Taxation*, Volume 9(2)-2017, ss 11-22
- Aktan C. Can (2002), Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması ve Yoksulluk Sorununun Ortadan Kaldırılması İçin Vergi Sistemi Nasıl Dizayn Edilmeli?, C. Can Aktan (ed), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını
- Aktan, C. C. (2001). *Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Arda, Erhan (2008). *Ekonomi El Sözlüğü*, İstanbul: Beta Basım Yayın
- Artan Seyfettin (2000). *İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Örneği: Yatırım Harcamaları- Ekonomik Büyüme İlişkisi (1963-1999)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Ataç, B. (1997). *Maliye politikası*. (Genişletilmiş 4. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, No: 118, 5-6.
- Aykırı Murat (2008). *Ekonomik Büyüme, Enflasyon, İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama(1980-2005)*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Baltagi, B. (2005). *Econometrics analysis of panel data*. West Sussex, England: John Wiley & Sons Ltd
- Berber Metin (2006). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*, Trabzon: Derya Kitabevi
- Bıtırak Gamze (2013). *Finansal Piyasaların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Bilici Nurettin (2012), Verginin Tarafları, Mükellefin Ödevleri ve Hakları, Edit: Mustafa E. Üyümez, *Vergi Hukuku*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Bilici, Nurettin (2011). *Vergi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları
- Burgess, R. ve Stern, N. (1993). *Taxation And Development*. *Journal Of Economic Literature*, 31(2), 762-830.
- Cass, D. (1965). *Optimum Growth İn An Aggregative Model Of Capital Accumulation*. *Review Of Economic Studies*, 32(3), 233-240.

- Cochrane, J. (1998). *What do the VARs mean? Measuring the output effects of monetary policy*. *Journal of Monetary Economics*, 41(2), 277-300.
- Cornelius, M. Ojong vd.(2017) “*The Impact of Tax Revenue on Economic Growth: Evidence from Nigeria*” *IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF)* e-ISSN: 2321- 5933, p-ISSN: 2321-5925.Volume 7, Issue 1. Ver. I (Jan. -Feb. 2016), ss 32-38
- Cowen, T. (1982). *Say’s Law And Keynesian Economics*. (Richard H. Fink (Ed.) Supply-Side Economics: A Critical Appraisal, Frederick, Alethia Books, 160-184.
- Çelikkaya Ali (2013), *Verginin Tanımı, Amaçları, Tarihsel ve Teorik Gelişimi*, Edit: İsa Sağbaşı, *Vergi Teorisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Çelikkaya Ali (2013). *Verginin Tanımı, Amaçları, Tarihsel ve Teorik Gelişimi*, Edit: İsa Sağbaşı, *Vergi Teorisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Çoban Rabia (2008), *Türk Vergi Sisteminde Kurumlar Vergisinin Vergi Hâsılatına Etkisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Çoban Rabia (2008), *Türk Vergi Sisteminde Kurumlar Vergisinin Vergi Hâsılatına Etkisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Danış, (2014). *İşletmelerde Vergi İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye Muhasebe Standartları İle Karşılaştırılması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Demir, Murat ve Erşan Sever (2017) “*Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi : OECD Ülkelerine ilişkin Panel Veri Analizi*” *Aksaray Ün.v.İ.İ.B.F.Dergisi*, 9(2), ss.51.66.
- Dumlupınar, Ümit (2008). *Dış ticaretin Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: 1981-2005 Türkiye Üzerine Bir Uygulama*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya: Yüksek Lisans Tezi
- Durmuş, M. (2003). *Maliye Politikaları, Teori Ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları, 32.
- Durukaya, Mehmet ve Ceylan Servet (2006). “*Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme*”, *Maliye Dergisi*, Sayı:150, Ocak-Haziran ss.79-89
- Ejder, Haydar L. (2000). *Türkiye’de Vergi Politikaları*, *G.Ü. İİBF Dergisi*, Sayı:4, ss.127-132
- Eker, Aytaç (2004). *Kamu Maliyesi*, İzmir: Kanyılmaz Matbaası
- Engen, M.Eric ve Jonathan Skinner (1996) “*Taxation and Economic Growth*” National Bureau Of Economic Research 1050 Massachusetts Avenue Cambridge, MA 02138 November 1996,
- Erdoğan Nurten (2012), *Denetimde Önemlilik, Risk, Kanıt Kavramları ve Çalışma Kâğıtları*, Edit: Melih Erdoğan, *Denetim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

- Erdoğan, Ebru ve Arkadaşları (2013) “*Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Eşbütünleşme ve Nedensellik Analizi*” Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2013 Cilt: 50 Sayı: 576, ss.99
- Eser Burçin (2012). *Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Uygulaması*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Eshag, E. (1983). *Fiscal and monetary policies and problems in developing countries*. Cambridge University Press, Modern Cambridge Economics Series, 90.
- Gerçek, Adnan (2005), Türk Vergi Hukukunda Vergi Sorumlusu, Sorumluluk Halleri ve Türlerinin İncelenmesi, *AÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:54, Sayı:3
- GİB, (2014). *Ticari Kazancın Gerçek Usulde Vergilendirilmesi Rehberi*, Ankara: Gelir İdaresi Başkanlığı
- GİB (2017), Erişim Tarihi: 10. 12. 2017
http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/AIGMS/2014/TABLO_1.xls.htm Erişim.Tarihi 10.03.2017
- Göçer, İsmet ve Arkadaşları (2010) “*Ekonomik Büyüme İle Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı*”, Dumlupınar Üniv.Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 28 Aralık 2010, ss.97-108
- Gujarati, D. N. (2003). *Basic econometrics*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Gül E. ve Kenar, B. (2009), “*AB Ülkeleri ve Türkiye’de Vergi Gelirleri ile Ekonomik Büyüme İlişkisi*”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt 6.
- Güngör, K. (2005). *İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler*.
Web:http://www2.aku.edu.tr/~kgungor/kamil_gungor.pdf adresinden 2 Nisan 2018’de alınmıştır.
- Gür, Süleyman Uğur (2014), “*Türkiye’de Vergi Gelirleri İle Ekonomik Büyüme Arasındaki*
- Gürboğa Erkan ve Atabey Tuncel (2008). *Vergi Kılavuzu*, Ankara: Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
- Güriş Selahattin, (2018). *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*, İstanbul: Der Yayınları
- Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Han Ergül (2004). Kalkınma ve Azgelişmişlik, *İktisadi Kalkınma ve Büyüme*, Ed: Erol Kutlu, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- Hiç Mükerrrem (1994). *Büyüme ve Gelişme Ekonomisi*, İstanbul: Filiz Kitabevi
- Hsiao, C. (2005). *Why Panel Data? The Singapore Economic Review*

- Hurlin, C. ve Mignon, V.(2006), "*Second Generation Panel Unit Root Tests*" Manuscript, THEMA-CNRS, University of Paris X.
- İlişkinin Uzun Ve Kısa Dönemde İncelenmesi*", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- İnal, Ahmet (2009), "*Durağan Olmayan Paneller Ve Bir Uygulama*", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Yüksek Lisans Tezi
- Jones Charles I. (2001). *İktisadi Büyümeye Giriş*, Çev. Şanlı Ateş ve İsmail Tuncer, İstanbul: Literatür Yayınları
- Karaca, Coşkun (2008), "*Uluslararası Sermaye Hareketleri Ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi (1980-2005)*", Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak
- Karagöl, Erdal Tanas (2013). *Ak Parti Dönemi Türkiye Ekonomisi*, Ankara: SETA Yayınları
- Karagül, Mehmet (2003). Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(5), ss.79-90
- Kavuran, Fatih (2009). *İşletmelerdeki Vergi Yükünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri*, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Yüksek Lisans Tezi
- Kılıçaslan Yılmaz (2013). Ulusal Gelir ve Refahın Ölçümü, *İktisada Giriş II*, Ed: C. Necat Berberoğlu ve Levent Erdoğan, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını
- Kılınç, Zeynep (2013). *Türkiye'de Ekonomik Büyüme, İşsizlik, Enflasyon Arasında Nedensellik Analizi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Kıraçlar, Fatma (2005). *Ekonomik Büyüme Modellerinde Beşeri Sermaye: İçsel Büyüme Modelinin Analizi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Kızılot, Şükrü ve Taş Metin (2013). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Ankara: Gazi Kitabevi
- Kibritçioğlu Aykut (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 53, Sayı 1, ss.207-230
- Klevmarken, N. (1989). *Panel studies: what can we learn from them? Introduction. European Economic Review*. 33, 523-529
- Koç, Aylin (2013). Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yatay Kesit Analizi ile AB Ülkeleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Maliye Dergisi*, Sayı 165, Temmuz-Aralık
- Kolçak, Menşure ve Taha Arpa "*Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Türkiye Örneği (1976-2016)*" TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi; ISSN: 1308- 8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2017; Cilt: 9/KIŞ, Sayı: 33 ss.279

- Koopmans, T. C.(1965). *On the concept of optimal economic growth. in (Study Week on the) The Econometric Approach to Development Planning*, chapter 4, North Holland Publishing Cooperation, 225-287.
- Kuştepe, Yeşim, Mustafa Bilman “*Türkiye’de Vergiler ve Büyüme Arasındaki Uzun Dönem İlişkisi*” İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, 2009, 119-130
- Kutlar, Aziz (2017), *Adım Adım EWiews ile Panel Veri Ekonometrisi Uygulamaları*, Kocaeli, Umuttepe Yayınları
- Leeper, E. M. (1991). *Equilibria under ‘active’ and ‘passive’ monetary and fiscal policies. Journal of Monetary Economics*, 27(1), 129-145.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği (2012). *Beyanname Düzenleme Kılavuzu*, Cilt:1, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği
- MEB (2011). *Muhasebe ve Finansman: Vergi*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları
- Mucuk, Mehmet ve Volkan Alptekin (2017) “*Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: VAR Analizi (1975 - 2006)*” Maliye Dergisi, Sayı 155, Temmuz-Aralık 2008, ss. 159- 154
- Ojode, Andrew and Steven Yamarik, (2012) “*Tax policy and state economic growth: The Long-Run and Short-Run of it*” Economics Letters, Volume 116, Issue 2, August 2012, Pages 161-165
- Ozansoy Ahmet (2010). Kurumlar Vergisi Ve Gelir Vergisinin Entegrasyonu, *Mali Çözüm*, Sayı:97, ss.133-166
- Önal, Hülya (2009). *Ekonomik Büyümenin Belirleyicileri ve Sanayileşme Stratejileri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Öncel Mualla, Kumrulu Ahmet ve Çağan Nami (2008), *Vergi Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi
- Özakçaoğlu, M. Bilge (2010), *Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi*, <http://mehmetbilgeozakcaoglu.blogcu.com/vergi-gelirleri-ekonomik-buyume-iliskisi/8758896> E.T. 03.05.2018
- Özgüven Ali (1988). *İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması*, İstanbul: Filiz Kitabevi
- Özpençe, Aylın İdikut (2017) “*Türkiye’de 1980 Sonrası Kamu Harcamaları, Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Analizi*” Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ss.32-41
- Özsağır, Arif (2008). Dünden Bugüne Büyümenin Dinamiği, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı: 14
- Pamuk, Şevket (2007). Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme (1820-2005), *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları*, Yıl: 1, Sayı: 2, İlkbahar
- Parasız, M. İlker (2003). *Ekonomik Büyüme Teorileri*, Bursa: Ezgi Kitabevi

- Parasız, İ. (2002). *Enflasyon Kriz Ayarlamalar, Dünyada Ve Türkiye’de Kalkınma Makro Ekonomisi Sorunları*. (İkinci Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 95.
- Pehlivan, Osman (2007), *Vergi Hukuku*, Trabzon: Derya Kitabevi
- Polat, Melike Atay (2014), “*Sürdürülebilir Kalkınmada Elektrik Tüketimi ve Büyüme*”, Doktora Tezi, İlişkisi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Romer, P. (1986). *Increasing Returns and Long-Run Growth. Journal Of Political Economy* 94(5), 1002-1037.
- Sabah, Abdullah, Bruce Morley (2014) “*Environmental Taxes and Economic Growth: Evidence from panel causality test* ”, *Energy Economics* Volume 42, March 2014 2017, Pages 27-33
- Saban Nihal (2012), *Vergilendirme İşlemleri ve Süreler*, Edit: Mustafa E. Üyümez, *Vergi Hukuku*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Sanal (2017), <http://dersler.herseyucresiz.com/maliye/verginin-mikro-makro-ekonomik-etkileri/2373>, Erişim Tarihi: 10. 12. 2017.
- Sanal (2017), <http://dersler.herseyucresiz.com/maliye/verginin-mikro-makro-ekonomik-etkileri/2373> Erişim Tarihi: 10. 12. 2017.
- Sandalcı, Ulvi ve İnci Sandalcı (2017), “*OECD Ülkelerinde Ekonomik Büyüme Ve Vergi Gelirleri Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi: 1990 – 2014*” Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi • Ocak 2017 • 9 (1) 51-62
- Saraç Özgür (2010). Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri, *Maliye Dergisi*, Sayı:159, Temmuz-Aralık
- Sargent, T. J. ve Wallace, N. (1981). *Some Unpleasant Monetarist Arithmetic. Federal Reserve Bank Of Minneapolis Quarterly Review*, 5(3), 1-17.
- Savaş, V. F. (1986). *Keynezyen İktisat Yıkılırken*. (İkinci Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 172.
- Savaş, V. F. (1997). *İktisadın Tarihi*. İstanbul: Avcıol Matbaacılık, 957, 960.
- Seyidoğlu, Halil (2006). *İktisat Biliminin Temelleri*, İstanbul: Güzem Can Yayınları
- Shahzad, ahmad vd.(2016) “*Taxes and economic growth: An Empirical analysis of Pakistan*” *European Journal of Business and Social Sciences*, Volume 5, No.02 May 2016, pp.16- 29 1.
- Sims, C. A. (1994). *A Simple model for study of the determination of the price level and the Interaction of monetary and fiscal policy. Economic Theory*, 4(3), 381-399.
- Solow, R.M. (1956). *A Contribution To The Theory Of Economic Growth. The Quarterly Journal Of Economics*, 70(1), 65-94.

- Stoilova, Desislava (2017) “*Tax Structure and economic growth: Evidence from the European Union*”, *Contaduria y Administracion* Volume 62, Issue3, July-September 2017,Pages 1041-1057
- Şahin Muhammet (2016). Türkiye’de Vergi Uygulamalarında Ekinlik Sorunu, *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, ss.26-42
- Şak, Nazan (2018). *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*, İstanbul: Der Yayınları
- Şen, Fulya (2007). *Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Şentürk, Canan (2007). *Dış-Ticaret Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Türkiye ve Gelişmekte Olan Ülkelerde İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta: Yüksek Lisans Tezi
- Şenyüz Doğan (2005), *Vergi Hukuku (Genel Kısım)*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- Şenyüz Doğan, Yüce Mehmet ve Gerçek Adnan (2014). *Vergi Hukuku*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2014). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018: Vergi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayını
- T.C. Maliye Bakanlığı, (2014). *Yıllık Ekonomik Rapor Yıllık Ekonomik Rapor*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Yayınlığı
- Taban, Sami (2011). *İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller*, Ankara: Nobel Yayınevi
- Takım, A. (2011). *Türkiye’de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları*, *Maliye Dergisi*, Sayı 160, 154-176.
- Tecim Burak Ali Can (2008), *Kayıt Dışı Ekonomide Vergi ve Vergi Denetiminin Önemi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Temiz, Dilek (2008) “*Türkiye’de Vergi Gelirleri Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi 1960-2006 Dönemi*” 2. Ulusal İktisat Kongresi / 20-22 Şubat 2008 / DEÜ İİBF İktisat Bölümü /İzmir-Türkiye ss.1-18
- Tiryakioğlu Murad (2006). *Araştırma Geliştirme-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Seçilmiş OECD Ülkeleri Üzerine Uygulama*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Topsakal, Metehan (2008). *Türk Vergi Sisteminde Vergiyi Doğuran Olay*, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınlar
- Turan Tamer (2008). Maliye Politikası Araçlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Bir Literatür İncelemesi, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:69, ss.17-35
- Turan, Türkan (2008). *İktisadi Büyüme Teorisine Giriş*, İstanbul: Yalın Yayıncılık
- Turhan Salih Evren (2007). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*, Kahramanmaraş Üniversitesi Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

- Tüfekçi, Işıktan (2018). Büyüme Teorileri, <https://slideplayer.biz.tr/slide/3957792/> Erişim.Tarihi 30.09.2018
- Türk, İsmail (2008), *Maliye Politikası: Amaçlar, Araçlar ve Çağdaş Bütçe Tarihleri*, Ankara: Turhan Kitabevi
- Türk, İ. (2005). *Maliye Politikası*. (18. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkmentekin, Erol ve Özgüç Nazmiye (2005). *Ekonomik Coğrafya Kalkınma ve Küreselleşme*, İstanbul: Çağatay Kitabevi
- Uçar, N. (2013). *Doğrusal Olmayan Panel Veri Modellerinde Eşbütünleşme Testleri*. 3.
- Ünsal, Erdal (2007). *İktisadi Büyüme*, Ankara: İmaj Yayıncılık
- Ünsal, Hilmi (2006), *Vergi Hukuku*, İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları
- Widmalm, Frida (2001) “*Tax Structure and Growth: Are Some Taxes Better Than Others?*” Public Choice, June 2001, Volume 107, Issue 3–4, pp 199–219
- Woodford, M. (2001). *Fiscal requirements for price stability*. *Journal of Money, Credit and Banking*, 33(3), 669-728.
- Yaman, Berna (2017), “*OECD Ülkelerinde İşsizliği Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi*”,
- Yanpar, A. (2007). “*Gelişmekte Olan Ülkelerde Büyüme Yönelimli Vergi Politikası*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara
- Yıldırım Kemal (2012). *İktisada Giriş*, Ankara: Pelikan Yayıncılık
- Yıldırım, Nesrin (2011). *İktisadi Büyüme Teorisi*, Ankara: Barış Kitap
- Yıldırım, R. (1989). *Maliye Politikası Açısından Arz Ekonomisi*. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 3(1), 91-100.
- Yılmaz, Ferimah ve Nuray Tezcan “*Vergi Hasılatı Ve Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Olan Etkisi: Ekonometrik Bir İnceleme*” 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi 24-25 Mayıs 2007– İnönü Ün.v.ss.1-14
- Youngleea, Roger and H.Gordonb (2005) “*Tax Structure and economic growth: Auther Links Open Overlay Panel*” *Journal Of Public Economics*, Volume 89, Issue 5-6, June 2005,Pages 1027-1043
- Yurtseven Yılmaz (2010), *Uygulamalı Vergi Hukuku: Ders Notları*, Samsun
Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Muammer Sami DEMİRHAN
Doğum Yeri:	Konya
Doğum Tarihi:	02.03.1984
Medeni Durumu:	Evli
Öğrenim Durumu	
Derece:	Okulun Adı:
İlköğretim:	Dere Zafer İlkokulu (1995)
Ortaöğretim:	Hocacihan İmam Hatip Lisesi (1998)
Lise:	Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi (2002)
Lisans.	Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İktisat (2007) Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyoloji (2015)
Yüksek Lisans.	Selçuk Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü (2019)
Halen Yaptığı İş:	Ekonomist&Mali Müşavir - Bilirkişi
İş Deneyimi: (Doldurulması isteğe bağlı)	KOSKİ Genel Müdürlüğü (2003-2008) Konya Sanat Kültür ve Spor Faal.San.Tic.A.Ş.(2008-2010-Mali Müşavirlik Stajı) KOSKİ Genel Müdürlüğü (Ekonomist) (2011-halen) Konya Suki Enerji Yat.San.Tic.A.Ş.(MaviHES Projesi Mali Sorumlusu)
Aldığı Ödüller: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar: (Doldurulması isteğe bağlı)	
Tel:	0533 772 96 91
E-mail:	msdemirhan@gmail.com
Adres:	Selçuk Mah.Beyşehir Cad.No.122/A Selçuklu/KONYA

Muammer Sami
DEMİRHAN